

Program Rozwoju Gminy Grabica

Na lata 2015 – 2022

Grabica, grudzień 2015

Opracowanie sporządził

ul. Częstochowska 63
93-121 Łódź

biuro@phin.pl
www.phin.pl

tel. +48 42 250 79 93
fax +48 42 250 79 94

Spis treści

I.	Wprowadzenie.	5
I.1.	Metodologia procesu opracowywania Programu Rozwoju Gminy Grabica.....	6
II.	Podsumowanie realizacji celów poprzedniej Strategii Rozwoju Gminy Grabica.....	10
III.	Diagnoza stanu obecnego charakterystyka gminy Grabica.....	13
III.1.	Położenie.	13
III.2.	Historia gminy Grabica.	15
III.2.1.	Zabytki gminy Grabica.	16
III.3.	Środowisko przyrodnicze i użytkowanie gruntów.....	20
III.3.1.	Klimat.....	20
III.3.2.	Ukształtowanie terenu i jego cechy geomorfologiczne, surowce mineralne.....	20
III.3.3.	Gleby.....	21
III.3.4.	Sieć wodna, wody powierzchniowe i gruntowe.....	22
III.3.5.	Roślinność.....	23
III.3.6.	Użytkowanie gruntów.	25
III.4.	Otoczenie społeczno - gospodarcze gminy.	27
III.4.1.	Migracje.....	30
III.4.2.	Bezrobocie.....	31
III.4.3.	Rozwój gospodarczy.	33
III.4.4.	Infrastruktura.	36
III.4.5.	Bezpieczeństwo.....	42
III.4.6.	Pomoc społeczna.....	45
III.4.7.	Ochrona zdrowia.	53
III.4.8.	Edukacja.....	53
III.4.9.	Kultura i sport.....	56
III.4.10.	Turystyka.	60
IV.	Stan finansów gminy Grabica.....	61
V.	Gmina Grabica w oczach mieszkańców – raport z przeprowadzonego badania ankietowego. 66	
V.1.	Struktura badanej próby.	67
V.2.	Ocena poziomu zadowolenia mieszkańców z faktu zamieszkania w gminie.....	70
V.3.	Zainteresowanie mieszkańców tym, co się dzieje na terenie gminy.	72
V.4.	Dostępność do towarów i usług.....	73
V.5.	Możliwości znalezienia zatrudnienia na terenie gminy.	74
V.6.	Stopień zaangażowania i kierunki działań władz lokalnych.	75
V.7.	Ocena dostępności usług medycznych.....	76
V.8.	Realizacja programów profilaktycznych.....	77
V.9.	Problemy związane z alkoholizmem.	78

V.10.	Programy ochrony zdrowia w gminie Grabica.	79
V.11.	Ocena działań kulturalnych.	80
V.12.	Liczba imprez kulturalnych organizowanych przez gminę.	81
V.13.	Informacja o odbywających się w gminie imprezach kulturalnych.	82
V.14.	Sposób pozyskiwania informacji o odbywających się imprezach kulturalnych.	83
V.15.	Częstotliwość uczestniczenia w imprezach kulturalnych.	84
V.16.	Działania gminy w zakresie promocji wydarzeń związanych ze sportem i rekreacją.	85
V.17.	Działania inwestycyjne podejmowane przez gminę.	86
V.18.	Ocena działań gminy na rzecz osób niepełnosprawnych.	87
V.19.	Ocena infrastruktury i zagospodarowania przestrzennego w gminie.	88
V.20.	Ocena stopnia atrakcyjności gminy dla inwestorów i przedsiębiorstw zewnętrznych.	89
V.21.	Ocena poziomu edukacji i kształcenia w gminie.	90
V.22.	Oferta kursów i zajęć doszkalających.	91
V.23.	Zajęcia, których brakuje w lokalnych szkołach.	92
V.24.	Ocena stanu bezpieczeństwa na terenie gminy.	93
V.25.	Ocena stopnia czystości na terenie gminy.	94
V.26.	Inwestycje przeprowadzone na terenie gminy.	95
V.27.	Cel na jaki powinny zostać przeznaczone pieniądze z budżetu gminy w latach 2015 – 2022.	96
V.28.	Kierunek rozwoju gminy.	98
V.29.	Przedsięwzięcia, które powinny zostać zrealizowane w gminie w latach 2015 – 2020.	99
V.30.	Mocne strony gminy Grabica.	100
V.31.	Słabe strony gminy Grabica.	101
V.32.	Kluczowe szanse gminy Grabica.	102
V.33.	Zagrożenia dla rozwoju gminy Grabica.	104
V.34.	Opinia dotycząca odnawialnych źródeł energii.	105
V.35.	Źródła informacji o działaniach podejmowanych przez władze gminy.	107
V.36.	Wyniki badania.	108
VI.	Analiza SWOT.	110
VII.	Wizja i misja gminy Grabica.	113
VIII.	Plan operacyjny, obszary priorytetowe, cele i działania.	115
VIII.1.	Edukacja i gospodarka.	116
VIII.2.	Kultura, turystyka, rekreacja i oferta spędzania czasu wolnego.	121
VIII.3.	Usługi publiczne (poprawa jakości życia mieszkańców).	125
VIII.4.	Zarządzanie rozwojem gminy.	129
IX.	Program Rozwoju Gminy Grabica na lata 2015 – 2022, a inne dokumenty strategiczne.	132
X.	Realizacja Programu Rozwoju Gminy Grabica na lata 2015 – 2022.	141
X.1.	Finansowanie programu rozwoju.	141

X.2. Wdrażanie i monitorowanie Programu Rozwoju.....	143
XI. Spis rysunków, wykresów i tabel.....	147

I. Wprowadzenie.

Program Rozwoju Gminy Grabica jest najważniejszym strategicznym dokumentem programowym gminy, określa obszary priorytetowe, średniookresowe i długookresowe cele, które umożliwią rozwój społeczno – gospodarczy jej obszaru. Cele, jakie stoją przed gminą zostały określone na podstawie analizy stanu obecnego oraz zestawienia silnych i słabych stron gminy, a także szans, jakie przed nią stoją oraz potencjalnych zagrożeń. Niniejszy Program powstał z inicjatywy władz lokalnych, dostrzegających potrzebę kompleksowego rozwoju gminy. Jest odpowiedzią na nieustannie zmieniające się wewnętrzne i zewnętrzne warunki gospodarowania oraz wzrost konkurencyjności otoczenia. Powstały dokument gwarantuje, że podejmowane działania wpisują się w wizję regionu i są z nią komplementarne, co z kolei ma znaczenie przy aplikowaniu o środki unijne.

Z uwagi na wieloaspektowość i wielopodmiotowość Programu do udziału w jego opracowaniu zaproszono przedstawicieli władz, radnych, pracowników Urzędu Gminy w Grabicy, mieszkańców gminy. W trakcie prac nad dokumentem zostały przeprowadzone konsultacje społeczne, które pomogły poznać opinie mieszkańców dotyczące obecnej sytuacji gminy oraz ich zdanie na temat przyszłych działań, jakie gmina powinna podjąć, by umożliwić jak największy rozwój społeczno – gospodarczy. Dzięki przeprowadzonym konsultacjom przyjęta polityka rozwoju gminy będzie zgodna z oczekiwaniami społecznymi. Program powinien przyczynić się do wzrostu atrakcyjności życia społeczno-kulturalnego, zaktywizować społeczność lokalną oraz zwiększyć jej poczucie tożsamości z miejscem, które zamieszkują.

Najważniejszym celem Programu jest jednak poprawa warunków życia mieszkańców. Opracowanie tego dokumentu pozytywnie wpłynie na planowanie rozwoju gminy, jak również ułatwi codzienną działalność i podejmowanie decyzji przez władze gminy. Program Rozwoju stanowi ponadto cenne źródło informacji dla potencjalnych inwestorów o przyjętych i zakładanych przez gminę ścieżkach rozwoju.

Niniejszy dokument został opracowany na lata 2015-2022, który to czas pokrywa się z okresem nowej perspektywy finansowej Unii Europejskiej.

I.1. Metodologia procesu opracowywania Programu Rozwoju Gminy Grabica.

Główną i najważniejszą potrzebą opracowania niniejszego dokumentu było stworzenie listy celów strategicznych, które wyznaczą docelowe, długoterminowe kierunki rozwoju gminy Grabica, które będą spójne z dokumentami strategicznymi wyższego szczebla:

Tabela 1. Poziomy planowania strategicznego w procesie tworzenia strategii.

POZIOM EUROPEJSKI				
Strategia „Europa 2020”				
POZIOM KRAJOWY				
Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju Polska 2030	Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020	Krajowy Program Reform	Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2020	Umowa Partnerstwa
POZIOM REGIONALNY				
Strategia Rozwoju Województwa Łódzkiego 2020		Plan zagospodarowania Przestrzennego Województwa 2020		
POZIOM POWIATU				
Strategia Rozwoju Powiatu Piotrkowskiego na lata 2014-2020				
POZIOM GMINY				
Program Rozwoju Gminy Grabica				

Źródło: opracowanie własne.

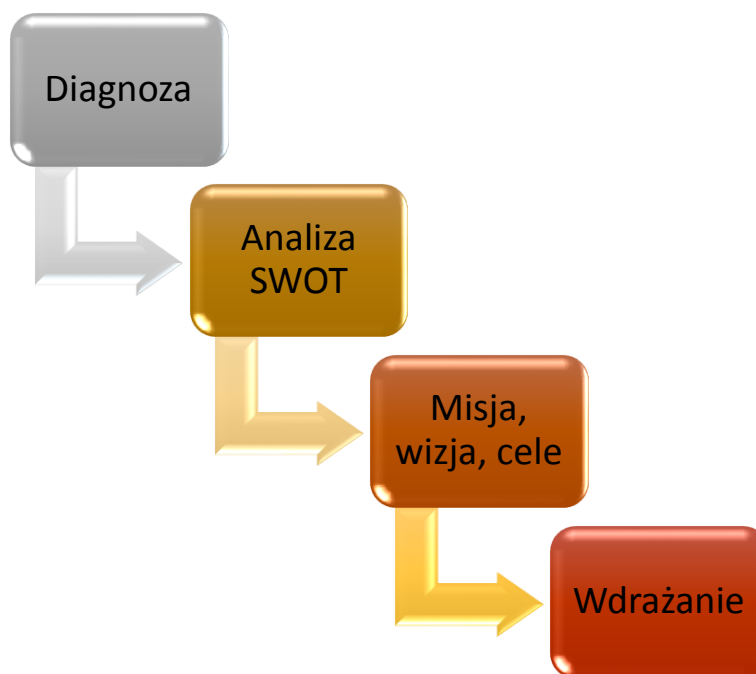
„Program Rozwoju Gminy Grabica na lata 2015-2022” pełni następujące funkcje:

- **Kierunkową** dla władz gminnych, środowisk naukowych i biznesowych, organizacji pozarządowych oraz innych instytucji, jak również dla wszystkich mieszkańców regionu;
- **Koordynacyjną** dla innych dokumentów programowych i planistycznych na poziomie gminnym;
- **Informacyjną** dla mieszkańców, inwestorów, partnerów, itp.;
- **Promocyjną** w kontekście lokalnym, regionalnym, krajowym oraz ponadnarodowym.

Program wyraża długoterminowe cele gminy Grabica, które odpowiadają generalnym kierunkom działania oraz obejmuje:

- Diagnozę obecnej sytuacji społeczno-gospodarczej,
- Identyfikację strategicznych obszarów rozwoju wraz z realizacją analizy SWOT dla każdego z nich,
- Wskazanie spójności strategii z dokumentami z poziomu regionalnego, krajowego oraz unijnego,
- Wskazanie głównych kierunków rozwoju, celów oraz działań niezbędnych do podjęcia.

Rysunek 1. Kierunek działań przy opracowywaniu Programu Rozwoju Gminy Grabica na lata 2015- 2022

Źródło: opracowanie własne

Diagnozę obecnej sytuacji gminy Grabica przeprowadzono na podstawie:

- Weryfikacji osiągnięcia celów wskazanych w „Strategii Rozwoju Gminy Grabica” oraz „Planu Rozwoju Lokalnego Gminy Wiejskiej Grabica na lata 2004 – 2013”;
- Analizy danych zastanych – dane statystyczne, dane udostępnione przez Urząd Gminy w Grabicy (desk research);

- Badania ankietowego wśród mieszkańców gminy oraz urzędników Urzędu Gminy (kwestionariusz ankiety);
- Wywiadów zogniskowanych z pracownikami Urzędu Gminy (FGI);
- Konsultacji społecznych w gminie.

Metody badań dobrane zostały zgodnie z zasadą triangulacji metod i źródeł danych rozumianej jako zwielokrotnienie:

- metod i technik badawczych (triangulacja metodologiczna) polegająca na kontrolowaniu spójności wniosków formułowanych przy wykorzystaniu różnych technik gromadzenia danych;
- źródeł informacji (triangulacja źródeł informacji) polegająca na zwielokrotnieniu źródeł informacji w ramach tej samej metody ich gromadzenia, uwzględnionych w badaniu perspektyw;
- perspektyw badawczych osób realizujących badanie (triangulacja analityczna) związaną ze zwiększeniem liczby osób analizujących wnioski z badań.

Podejście takie pozwoli na uchwycenie różnych aspektów badanego przedmiotu (np. udzielenie odpowiedzi na pytania o skalę zjawisk dzięki zastosowaniu metod ilościowych oraz głębsze zrozumienie specyfiki problemów, dzięki zastosowaniu metod jakościowych), pozwoli też wykorzystać mocne strony każdej metody przy wzajemnej neutralizacji ich słabości.

Zestawienie metod i technik zastosowanych przy diagnozie sytuacji gminy oraz dobór próby ilustruje tabela:

Tabela 2. Zestawienie metod i technik wraz z doбором próby.

Technika badawcza	Dobór próby	Realizacja badania
Analiza danych zastanych (desk research)	<ul style="list-style-type: none"> • Strategia Rozwoju Gminy Grabica, • Zintegrowane Inwestycje Terytorialne (ZIT), • Strategia Europa 2020, • Strategia Rozwoju Kraju 2030, • Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020, • Krajowy Program Reform, 	Analiza dokumentów zgodnie z poszukiwanymi informacjami, porównywanie danych statystycznych, kontakt z organizacjami, instytucjami dysponującymi danymi.

	<ul style="list-style-type: none"> • Umowa Partnerstwa 2014-2020, • Strategia Rozwoju Województwa Łódzkiego 2020, • Wojewódzka Strategia w Zakresie Polityki Społecznej na lata 2007-2020, • Regionalna Strategia Innowacji LORIS 2030, • Plan Przeciwdziałania depopulacji w województwie łódzkim, • Dokumenty strategiczne i planistyczne szczebla lokalnego i gminnego (Strategia Rozwoju Powiatu Piotrkowskiego na lata 2014-2020), • Dane dot. gminy dot. sytuacji społeczno-gospodarczej 	
Zogniskowane wywiady grupowe (FGI)	<p>Przedstawiciele:</p> <ul style="list-style-type: none"> • gminy Grabica 	Zrealizowano zogniskowane wywiady grupowe.
Badanie ankietowe	<ul style="list-style-type: none"> • Przedstawiciele: gminy Grabica; • Przedstawiciele społeczności lokalnej gminy, • Przedstawiciele przedsiębiorców z gminy, 	W badaniu ankietowym możliwość udziału mieli wszyscy mieszkańcy gminy Grabica. Kwestionariusz był dostępny w formie online na oficjalnej stronie internetowej Urzędu Gminy w Grabicy, w formie papierowej w Urzędzie Gminy. Zrealizowano 399 ankiet.
Konsultacje społeczne	<ul style="list-style-type: none"> • Przedstawiciele: gminy Grabica; • Przedstawiciele społeczności lokalnej gminy, • Przedstawiciele przedsiębiorców z gminy, 	Zrealizowano spotkanie konsultacyjne w gminie.

Źródło: Opracowanie własne

II. Podsumowanie realizacji celów poprzedniej Strategii Rozwoju Gminy Grabica.

Władze gminy Grabica dążyły do zachowania zrównoważonego rozwoju gminy i stałej poprawy warunków życia mieszkańców, które to działania zostały określone, jako główny cel poprzedniej Strategii Rozwoju Gminy Grabica. Zrealizowano szereg inwestycji, które przyczyniły się do osiągnięcia ww. celu, m.in. w sferze społecznej:

- 1) Przeprowadzono inwestycje polegające na termomodernizacji obiektów użyteczności publicznej: Szkoły Podstawowej w Szydłowie, Boryszowie, Woli Kamockiej oraz Brzozie, Urzędu Gminy, Ośrodka Zdrowia i Apteki;
- 2) Wybudowano 5 sal gimnastycznych przy szkołach – zapewniając w ten sposób zaplecze sportowe; na bieżąco wykonywano również niezbędne remonty w szkołach;
- 3) W 8 obiektach użyteczności publicznej (5 szkół, Urząd Gminy wraz z budynkiem GBP i GCEiRPA w Kamocinie) wymieniono źródło ciepła na kotłownię olejowe;
- 4) W budynku byłej szkoły w Kamocinie utworzono Punkt Konsultacyjny oraz lokalną siłownię prowadzoną przez ULKS „OLIMPIX”;
- 5) Odnowiono stadion sportowy w Szydłowie – Kolonii;
- 6) Zmodernizowano Ośrodek Zdrowia w Grabicy (własność gminy), w budynku działalność prowadzi Powiatowy Ośrodek Zdrowia (PZOZ w Piotrkowie Trybunalskim), został on dostosowany do potrzeb osób niepełnosprawnych;
- 7) W ramach programu Radosna Szkoła wykonano place zabaw przy szkole podstawowej w Boryszowie i Szydłowie;
- 8) W ramach programu „Cyfrowa Szkoła” zakupiono wyposażenie multimedialne dla szkół w Szydłowie – Kolonii i Woli Kamockiej;
- 9) W Boryszowie i Woli Kamockiej wybudowano dwa kompleksy sportowe (boiska trawiaste i wielofunkcyjne oraz bieżnie 60 m);
- 10) W Szkole Podstawowej w Szydłowie utworzono oddział przedszkolny dostosowany do potrzeb dzieci 3-5 letnich;
- 11) Stworzono miejsce rekreacji i wypoczynku dla mieszkańców Grabicy poprzez budowę placu zabaw dla dzieci i siłowni zewnętrznej.

Inwestycje gminne w infrastrukturę:

- 1) Sukcesywnie, w każdym roku przebudowywane są gminne drogi, tym samym zwiększeniu uległa długość dróg o nawierzchni bitumicznej;
- 2) Do 2007 roku prowadzono intensywną budowę sieci wodociągowej, dzięki tym działaniom gmina jest w pełni zwodociągowana, rozbudowie podlegać będą jeszcze niewielkie końcowe odcinki sieci;
- 3) Zmodernizowano ujęcie wody w Ostrowie;
- 4) Na terenie ujęcia wody w Szydłowie – Kolonii wykonano odwiert i obudowę studni awaryjnej S-2 wraz z infrastrukturą techniczną, zmodernizowano również Stację Ujęcia i Uzdatniania Wody;
- 5) Zbudowano mechaniczno – biologiczną oczyszczalnię ścieków: przy Urzędzie Gminy w Grabicy, obecnie już wyłączoną z eksploatacji (przepustowość 3,5 m³/d),
- 6) Wybudowano Zbiorczą Oczyszczalnię Ścieków w Grabicy o przepustowości 200 m³/dobę z możliwością rozbudowy do 400 m³/dobę przystosowaną do odbioru ścieków dowożonych;
- 7) Wybudowano sieć kanalizacji sanitarnej grawitacyjnej w Grabicy (6,5 km);
- 8) Zakupiono samochód asenizacyjny do odbioru nieczystości płynnych;
- 9) Wybudowano kanalizację sanitarną w Lutostawicach Rządowych (2,8 km).

Tym samym zrealizowano cel operacyjny „*Rozwój i modernizacja infrastruktury technicznej*” wskazany w poprzednim dokumencie strategicznym.

Gmina Grabica realizowała również cele związane z poprawą stanu środowiska naturalnego oraz z racjonalnym zagospodarowaniem przestrzeni. W ich ramach zrealizowano następujące inwestycje:

- 1) Prowadzono akcję zadrzewiania wzdłuż gminnych szlaków komunikacyjnych;
- 2) Uzyskano pozwolenia wodno – prawne na stawach w Dziwłach i Grabicy;
- 3) Wdrożono gospodarowanie odpadami komunalnymi dla całej gminy;
- 4) Opracowano i uchwalono Program ochrony środowiska na lata 2010 – 2012 z perspektywą do 2016 roku oraz Plan Gospodarki Odpadami na lata 2010 – 2012 z perspektywą do 2016 roku;

- 5) Opracowano i uchwalono Studium uwarunkowań zagospodarowania przestrzennego i rozwoju Gminy Grabica;
- 6) Opracowano i uchwalono plan miejscowy części miejscowości Wola Bykowska dla inwestycji polegającej na stworzeniu parku logistycznego.

Gmina Grabica wchodzi w skład Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania „BUD-UJ RAZEM”, które powstało, by aktywizować społeczności lokalne do wspólnego działania na rzecz rozwoju obszarów wiejskich i poprawy jakości życia mieszkańców. Impulsem do założenia stowarzyszenia była słaba integracja społeczna oraz niski poziom wykorzystywania posiadanych zasobów. Obecnie w skład grupy wchodzi 21 jednostek samorządu terytorialnego: Będków, Budziszewice, Czarnocin, Dobryczyce, Gomunice, Gorzkowice, Grabica, Masłowice Moszczenica, Kamieńsk, Kodrąb, Ksawerów, Łęki Szlacheckie, Pabianice, Rozprza, Rzgów, Tuszyn, Ujazd, Wola Krzysztoporska, Ręczno, powiat piotrkowski. Stowarzyszenie pozyskiwało środki finansowe na rozwój gmin w ramach osi IV Leader PROW na lata 2007-2013. Natomiast obecnie pozyskiwane będą środki w ramach nowej perspektywy finansowej 2014-2020.

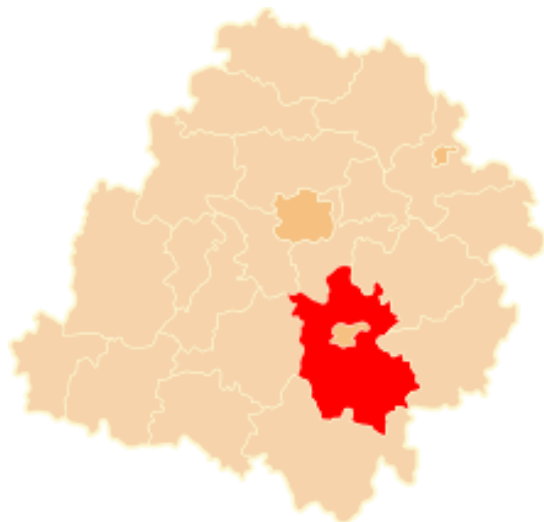
III. Diagnoza stanu obecnego charakterystyka gminy Grabica.

III.1. Położenie.

Gmina Grabica położona jest w północno-zachodniej części powiatu piotrkowskiego. Gmina Grabica zajmuje terytorium 128 km², tym samym stanowi 8,93% powierzchni powiatu piotrkowskiego.

W latach 1975 – 1998 gmina była położona w województwie piotrkowskim. Po reformie administracyjnej stała się jedną z jedenastu gmin powiatu piotrkowskiego, w skład którego wchodzi: Aleksandrów, Czarnocin, Gorzkowice, Grabica, Łęki Szlacheckie, Moszczenica, Ręczno, Rozprza, Sulejów, Wola Krzysztoporska, Wolbórz. W skład gminy wchodzi 30 sołectw, które obejmują 44 miejscowości.

Rysunek 2. Powiat piotrkowski na mapie województwa.

Źródło: wikipedia.org

Gmina Grabica położona jest w strukturze geologicznej zwanej Niecką Łódzką będącej częścią Niziny Środkowopolskiej. Zachodnia i centralna część gminy obejmuje tereny zaliczane do Wysoczyzny Bełchatowskiej, natomiast tereny południowo-wschodnie to Wysoczyzna Piotrkowska zwana też Równiną Piotrkowską. Gmina położona jest na wysokościach od 195 do 245 m n.p.m.(najwyższy punkt topograficzny 245,2 m n.p.m. znajduje się w północnej części

wsi Szydłów Kolonia). Obszar gminy Grabica cechuje się mało zróżnicowanym ukształtowaniem powierzchni.

Rysunek 3. Położenie gminy Grabica w Powiecie Piotrkowskim.

Źródło: www.osp.org.pl

Tabela 3. Powierzchnia gmin powiatu piotrkowskiego.

Gmina	Powierzchnia (w km ²)
Aleksandrów	144
Czarnocin	72
Gorzkowice	102
Grabica	128
Łęki Szlacheckie	109
Moszczenica	111
Ręczno	89
Rozprza	163
Sulejów	188
Wola Krzysztoporska	171
Wolbórz	152

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

Przez gminę Grabica przebiegają dwa ważne szlaki dróg tranzytowych. W jej wschodniej części znajduje się odcinek autostrady A1, a osią terytorium jest 16 kilometrowy odcinek drogi wojewódzkiej relacji Piotrków Trybunalski - Łask. Gmina graniczy z drogą krajową nr 91 relacji Piotrków Tryb. – Łódź, a w jej bezpośrednim sąsiedztwie przebiega droga krajowa nr 74 łącząca węzeł Wieluń na drodze ekspresowej S8 z przejściem granicznym z Ukrainą w Zosinie. Miejscowość Grabica położona jest w odległości 14 km od Piotrkowa Trybunalskiego i połączona jest z nim systemem komunikacji zbiorowej.

Gmina posiada dogodne połączenia z:

- Piotrkowem Trybunalskim - 14 km
- Bełchatowem - 18 km
- Łaskiem - 30 km
- Łodzią - 33 km
- Warszawą - 140 km

III.2. Historia gminy Grabica.

Najstarsza wzmianka pisana dotycząca Grabicy pochodzi z 1511 roku, jednak niektóre wsie znajdujące się na terenie dzisiejszej gminy powstały na wcześniejszej fali osadnictwa z XIII i XIV wieku. W tym okresie istniały wsie: Boryszów, Dziwle, Lutosławice oraz Majków. Za sprawą Władysława Hermana tereny Gminy zostały przekazane kościołowi wrocławskiemu i do czasów rozbiorowych funkcjonowały, jako dobra biskupów kujawskich.

Już w połowie XVI w. funkcjonował w Grabicy folwark biskupi i okazały dwór, gdzie okresowo w XVII w. gościli biskupi wrocławscy. Od początku XVIII wieku systematycznie rosło znaczenie Grabicy, jako lokalnego ośrodka administracyjnego i gospodarczego. Na mocy Ustawy Konstytucyjnej Księstwa Warszawskiego w 1807r. wieś w powiecie stawała się samodzielną jednostką administracyjną z wójtem (najczęściej właścicielem wsi) na czele.

W 1819 roku z rąk biskupstwa dobra Grabicy przeszły w posiadanie Komisji Skarbowej. W 1840 r. dobra Grabicy zostały sprzedane przez Komisję Skarbową – hrabiemu Wacławowi Gutakowskiemu. Przeprowadził on w 1842 r. reorganizację swoich dóbr, zamienił poddanym pańszczyznę na czynsz. W 1857 r. dobra Grabicy obejmowały 41 osad.

Wójt mógł sprawować władzę w jednej lub kilku wsiach powołując tam sołtysów jako swoich zastępców. W wyniku kolejnej reformy z 1864r. powstała gmina Grabica z obieralnymi: wójtem i sołtysami. Gmina działa nieprzerwanie do dziś - jedynie z kilkuletnią przerwą w okresie II wojny światowej, kiedy została włączona do Rzeszy (tzw. Kraj Warty) i podlegała administracji niemieckiej.

Grabica została wyzwolona przez wojska sowieckie 18 stycznia 1945 r. Na mocy ustawy Sejmu kontraktowego o samorządzie terytorialnym z marca 1990 roku w Grabicy, podobnie jak w ponad dwóch tysiącach istniejących gmin, wprowadzono prawdziwy samorząd. W miejsce istniejącej w PRL rady narodowej utworzono radę gminy o znacznie większych uprawnieniach. 27 maja 1990 roku przeprowadzono wybory do rad gmin - pierwsze całkowicie wolne po 1989 roku.

III.2.1. Zabytki gminy Grabica.

We wsi Grabica znajduje się drewniana kaplica p.w. św. Piotra, wystawiona w 1946r. na miejscu poprzedniej pochodzącej z XVIII w. i zniszczonej w 1941r. przez okupanta. Kaplica stojąca pierwotnie w Bujnach Szlacheckich, jest budowlą orientowaną, drewnianą o konstrukcji zrębowej, wzniesioną na planie prostokąta. Na terenie wsi Grabica znajduje się również park wiejski założony pod koniec XIX w. Oba obiekty wpisane są do ewidencji konserwatorskiej.

Zdjęcie 1. Kaplica p.w. Św. Piotra.

Źródło: www.kosciolydrewniane.pl

We wsi Dziwle turyści mogą podziwiać zespół pałacowo – parkowy z XVIII-XIX stulecia. Park został wpisany do rejestru zabytków, a dwór do ewidencji konserwatorskiej. W skład zespołu poza parkiem wchodzi również:

- Murowany, parterowy spichlerz napoleoński, wzniesiony około połowy XIX w. na planie prostokąta. Spichlerz ten posiada dwutraktowy układ wnętrza oraz dwie izby i wysokie piwnice posiadające sklepienia kolebkowe z lunetami. Od frontu znajduje się ganek z dwuramiennymi schodami. Budowla nakryta jest dachem dwuspadowym;
- Dwór z pierwszej połowy XIX wieku – obecnie obiekt ten jest zamieszkały.

Zdjęcie 2. Zespół pałacowo - parkowy.

Źródło: www.gmina.grabica.pl

We wsi Dziwle znajduje się również neogotycka kaplica pod wezwaniem Świętego Jana Chrzciciela z 1938r. wpisana do ewidencji zabytków.

Zdjęcie 3. Kaplica p.w. Św. Jana Chrzciciela.

Źródło: gmina.grabica.pl

We wsi Rusociny znajduje się zespół podworski z XIX stulecia, którego elementem jest park wpisany do rejestru zabytków. Ponadto w Ostrowie znajduje się również park podworski z poł. XIX w. o charakterze krajobrazowym o powierzchni 3 ha, wpisany do rejestru zabytków. Wśród drzewostanu można wyróżnić piękną aleję z jesionów wyniosłych, kasztanowców białych, robinii akacjowych, lip drobnolistnych i wiązów polnych.

We wsi Krzeczów Stary atrakcją turystyczną stanowi zabytkowy zespół sakralny, na który składają się: murowany kościół parafialny wzniesiony w XVIII stuleciu w stylu barokowym i przebudowany w XX wieku, oraz dzwonnica i plebania pochodzące z początku XX wieku. Początkowo na miejscu kościoła istniała kaplica drewniana, należąca do parafii Druźbice. Parafię w Krzeczowie Starym erygowano w 1526 r. przy istniejącym już od ok. 1520 r. drewnianym kościele Św. Wojciecha. Kościół ten przetrwał do 1602 roku, kiedy to ród Krzeczowskich wznosił drugi drewniany kościół pod tym samym wezwaniem. W 1725 r. świątynia uległa częściowemu spaleni, a na jej miejscu w latach 1733-1760 powstał, istniejący do dziś, kościół Św. Wojciecha Biskupa i Męczennika. Do zabytków sztuki stanowiących własność parafii należą: pochodzący z kościoła Pijarów w Piotrkowie Trybunalskim barokowy ołtarz główny z obrazem św. Weroniki, Ukrzyżowanym Jezusem i figurą Matki Bożej Bolesnej; ołtarz boczny lewy, pochodzący z nieistniejącego już kościoła Franciszkanów w Piotrkowie Trybunalskim, z obrazem św. Antoniego i Matki Bożej Nieustającej Pomocy; ołtarz boczny prawy z 1901 r. z obrazem św. Jadwigi i św. Wojciecha. Zabytkiem jest także obraz św. Anny, ambona z rzeźbą Mojżesza oraz figurka Chrystusa Zmartwychwstałego.

Zdjęcie 4. Kościół Św. Wojciecha.

Źródło: www.wsiodle.lodzkie.pl

We wsi Szydłów warto zwiedzić zespół dworsko - parkowy, składający się z dworu (murowanego) oraz zabytkowego parku wiejskiego z połowy XIX wieku.

Zdjęcie 5. Zabytkowy dwór we wsi Szydłów.

Źródło: www.gmina.grabica.pl

We wsi Wola Kamocka atrakcją turystyczną stanowi z kolei kościół p.w. Najświętszej Maryi Panny Królowej Polski, który pochodzi z początku XX stulecia i został dobudowany do znacznie starszej, gotyckiej kaplicy dworskiej, z której do dnia dzisiejszego zachowało się trójbocznie zamknięte prezbiterium z dwoma ostrołukowymi oknami. Z zabytkowego wyposażenia świątyni warto zwrócić uwagę na obraz Matki Boskiej łaskawej pochodzący z początku XVIII stulecia oraz obraz św. Michała z XVIII w.

We wsiach: Brzoza, Wola Bykowska oraz Dziewuliny znajdują się parki dworskie z XIX wieku. Natomiast we wsi Żeronie warto odwiedzić kościół parafialny p.w. Matki Boskiej Częstochowskiej pochodzący z 1925r. zaprojektowany i wybudowany w stylu nawiązującym do architektury podhalańskiej.

Zdjęcie 6. Kościół p.w. Matki Boskiej Częstochowskiej z 1925r.

Źródło: www.gmina.grabica.pl

III.3. Środowisko przyrodnicze i użytkowanie gruntów¹.

III.3.1. Klimat.

Obszar gminy Grabica zaliczany jest do klimatycznego regionu łódzko-wieluńskiego zróżnicowanego pod względem mikroklimatycznym w zależności od rzeźby terenu, zalesienia, układu i zabudowy. W tym obszarze klimat jest umiarkowany, zimny. Położenie obszaru gminy na wododziale Wisły i Odry ma wpływ na warunki klimatyczne. Obserwuje się dużą zmienność stanów pogodowych. Przeważają zachodnie i południowo - zachodnie kierunki wiatrów.

Średnia roczna suma opadów to 625 mm. Opady są najniższe w miesiącu lutym, ze średnim poziomem opadów równym 27 mm. Większość opadów przypada na lipiec, średnio 82 mm. Średnia temperatura 18,2 °C sprawia, że lipiec jest najcieplejszym miesiącem w roku. Styczeń jest najzimniejszym miesiącem, ze średnią temperaturą w okolicach -3,0 °C. Średnia roczna temperatura wynosi 7,7 °C. Pokrywa śnieżna utrzymuje się około 52 dni w roku, okres wegetacyjny trwa około 210 dni.

Pod względem mikroklimatycznym obszar jest zróżnicowany w zależności od rzeźby terenu, zalesienia, układu dolin i zabudowy. Szczególnie korzystne warunki występują w obrębie kompleksów leśnych. Najmniej korzystne w dolinach cieków wodnych. Na terenie gminy panują złe warunki wilgotnościowe oraz częste inwersje termiczne, złe przewietrzanie i zaleganie mgieł.

III.3.2. Ukształtowanie terenu i jego cechy geomorfologiczne, surowce mineralne.

Obszar gminy Grabica położony jest w makroregionie Wzniesień Południowo-Mazowieckich przynależnych do prowincji Nizin Środkowopolskich, w obrębie dwóch mezoregionów: część zachodnia i centralna należy do Wysoczyzny Bełchatowskiej, natomiast fragment południowo-wschodni leży w obrębie Równiny Piotrkowskiej. Gmina leży na wysokościach między 195 a 245,5 m n.p.m., a ukształtowanie jej powierzchni jest mało zróżnicowane. Najwyższy punkt topograficzny 245,5 leży w północnej części Szydłowa.

---

¹ Rozdział opracowano na podstawie danych zawartych w Programie ochrony środowiska dla gminy Grabica na lata 2009 – 2012 z perspektywą do 2016 oraz danych dostępnych w GUS.

Pod względem tektonicznym teren gminy położony jest w południowo-wschodniej części niecki mogielińsko - łódzkiej zbudowanej z utworów kredowych. Podłoże niecki tworzą osady jury środkowej: mułowce, piaskowce, wapienie i margle oraz utwory górnourajskie: wapienie i margle. Kreda dolna wykształcona jest w frakcji iłowcowo- mułowcowo- piaszczystej, kreda górna w facji węglanowej (wapienie, margle, opoki i gezy). Powierzchnia tych utworów nachylona jest generalnie na północny wschód. Osady trzeciorzędowe: mułki, ropy oraz piaski o różnej granulacji występują w postaci płatów o miąższości 10-30m. Obecny teren gminy pod względem geologicznym został ukształtowany w okresie czwartorzędu przez skandynawski lądolód. Utwory czwartorzędowe pokrywają całkowicie starsze podłoże. Ich miąższość wynosi od około 20m na południowym zachodzie do 70m w części centralnej. Plejstocen pozostawił tu osady zlodowaceń południowopolskich, środkowopolskich oraz północnopolskiego. Reprezentowane są one przez utwory akumulacji lodowcowej, wodnolodowcowej i rzecznej w postaci glin zwałowych, mułków zastoiskowych, piasków i żwirów moren czołowych, kemów, piasków i żwirów fluwioglacjalnych oraz utworów tarasów rzecznych. Strop glin zlodowacenia południowopolskiego zalega na rzędnej 189 - 190m n.p.m. Na glinach tych leży horyzontalnie warstwa pospółek i żwirów interglacjału o miąższości 4 – 6m. Zlodowacenie środkowopolskie zostawiło płaszcz osadów o bardzo zmiennej miąższości 8 – 38m. Gliny tworzą tutaj ciągły poziom nachylony ku zachodowi, a we wschodniej części gminy przysypane są piaskami i mułkowanym materiałem interstadialnym oraz miejscami gliną stadium Warty. Działalność stadiału Warty zdecydowała o dzisiejszym charakterze rzeźby terenu gminy. Wyznaczają go wzniesienia w rejonie Kamocina i Karolewa zbudowane z piasków, żwirów i gliny zwałowej.

W wyniku deglacji powstały piaszczysto-żwirowe pagórki kemowe. W rejonie Krzeczowa występuje zespół pagórków piaszczysto-żwirowych z gliną zwałową na powierzchni. Na rozległych obszarach występowania piasków wodnolodowcowych wytworzyły się lokalnie formy wydymowe np. pagórki w Dziewulinach.

III.3.3. Gleby.

Zgodnie z regionalizacją glebowo-rolniczą teren gminy leży w zasięgu dwóch regionów: Moszczenickiego i Piotrkowskiego. Region Moszczenicki to region z przewagą gleb typu pseudobielicowego i brunatnego, wytworzonych z glin piaszczystych, zaliczanych do kompleksu żytniego bardzo dobrego i pszennego dobrego. Teren leżący na północ od Piotrkowa Trybunalskiego znajduje się w zasięgu regionu Piotrkowskiego. Występują tu gleby wytworzone z glin i pyłów, a sporadycznie z piasków gliniastych na glinach. Są to w większości gleby

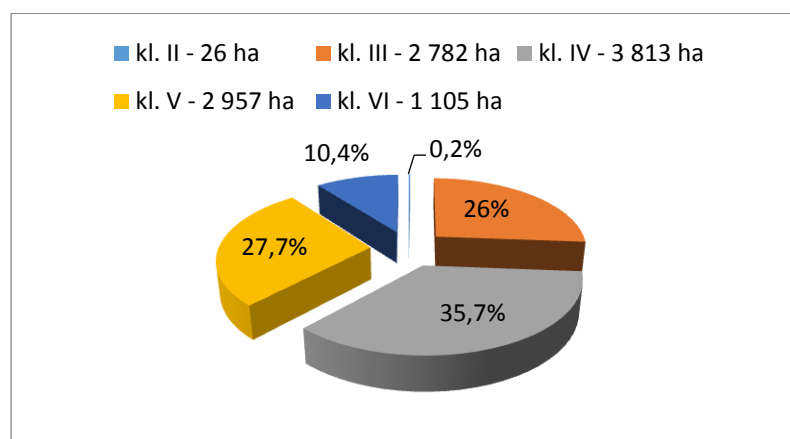
pseudobielicowe, z niewielkim udziałem gleb brunatnych. Dominują gleby kompleksu pszennego dobrego i żytniego bardzo dobrego, z mniejszym udziałem kompleksu zbożowo-pastewnego mocnego, żytniego dobrego, żytniego słabego.

Procentowy udział gleb poszczególnych klas bonitacyjnych w gminie Grabica:

- kl. I - nie występują
- kl. II - 26 ha - 0,2 %
- kl. III - 2 782 ha - 26,0 %
- kl. IV - 3 813 ha - 35,7 %
- kl. V - 2 957 ha - 27,7 %
- kl. VI - 1 105 ha - 10,4 %

Gleby klasy III, IV i V stanowią 90% gleb w gminie, zgodnie z poniższym wykresem:

Wykres 1. Gleby według klas.

Źródło: Program ochrony środowiska dla gminy Grabica na lata 2009 – 2012 z perspektywą do 2016

III.3.4. Sieć wodna, wody powierzchniowe i gruntowe.

Teren gminy Grabica położony jest w dorzeczach Pilicy i Warty, które rozdziela dział wodny pierwszego rzędu Wisły i Odry. Zachodnia i centralna część gminy położona jest w zlewni Odry w dorzeczu Warty (zlewnia Grabi), wschodnia w zasięgu dorzecza Pilicy (zlewnia Luciąży i Wolbórki). Na terenie gminy biorą początek rzeki: Grabia (dopływ Widawki) w rejonie Dziwli i Lutosławic Szlacheckich, Brzezia w okolicach Krzepczowa i Wierzejka w Szydłowie. Źródła Grabi mają charakter wysięków i wycieków, których funkcjonowanie zanika w porze letniej. Szerokość dna rzeki na terenie gminy Grabica nie przekracza 4m. Rzekę zasilają następujące dopływy: Brzezia, Grabówka, Dłutówka, Pałusznicza, Struga Bolszewicka, Tymianka, Końska. W rejonie

Kociołek przepływa rzeka Mała Widawka. Wody powierzchniowe z zachodniej i centralnej części gminy odprowadzane są do Warty przez rzeki: Małą Widawkę, Grabię i jej niewielkie dopływy oraz Brzezię. Do Pilicy spływają wody ze wschodniego rejonu gminy dopływami rzeki Wierzejki oraz drobnymi ciekami wodnymi mającymi ujście w Luciąży – dopływie Pilicy.

Na terenie gminy Grabica występują również zbiorniki wodne, które jednak mają bardzo małe powierzchnie. Ich kompleksy występują w północno-zachodniej i południowo-wschodniej części gminy. Są to zbiorniki wodne po wyrobiskach gliny, stawy hodowlane i jeden zbiornik retencyjny (w miejscowości Grabica). W okresach suszy zbiorniki te częściowo są pozbawione wody.

III.3.5. Roślinność.

Obszar gminy Grabica należy do terenów o niskiej lesistości, lasy i grunty leśne zajmują powierzchnię 1261 ha, co stanowi 9,8% terenu gminy. Wiąże się to z faktem, iż w czasach historycznych teren ten z uwagi na bardzo dogodne warunki glebowe podlegał intensywnemu wylesieniu dla potrzeb rolnictwa, wskutek czego lasy zachowały się w formie szczątkowej. Leżące na terenie gminy lasy stanowią w 64% własność prywatną. Lasy państwowe są administrowane przez Nadleśnictwa: Piotrków, Kolumna i Bełchatów.

Obszary leśne nie tworzą dużych kompleksów lecz występują wyspowo - głównie na zachodnim krańcu gminy. Lasy prywatne tworzą kompleksy leśne oraz niewielkie skupiny. Zgodnie z obowiązującymi przepisami w obrębie gminy zostały wydzielone lasy ochronne dla miasta Piotrkowa. Szata roślinna typowa dla obszaru gminy to gatunki szeroko rozpowszechnione w północnej i środkowej Europie. Wiele jest gatunków o charakterze eurosyberyjskim. Na wilgotnych łąkach spotyka się wiele roślin strefy północnej.

Na terenie gminy ustanowiono 29 pomników przyrody w tym:

- dwa jesiony wyniosłe, wiąz szypułkowy, kasztanowiec biały położone w parku we wsi Ostrów (Rozporządzenie Nr 4/96 Wojewody Piotrkowskiego z dnia 4 listopada 1996 roku w sprawie uznania za pomniki przyrody – Dz. Urz. Woj. Piotrkowskiego Nr 21 z dnia 8.11.1996r),
- dąb szypułkowy położony we wsi Wola Kamocka (Rozporządzenie Nr 4/96 Wojewody Piotrkowskiego z dnia 4 listopada 1996 roku w sprawie uznania za pomniki przyrody – Dz. Urz. Woj. Piotrkowskiego Nr 21, z dnia 8.11.1996r),

- brzoza brodawkowata, 7 dębów szypułkowych, 2 olsze czarne, 3 topole czarne, lipa drobnolistna przy szkole we wsi Brzoza (Rozporządzenie Nr 4/96 Wojewody Piotrkowskiego z dnia 4 listopada 1996 roku w sprawie uznania za pomniki przyrody – Dz. Urz. Woj. Piotrkowskiego Nr 21, z dnia 8.11.1996r),
- 1 lipa drobnolistna, 3 jesiony wyniosłe, 1 buk pospolity, 2 dęby szypułkowe w parku wiejskim w Grabicy (Rozporządzenie Nr 4/96 Wojewody Piotrkowskiego z dnia 4 listopada 1996 roku w sprawie uznania za pomniki przyrody – Dz. Urz. Woj. Piotrkowskiego Nr 21, z dnia 8.11.1996r),
- 2 lipy drobnolistne i 1 dąb szypułkowy w Parku Zabytkowym w Dziwłach (Zarządzenie nr 45/87 Wojewody Piotrkowskiego z dnia 15.12.1987 r., Dziennik Urzędowy NA poz. 177).

Dla zachowania różnorodności krajobrazowej i kulturowej znaczenie ma także zachowanie starych, zabytkowych parków (opisane również w rozdziale III.2.1. Zabytki gminy Grabica). Na terenie gminy sześć parków podworskich wpisanych jest do rejestru zabytków, są to:

- a) Park zabytkowy w Brzozie (1905-1914 r) o pow. 1,51 ha;
- b) Park zabytkowy w Rusocinach (koniec XIX w.) o pow. 1,19 ha;
- c) Park zabytkowy w Szydłowie (ok. połowy XIX w.) o pow. 0,85 ha;
- d) Park zabytkowy w Woli Bykowskiej (XIX w.) o pow. ok. 2,51 ha;
- e) Park zabytkowy w Ostrowie (połowa XIX w.) o pow. 2,88 ha;
- f) Park zabytkowy w Dziwłach (początek XX w.) o pow. 1,51 ha.

Na terenie gminy znajdują się też parki wiejskie w miejscowościach:

- a) Grabica o pow. ok. 1,1 ha;
- b) Kociołki o pow. ok. 3,00 ha;
- c) Dziewuliny o pow. ok. 4,91 ha.

Występują także obszary zieleni przyrzecznej i śródpolnej. Stanowią je małe enklawy lasów i zadrzewień, które pozwalają zachować różnorodność biologiczną i stanowią urozmaicenie krajobrazu.

III.3.6. Użytkowanie gruntów.

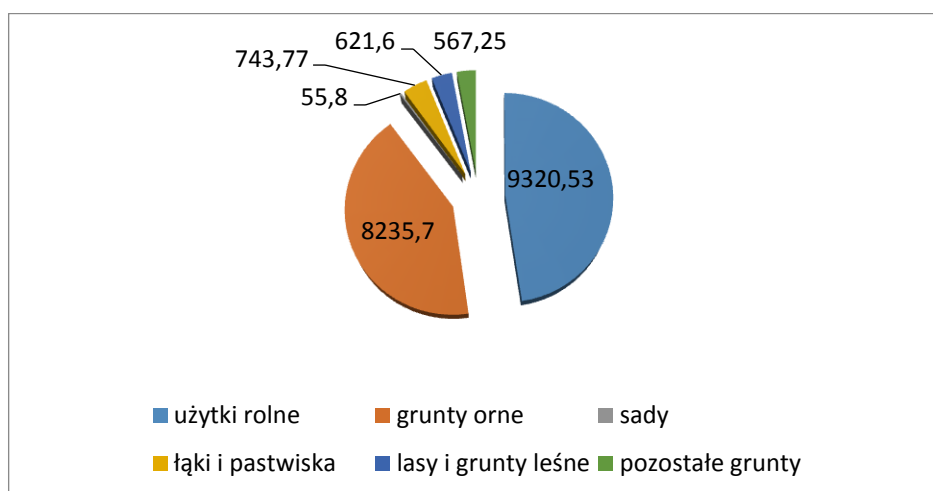
Gmina Grabica jest gminą typowo rolniczą - charakteryzuje się wysoką produkcją trzody chlewnej. Użytki rolne wraz z gruntami zabudowanymi zajmują powierzchnię 11.049 ha tj. 86,8% ogólnej powierzchni gminy.

Użytkowanie gruntów w gospodarstwach rolnych na terenie gminy przedstawia się następująco:

Ogółem: 10.509,46 ha w tym:

- użytki rolne – 9.320,53 ha
- grunty orne - 8.235,70 ha
- sady – 55,80 ha
- łąki i pastwiska – 743,77 ha
- lasy i grunty leśne – 621,60 ha
- pozostałe grunty – 567,25 ha

Wykres 2. Użytkowanie gruntów w gospodarstwach rolnych (stan na 31.12.2010).

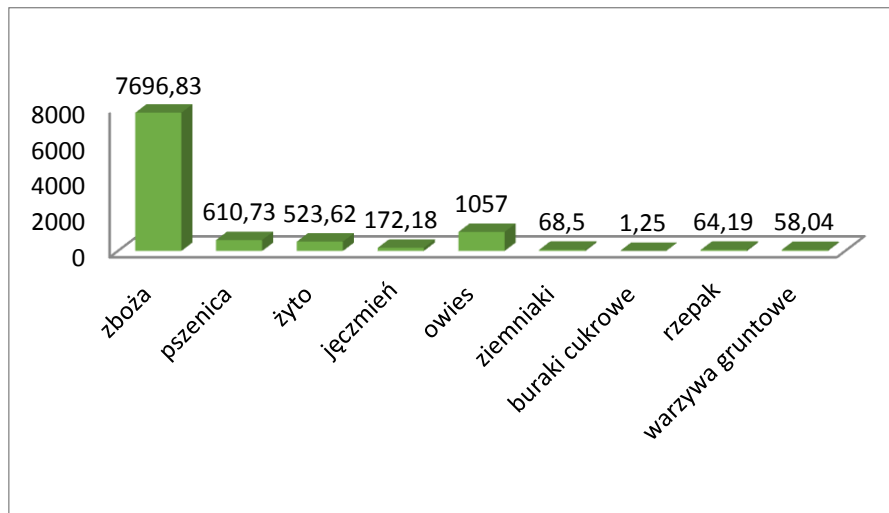
Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

W gminie Grabica znajdują się 1196 gospodarstw rolnych. Średnia wielkość 1 gospodarstwa rolnego wynosi 9,87 ha gruntów w tym 8,91 ha użytków rolnych. Powierzchnia zasiewów głównych ziemiopłodów przedstawia się następująco:

- zboża – 7.696,83 ha
- pszenica – 610,73 ha

- żyto – 523,62 ha
- jęczmień – 1057 ha
- owies – 172,18 ha
- ziemniaki – 68,50 ha
- buraki cukrowe – 1,25 ha
- rzepak – 64,19 ha
- warzywa gruntowe – 58,04 ha

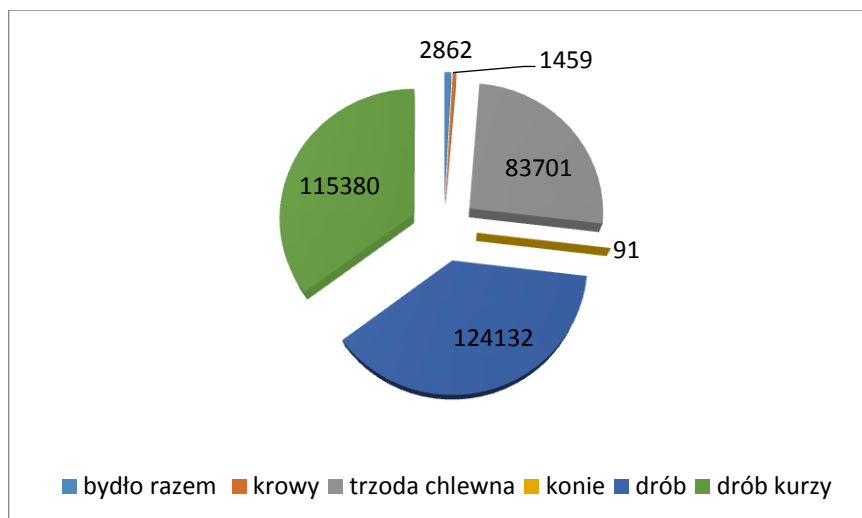
Wykres 3. Powierzchnia zasiewów ziemiopłodów (stan na 31.12.2010).

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

Strukturę pogłowia zwierząt gospodarskich obrazuje poniższy wykres:

Wykres 4. Pogłowie zwierząt hodowlanych (stan na 31.12.2010).

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS.

III.4. Otoczenie społeczno - gospodarcze gminy.

Gmina Grabica liczy 6 119 mieszkańców (stan na 31.12.2014), zgodnie z danymi posiadanymi przez Urząd Gminy w Grabicy, zgodnie z danymi Banku Danych Lokalnych GUS (stan na 31.12.2013r.) 6 127 osób, co stanowi około 7,31% populacji powiatu piotrkowskiego. Na tle pozostałych gmin powiatu Grabica plasuje się na 6 miejscu pod względem liczby osób.

Tabela 4. Populacja w gminach Powiatu Piotrkowskiego (stan na 2013r.)

<i>Gmina</i>	<i>Liczba mieszkańców</i>
• Sulejów	16 280
• Moszczenica	12 909
• Rozprza	12 287
• Wola Krzysztoporska	11 847
• Gorzkowice	8 606
• Grabica	6 127
• Aleksandrów	4 391
• Czarnocin	4 143
• Łęki Szlacheckie	3 630
• Ręczno	3 598

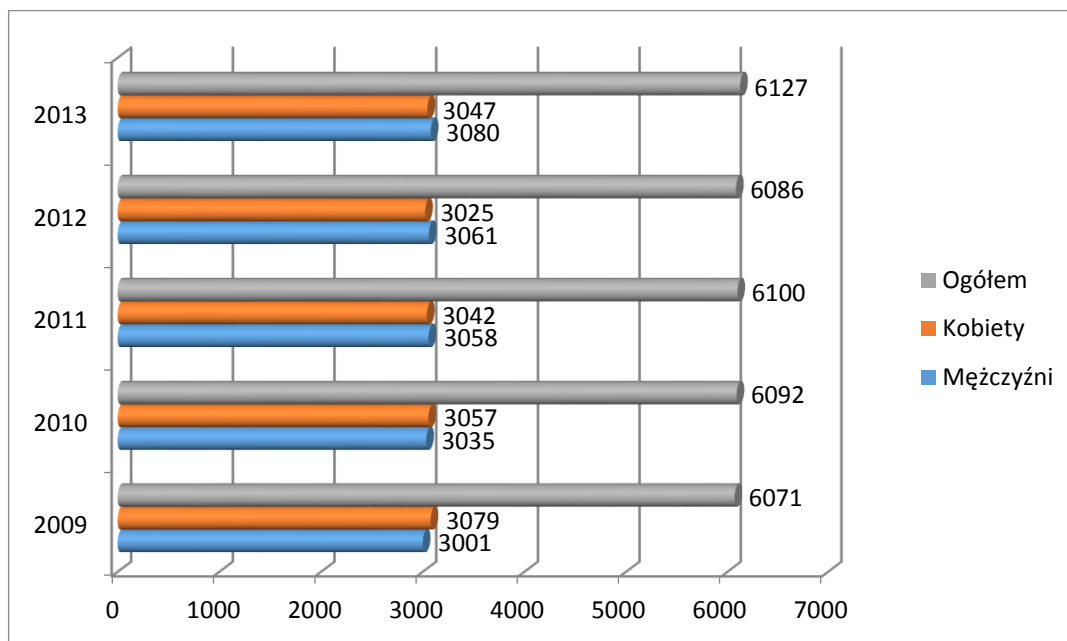
Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

Tabela 5. Struktura ludności gminy Grabica wg. wieku (stan na koniec 2013r.).

<i>WIEK</i>	<i>LICZBA OSÓB</i>
0-4	347
5-9	296
10-14	398
15-19	432
20-24	456
25-29	485
30-34	495
35-39	443
40-44	371
45-49	351
50-54	430
55-59	404
60-64	341
65-69	217
70-74	216
75-79	196
80-84	137
85-89	84
90 i więcej	28

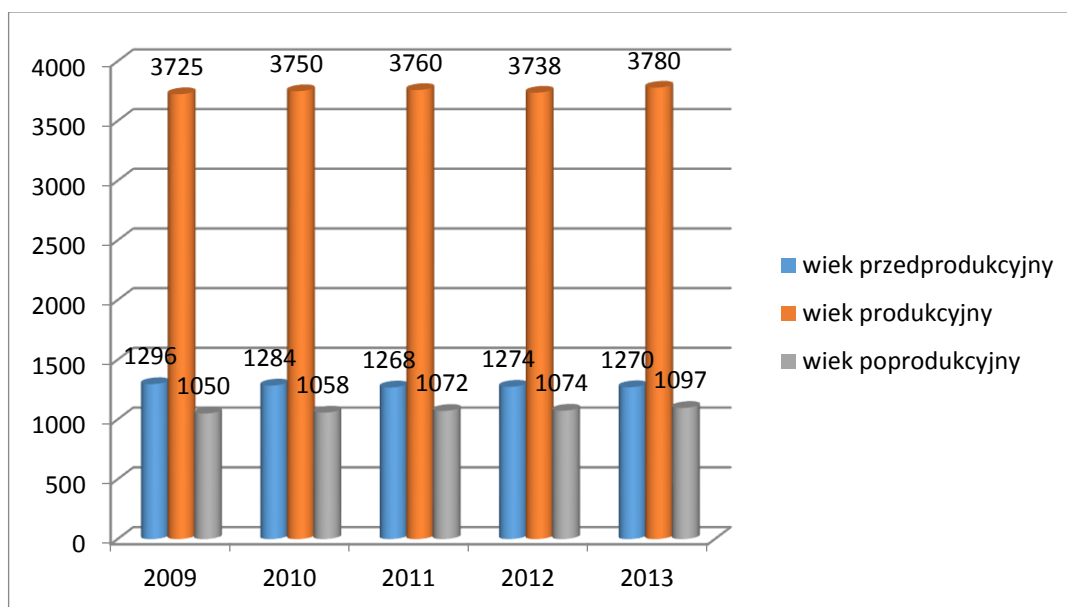
Gmina Grabica podobnie jak większość jednostek samorządowych w kraju cechuje się spadającą liczbą ludności. Gęstość zaludnienia wynosi 48 osób na 1 km² i jest ona niższa niż analogiczna wartość w powiecie (64 os/km²). Podobnie jak w powiecie i województwie, w strukturze płciowej ludności przeważają kobiety, co wynika głównie z dłuższego okresu życia. Liczbę ludności w gminie Grabica ilustruje poniższy wykres:

Wykres 5. Stan ludności gminy Grabica na przestrzeni lat 2009 - 2013.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS

Wykres 6. Struktura ludności gminy Grabica na przestrzeni lat 2009-2013.

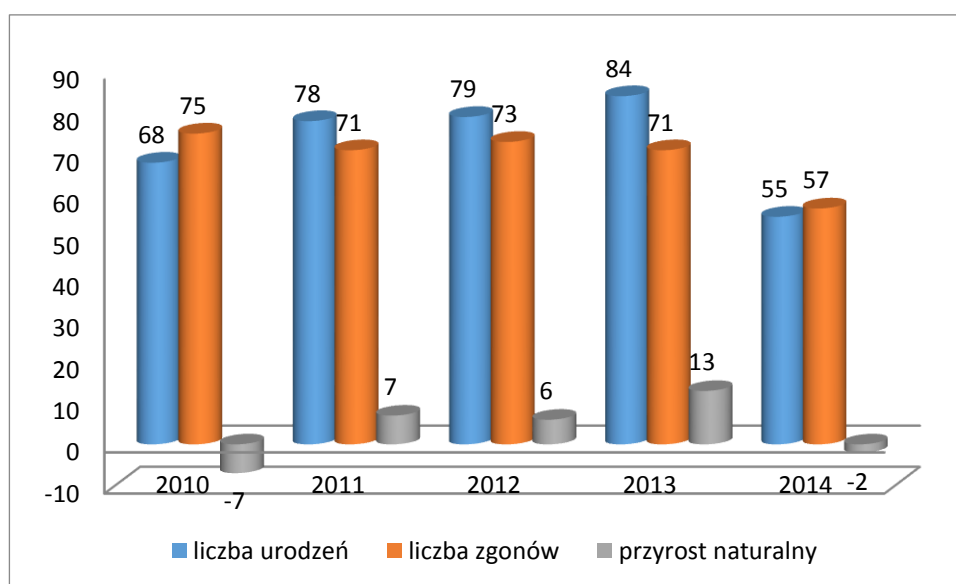
Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS

Strukturę ludności gminy Grabica należy uznać za dojrzałą. Struktury dojrzałe, określane również jako stacjonarne (zastojowe) to struktury w których dzieci i młodzieży poniżej 19 roku życia jest 25-35%, ludności w wieku 20-64 lata – 55-60%, natomiast ludności powyżej 65 roku życia 5-15%.

Podobnie jak w innych regionach Polski, gmina cechuje się dodatnim trendem odnośnie liczby osób w wieku poprodukcyjnym, przy jednoczesnym spadku liczby osób w wieku przedprodukcyjnym. Sytuacja taka oznacza, iż w niedalekiej przyszłości znaczna grupa osób będących obecnie w tej grupie ekonomicznej zakończy swoją działalność zawodową i tym samym zasili grono seniorów. Jest to o tyle ważne, że wymaga podjęcia działań dostosowawczych do potrzeb tej, zwiększającej się grupy osób w wieku poprodukcyjnym odpowiedniej sfery usług społecznych.

Na spadek liczby ludności w gminie Grabica może wpływać m.in. wielkość przyrostu naturalnego i wspomniana wyżej struktura społeczeństwa pod względem wieku. Obserwowany przyrost naturalny charakteryzuje się wartością ujemną (biorąc pod uwagę rok 2014 w stosunku do 2013), we wcześniejszych latach przyrost naturalny był dodatni, co przedstawia wykres poniżej.

Wykres 7. Ruch naturalny ludności w gminie Grabica w latach 2010-2014

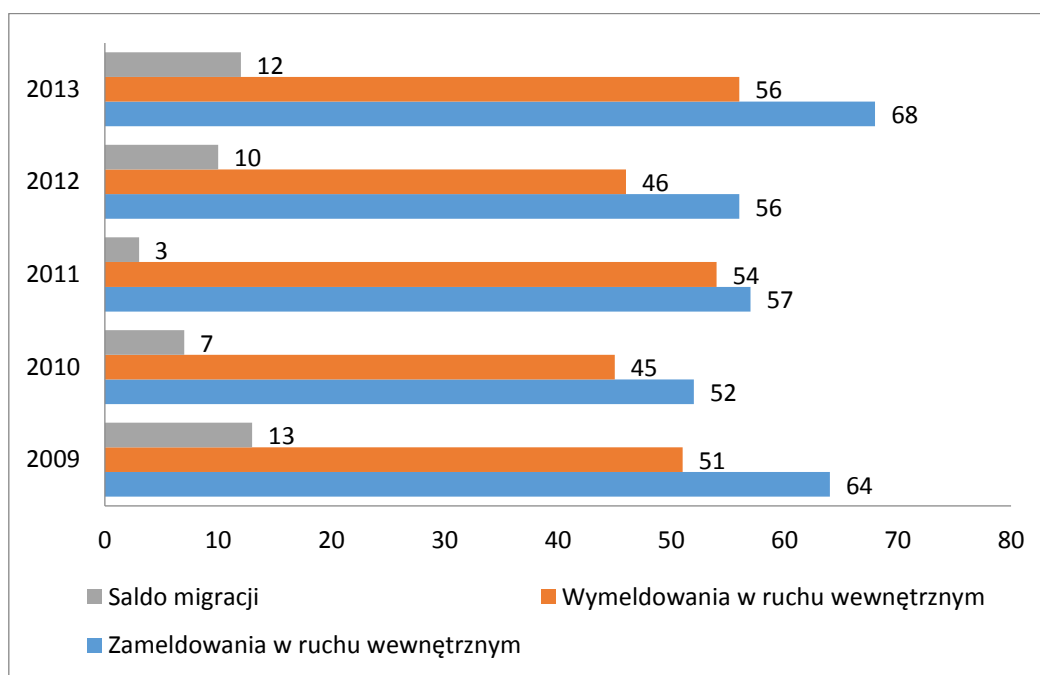

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS

III.4.1. Migracje.

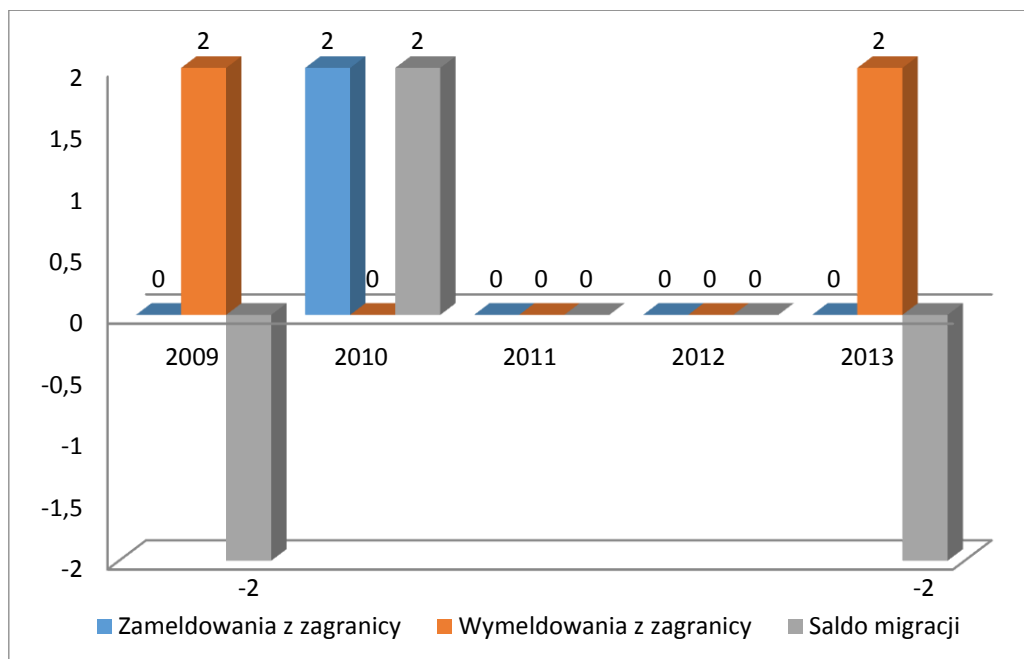
Występujące na terenie gminy migracje ludności nie są typowymi migracjami zarobkowymi, mają charakter krajowy. Wynikają one ze zjawiska przenoszenia się ludności z terenów wiejskich do ośrodków miejskich, aby uzyskać wyższy standard życia, lepszy dostęp do edukacji i kultury oraz atrakcyjniejszego rynku pracy. Rozmiary tego zjawiska nie są niepokojące, czego dowodem jest dodatnie saldo migracji wewnętrznych, nadal więcej osób decyduje się zamieszkać na terenie gminy, niż z niej wyjechać. Należy jednak podjąć działania mogące przyczynić się do poprawy warunków życia mieszkańców, aby zapobiec w przyszłości możliwej destabilizacji rozwoju społeczno-gospodarczego gminy. Żeby zatrzymać młode i wykształcone osoby na terenie gminy należy stworzyć im możliwości rozwoju zawodowego (poza sektorem rolniczym), a także zapewnić szerszy dostęp do edukacji i kultury. Migracje wewnętrzne i zagraniczne w Grabicy obrazują poniższe tabele:

Tabela 6. Migracje wewnętrzne na pobyt stały w gminie Grabica w latach 2009-2013

Źródło: Bank Danych Lokalnych (GUS).

Tabela 7. Migracje zagraniczne na pobyt stały w gminie Grabica w latach 2009-2013

Źródło: Bank Danych Lokalnych (GUS).

III.4.2. Bezrobocie².

Stopa bezrobocia w gminie Grabica w porównaniu z analogicznym wskaźnikiem w powiecie i województwie kształtuje się na stosunkowo niskim poziomie. Wynosi ona 3,17% dla porównania: w powiecie 11,2%, w województwie 12,4%.

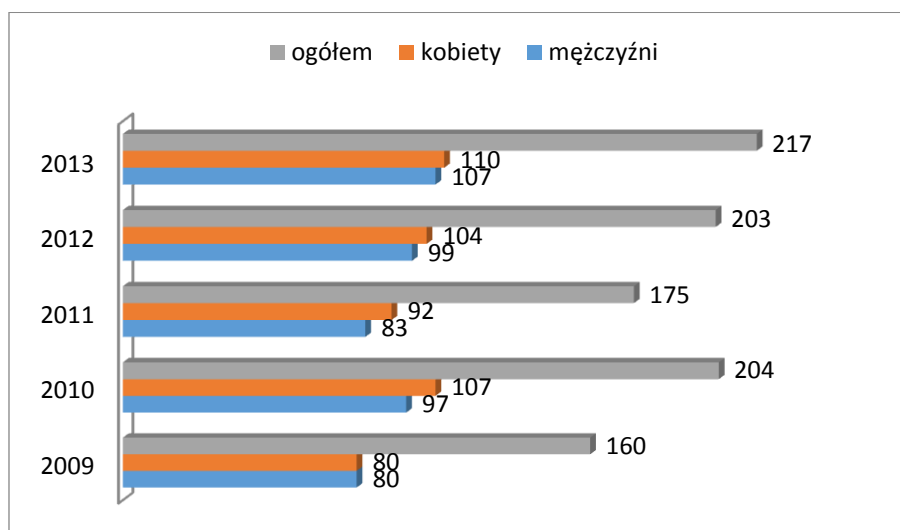
Gmina Grabica wpisuje się w opracowany w 2013 roku „Plan przeciwdziałania depopulacji w województwie łódzkim”. Bieżące działania Gminy Grabica w zakresie przeciwdziałania bezrobociu są kompatybilne z realizacjami prowadzonymi przez Powiatowy Urząd Pracy w Piotrkowie Trybunalskim, czego doskonałym przykładem jest zrealizowanie projektu „Ucz się i pracuj-wsparcie edukacji dorosłych” Poddziałania 9.6.3 *Doradztwo dla osób dorosłych w zakresie diagnozy potrzeb oraz wyboru kierunków i formy podnoszenia swoich kompetencji i podwyższania kwalifikacji*, który ukierunkowany jest na osoby bezrobotne, zarejestrowane w PUP i będące mieszkańcami powiatu piotrkowskiego. Celem tego zadania jest poprawa dostępu osób dorosłych do usług edukacyjnych dzięki utworzeniu Internetowej Bazy Edukacyjnej

² Przy opracowaniu podrozdziału korzystano z raportów i analiz opracowanych przez Powiatowy Urząd Pracy w Piotrkowie Trybunalskim.

oraz świadczenie usług doradztwa edukacyjnego indywidualnego i grupowego. Projekt realizowany był w okresie od 01.01.2013 r do 31.12.2014r. Duże znaczenie miały również realizowane przez Powiatowy Urząd Pracy programy finansowane z Funduszu Pracy mające na celu aktywizację osób powyżej 50 roku życia. W okresie od stycznia do grudnia 2014 roku 120 osób podjęło zatrudnienie.

Poziom bezrobocia w wielkościach absolutnych kształtuje się w gminie następująco:

Wykres 8. Bezrobocie w gminie Grabica w latach 2009 - 2013.

Źródło: Bank Danych Lokalnych (GUS).

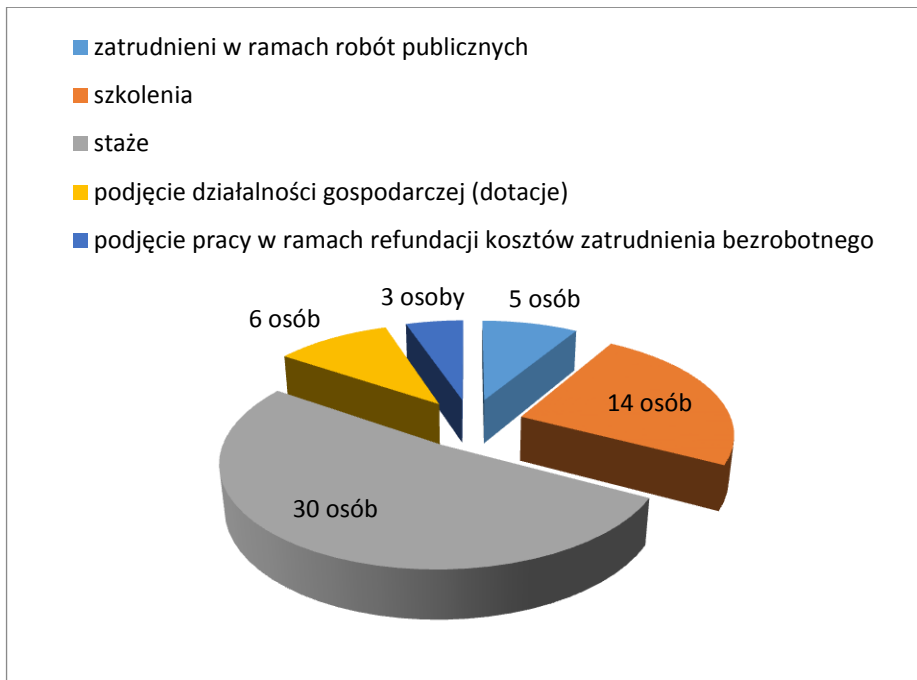
Tabela 8. Poziom bezrobocia w poszczególnych jednostkach samorządowych na koniec roku 2014

Wyszczególnienie	Liczba bezrobotnych						
	Ogółem	kobiety	z prawem do zasiłku	do 25 roku życia	długotrwale bezrobotni	powyżej 50 roku życia	niepełnosprawni
Piotrków Trybunalski	3642	1783	493	416	2129	1044	374
Sulejów miasto	331	167	44	55	189	85	27
Sulejów gmina	461	223	114	72	243	101	33
Wolbórz miasto	66	24	11	7	36	23	8
Wolbórz gmina	198	99	40	29	104	40	13
Aleksandrów	165	79	22	44	89	30	6
Czarnocin	88	41	15	26	44	14	2
Gorzkowice	322	188	40	61	184	74	26
Grabica	169	89	22	37	89	30	11
Łęki Szlacheckie	135	71	16	38	70	27	6
Moszczenica	509	220	82	82	266	133	47
Ręczno	143	66	14	36	79	30	6
Rozprza	513	250	102	99	260	125	42
Wola Krzysztoporska	449	217	10	103	251	117	31
Ogółem	7191	3517	1025	1105	4033	1873	632

Źródło: PUP w Piotrkowie Trybunalskim (stan na koniec 2014r.)

Wykres 9. Aktywizacja osób bezrobotnych.

Źródło: PUP w Piotrkowie Trybunalskim (stan na koniec 2014r.)

Poziom bezrobocia w gminie jest stosunkowo niski – bez zatrudnienia pozostaje 169 osób. Największe bezrobocie w regionie występuje w Piotrkowie Trybunalskim, Sulejowie, Moszczenicy, Rozprzy i Woli Krzysztoporskiej. W Grabicy ponad połowę osób bezrobotnych stanowią kobiety – 53%. Poziom bezrobocia kształtuje się na podobnym poziomie w przypadku osób młodych do 25 roku życia – 23% oraz osób powyżej 50 roku życia – 18%, odsetek osób niepełnosprawnych wynosi 0,07%. Największy problem stanowi liczba osób długotrwale bezrobotnych – 53%, czyli ponad połowa wszystkich osób pozostających bez zatrudnienia na terenie gminy. Wskazuje to, iż prowadzone przez gminę działania wymagają usprawnienia.

III.4.3. Rozwój gospodarczy.

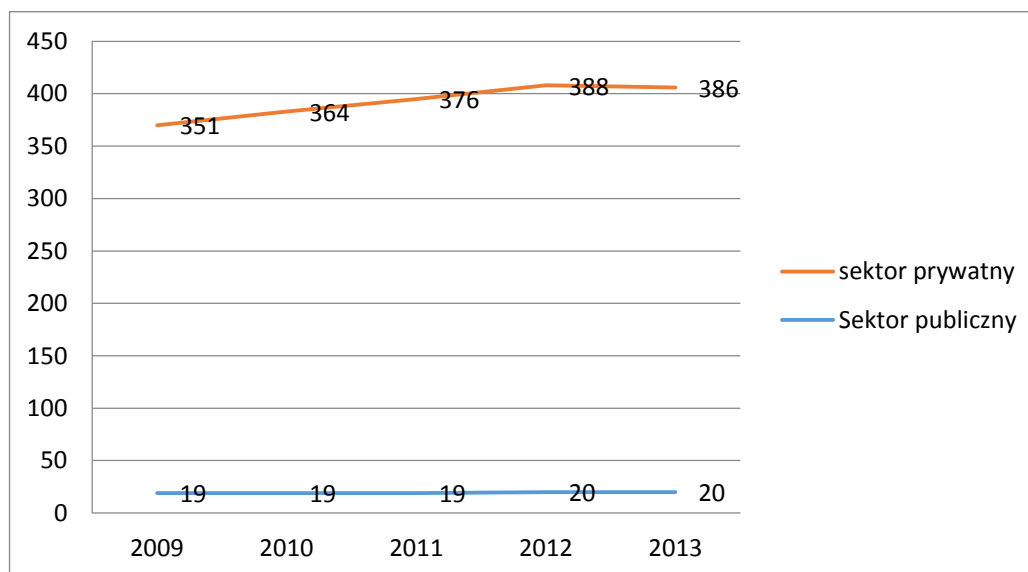
Charakterystyczną cechą Gminy Grabica jest wysoka produkcja rolna, 66,9 % populacji w wieku produkcyjnym zatrudnionych jest w prywatnych sektorach, głównie w rolnictwie. W strukturze podmiotów gospodarki narodowej dominują podmioty sfery usługowej oraz handlu. Położenie gminy w obszarze bezpośredniego oddziaływania dużego miasta, jakim jest Piotrków Trybunalski stwarza korzystne warunki dla rozwoju właśnie tych gałęzi gospodarki.

Gmina znajduje się w najbliższym zapleczu usługowo-produkcyjnym Łodzi, co jednocześnie wymusza organizację takich usług, które nie mogą być bezpośrednio wytwarzane w samym mieście z uwagi na brak wystarczającej przestrzeni produkcyjnej. Konieczność obsługi dużej aglomeracji miejskiej determinuje silny rozwój usług budowlanych, handlu oraz napraw.

W strukturze REGON dominuje sektor prywatny. Zarówno liczba firm z sektora publicznego i jak i z sektora prywatnego w okresie od 2009 do 2013 roku cechowała się trendem wzrostowym. Na terenie Gminy Grabica działalność prowadzą (wg stanu na dzień 31.12.2013r) 386 podmioty gospodarcze w sektorze prywatnym, 20 w publicznym.

W miejscowości Wola Bykowska funkcjonuje centrum logistyczne, które dysponuje 2 budynkami magazynowymi o łącznej powierzchni 74 304 mkw. Centrum to jest zlokalizowane na gruncie o powierzchni 122 ha, gdzie może zostać wybudowane 500 000 mkw. powierzchni magazynowej, a dla tego terenu obowiązuje aktualny plan zagospodarowania przestrzennego. Jest to teren inwestycyjny o dużym potencjale.

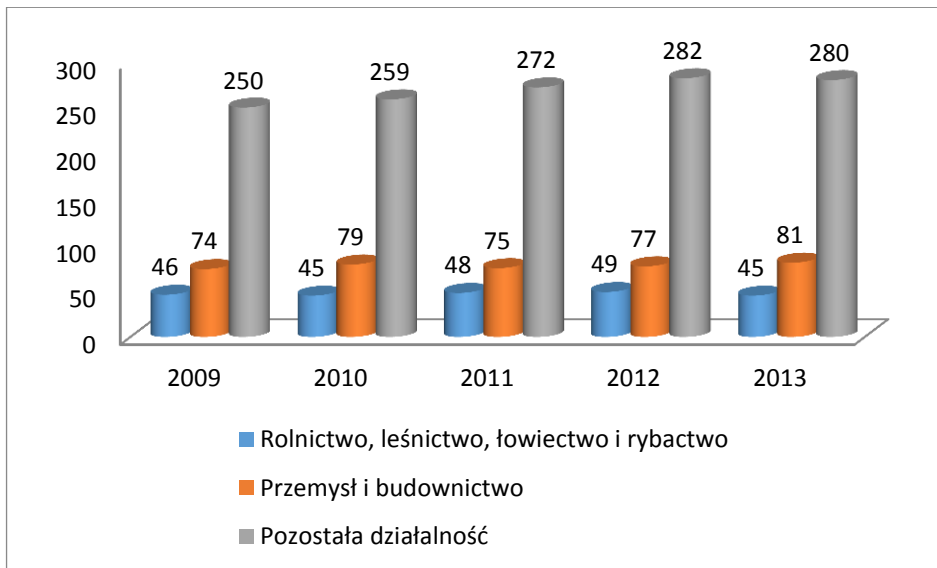
Wykres 10. Struktura firm zarejstr. w systemie REGON w latach 2009-2013 (wartości liczbowe)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Ilość podmiotów gospodarczych wpisanych do systemu REGON nie zmienia się dynamicznie, charakteryzuje ją niewielki wzrost, co wskazuje na stabilną sytuację gospodarczą.

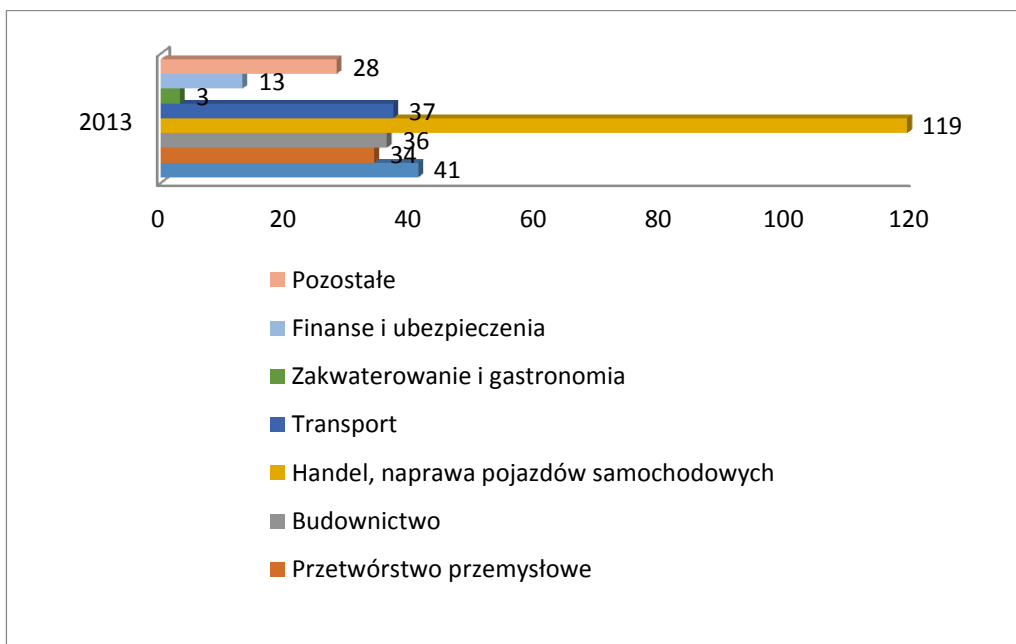
Wykres 11. Podmioty gospodarcze wpisane do rejestry REGON.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

W systemie REGON w 2012 roku najwięcej zarejestrowanych firm przynależało do sektora handlu i napraw pojazdów samochodowych, o ponad połowę mniej przedsiębiorstw było z sektora związanego z rolnictwem, leśnictwem, łowiectwem i rybactwem, transportem, budownictwem i przemysłem. Natomiast najmniej podmiotów gospodarczych funkcjonowało w dziale zakwaterowanie i gastronomia oraz firmy związane z działalnością finansową i ubezpieczeniową.

Wykres 12. Ilość osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą z podziałem na rodzaje.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Dominującą działalnością gospodarczą na terenie gminy jest działalność handlowa i usługowa, brak jest dużych zakładów przemysłowych. Działalność handlowa, rzemieślnicza i usługowa prowadzona jest głównie przez małe firmy. Na terenie gminy najbardziej rozpowszechnioną formą działalności gospodarczej są mikroprzedsiębiorstwa. Taki rodzaj przedsiębiorstwa cechuje się rodzinnym charakterem oraz tym, że znajduje w nich zatrudnienie coraz większa liczba osób. Zaletą mikroprzedsiębiorstw jest ich elastyczność działania, finansowania i podziału zysku. Natomiast do wad należy zaliczyć ograniczone możliwości gromadzenia środków finansowych przez pojedynczego właściciela. Ograniczone środki finansowe hamują również rozwój tego typu firm. Zmiany w ewidencji firm są niewielkie i świadczą o relatywnej stabilności istniejących podmiotów gospodarczych, oraz o średnim wzroście podmiotów nowo zarejestrowanych.

Północno – zachodnia część gminy Grabica położona jest na obszarze atrakcyjnym pod względem turystycznym i rekreacyjnym. Perspektywiczne kierunki zagospodarowania przestrzennego gminy stwarzają ramy dla jej zrównoważonego rozwoju uwzględniając rozwój turystyki i usług związanych z tym sektorem na wskazanym obszarze. Gmina nie posiada bogatych tradycji turystycznych jednak walory środowiska oraz obiekty dziedzictwa kulturowego dają perspektywę rozwoju turystyki. Dla wykorzystania tych terenów dla celów turystycznych niezbędne jest przygotowanie odpowiedniej bazy turystycznej.

III.4.4. Infrastruktura.

Komunikacja

Gmina Grabica ma bardzo dobre położenie pod względem dostępności komunikacyjnej. Oś gminy stanowi 16 kilometrowy odcinek drogi wojewódzkiej relacji Piotrków Trybunalski- Łask. Przez teren gminy przebiega autostrada A-1. Ponadto gmina graniczy z drogą ekspresową S8 i drogą krajową nr 91.

Cała sieć dróg w gminie wynosi 205,28 km, w tym:

- 7,7 km - autostrada
- 32,5km- drogi powiatowe
- 165,08 km - drogi zarządzane przez gminę (gminne, wewnętrzne)

Drogi zarządzane przez gminę Grabica, na długości 121,54 km posiadają nawierzchnie bitumiczne, co stanowi ok.73 % zarządzanej sieci dróg.

Gmina rokrocznie inwestuje w infrastrukturę drogową i tak na przestrzeni lat 2010 – 2014 udało się przebudować od podstaw 13,66 km dróg gminnych, za kwotę 3.957.162,00 zł. Wykonano remonty, nowe nawierzchnie - nakładki bitumiczne, o długości ponad 12 km, na istniejących ciągach bitumicznych dróg gminnych, za łączną kwotę 2.816.597,00 zł. Wykonano nowe nawierzchnie z tłuczni kamienno-dolomitowej oraz remonty istniejących za łączną kwotę 597.302,00 zł.

Przy udziale finansowym gminy Grabica przebudowano od podstaw drogę powiatową nr 1916 na odcinku Grabica - Żachta o długości 6,7 km, wykonano nową nawierzchnię - nakładkę bitumiczną na drodze powiatowej na terenie gminy Grabica: Boryszów – Krzepczów – Mzurki o łącznej długości ponad 4,0 km oraz przebudowano chodnik w Lubanowie. Łącznie na ten cel wydatkowano z budżetu gminy Grabica kwotę 1.854.943,00 zł w formie dotacji.

Infrastruktura drogowa wymaga ciągłej modernizacji i przebudowie. W szczególności złym stanie technicznym są odcinki dróg powiatowych przebiegające na terenie gminy Grabica, które charakteryzują się licznymi zdeformowaniami nawierzchni, przełomami i wybojami a wykonywane na bieżąco prace remontowe nie są w stanie zahamować postępującej w sposób dynamiczny degradacji nawierzchni. Drogi te mają bardzo istotny charakter dla mieszkańców gminy Grabica stanowią jedyne połączenie z siecią dróg krajowych, jednostkami samorządów i ważnymi instytucjami powiatowymi.

Zaopatrzenie w wodę

Ze zbiorczej sieci wodociągowej korzysta 85% mieszkańców. Stan sieci określić można jako dobry. Wydajność zaspokaja potrzeby gminy. Zapotrzebowanie na wodę pokrywane jest z zasobów wód podziemnych. Do sieci wodociągowej na terenie gminy woda dostarczana jest z ujęć zlokalizowanych w miejscowościach:

- Ostrów – gmina Grabica: 2 studnie o wydajności max. 1500 m³/d ze stacją uzdatniania wody zmodernizowaną i rozbudowaną w 2006 r.
- Szydłów-Kolonia – gmina Grabica: 2 studnie o wydajności max. 1200 m³/d ze stacją uzdatniania wody, która zmodernizowana została w 2008 roku.
- Suchcice – gmina Drużbice – zaopatruje miejscowość Kobyłki

Eksploatację wodociągów na terenie gminy prowadzi firma wybrana w ramach przeprowadzonego postępowania przetargowego tj. Zakład Usług Wodociągowo-Hydraulicznych Ewa Cłapa w Gazomi Nowej (Gmina Moszczenica), z którą umowa obowiązuje do 31.12.2018r./.

Według danych GUS (stan na dzień 31.12.2014r.) długość sieci wodociągowej wynosi 145,42 km, przyłączonych jest 1624 osób, zużycie wody z wodociągów w gospodarstwach domowych wynosi 259900 m³, na 1 mieszkańca 45,7 m³.

Sieć kanalizacyjna ma długość 10,72 km, ilość przyłączy do budynków mieszkalnych wynosi 124 sztuk, ilość odprowadzanych ścieków siecią kanalizacyjną 6000m³. W 2015 roku wykonano kolejny ok. 4,5 km odcinek sieci kanalizacji sanitarnej Grabica – Lubanów – Wola Kamocka, natomiast w drugiej połowie 2015r. gmina przystąpiła do projektowania ok. 12,5 km odcinka sieci kanalizacji sanitarnej dla miejscowości Kamocin, Ostrów, Papieże.

Od drugiej połowy 2009r. użytkowana jest Gminna Oczyszczalnia Ścieków w Grabicy o przepustowości 200 m³/dobę z możliwością rozbudowy do 400 m³/dobę przystosowana do przyjmowania ścieków dowożonych. Oczyszczalnia ta jest zarządzana przez Urząd Gminy w Grabicy. W tym samym roku zakupiono samochód asenizacyjny do obsługi Gminnej Oczyszczalni Ścieków. Od 2010r. gmina prowadzi na swoim terenie działalność usługową w zakresie wywozu nieczystości płynnych ze zbiorników bezodpływowych oraz osadu z przydomowych oczyszczalni ścieków. Wg danych Urzędu Gminy w Grabicy na 31.12.2014r. podpisanych jest 822 umowy na opróżnianie zbiorników bezodpływowych i 20 na odbiór osadu z przydomowych oczyszczalni ścieków.

Ponadto na terenie gminy działają następujące lokalne oczyszczalnie ścieków:

- przy Zespole Szkół Ponadgimnazjalnych w Szydłowie. Jest to oczyszczalnia mechaniczno-biologiczna wybudowana w 1998 roku o przepustowości nominalnej 20 m³/d, dla której odbiornikiem ścieków oczyszczonych jest rów melioracyjny.
- w Woli Bykowskiej obsługująca osiedle mieszkaniowe piotrkowskiej filii Uniwersytetu Humanistyczno – Przyrodniczego Jana Kochanowskiego w Kielcach. Jest to oczyszczalnia mechaniczno - biologiczna o przepustowości nominalnej 15 m³/d, a odbiornikiem ścieków oczyszczonych jest rów melioracyjny.

Na pozostałym terenie ścieki gromadzone są w zbiornikach bezodpływowych i indywidualnych przydomowych oczyszczalniach ścieków. Zgodnie z danymi GUS (stan na koniec 2014r.) w gminie znajdują się 1064 zbiorniki bezodpływowe oraz 62 przydomowe oczyszczalnie ścieków. Ze względu na występowanie na terenie gminy w przeważającej części rozproszonej

zabudowy dobrym rozwiązaniem jest budowa przydomowych oczyszczalni lub systemu kanalizacji sieciowej z lokalnymi oczyszczalniami ścieków.

Sieć gazowa

Gmina nie posiada sieci gazu przewodowego. Zapotrzebowanie na gaz zaspokajane jest z butli lub zbiorników napełnianych w odpowiednich punktach. Dystrybucja gazu propan-butan prowadzona jest przez prywatnych pośredników. Przez teren gminy przebiega gazociąg wysokiego ciśnienia DN 300 PN-4,0 Mpa wzdłuż drogi nr 91. Gazyfikacja gminy w znacznym stopniu przyczyniłaby się do wzrostu możliwości rozwój gospodarczego, a także poprawiła warunki życia mieszkańców (możliwość wykorzystania gazu dla potrzeb socjalnych i bytowych) przy jednoczesnej ochronie środowiska naturalnego.

Ciepłownictwo

W gminie nie ma sieci ciepłowniczej, gospodarstwa domowe korzystają z własnych systemów grzewczych. Są to piece CO na paliwa stałe tj. węgiel i koks.

Sytuacja taka jednak niekorzystnie wpływa na stan środowiska. W celu zminimalizowania ilości zanieczyszczeń należy dążyć do modernizacji kotłowni i przejścia na inne ekologiczne źródła energii.

Telekomunikacja

W 1998 roku miała miejsce wymiana sieci telekomunikacyjnej na nowoczesną (światłowodową i urządzenia telefonii cyfrowej).

Ograniczony jest natomiast dostęp do internetu na terenie gminy. Na terenie Grabicy działają odpowiedni operatorzy, jednak nie wszyscy mieszkańcy korzystają z ich usług. Dalsza wymiana sieci na światłowodową znacznie usprawniłaby korzystanie z zasobów internetowych. Dodatkowo warto zainwestować w kioski internetowe tzw. infomaty, czyli multimedialne kioski informacyjne pozwalające prezentować informacje multimedialne w atrakcyjnej formie przez 24 godziny na dobę, 7 dni w tygodniu. Inwestycja taka pozwoliłaby korzystać mieszkańcom, którzy nie mogą sobie pozwolić na zainstalowanie internetu w domu z informacji dotyczących np. ofert zatrudnienia, wydarzeń mających miejsce w regionie etc.

Gmina może również stworzyć hot spoty, czyli otwarte punkty dostępu, umożliwiające połączenie z internetem, (najczęściej za pomocą sieci bezprzewodowej opartej na standardzie Wi-Fi) np. w parkach.

Gospodarka odpadami

Na terenie gminy Grabica od dawna odbiór odpadów komunalnych prowadzony jest w sposób zorganizowany. Przed rokiem 2013 mieszkańcy mieli zawarte umowy na odbiór z nieruchomości odpadów komunalnych i gromadzili je w sposób selektywny.

Od 1 lipca 2013r. zaczął obowiązywać nowy system gospodarki odpadami komunalnymi. Nieruchomości zamieszkałe obsługiwane są przez firmę, która jest wyłaniana w ramach zorganizowanego przez gminę przetargu, mieszkańcy natomiast wnoszą na rzecz gminy opłatę za odbiór i zagospodarowanie odpadów komunalnych. Na terenie gminy Grabica obowiązują określone zasady segregacji odpadów. Mieszkańcy oddzielnie zbierają: papier, plastik i metale oraz szkło. Znaczna większość mieszkańców posiada na swoich nieruchomościach przydomowe kompostowniki, w których gromadzi odpady biodegradowalne. W ramach nowego systemu gospodarowania odpadami komunalnymi w Grabicy został utworzony Gminny Punkt Selektywnego Zbierania Odpadów Komunalnych w Grabicy do którego mieszkańcy mogą dostarczać takie odpady jak: przeterminowane leki i chemikalia, zużyte baterie i akumulatory, zużyty sprzęt elektryczny i elektroniczny, meble i inne odpady wielkogabarytowe, zużyte opony, odpady zielone oraz odpady budowlane i rozbiórkowe stanowiące odpady komunalne. Ponadto organizowane są zbiórki bezpośrednio spod nieruchomości zużytego sprzętu elektrycznego i elektronicznego oraz mebli i innych odpadów wielkogabarytowych.

Mieszkalnictwo

Na terenie gminy Grabica znajduje się 1931 mieszkań (8288 izb), z czego stanowią one m.in. własność:

- osób fizycznych: 1753

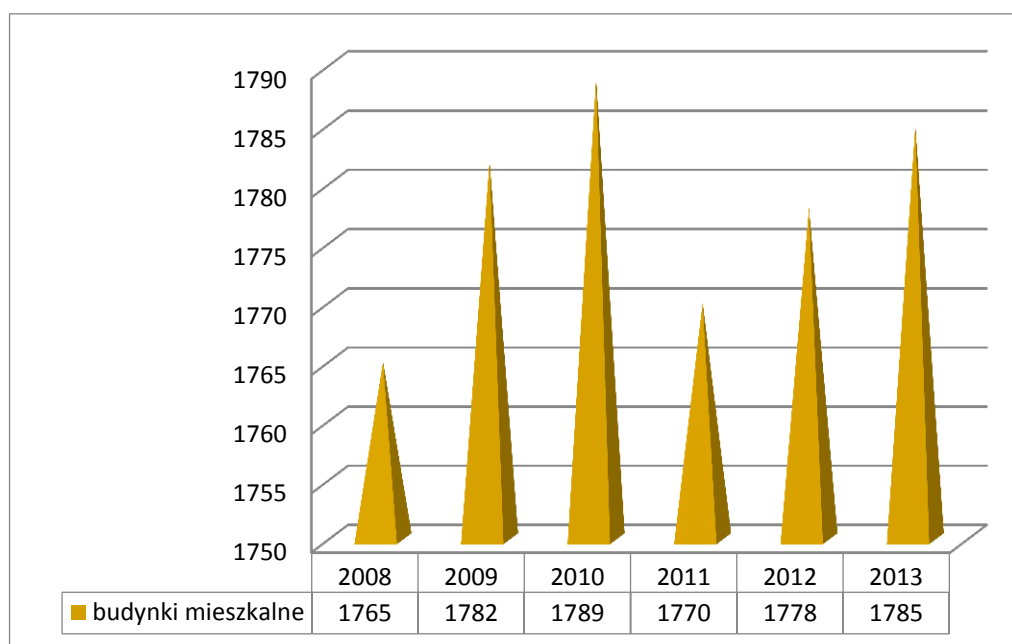
- gminy: 18

Przeciętna liczba osób przypadająca na mieszkanie wynosi 3,20, natomiast na jednego mieszkańca przypada 0,75 izby. Powierzchnia użytkowa mieszkań dostępna dla mieszkańców z roku na rok się zwiększa, sytuacja mieszkaniowa w gminie sukcesywnie ulega polepszeniu: w 2012 roku oddano do użytkowania 17 mieszkań, w 2013 roku 12. Dalszy rozwój gminy wymaga działań zmierzających do zwiększania bazy mieszkaniowej, jest to, bowiem jeden z czynników wpływających na dodatnie saldo migracji lokalnej. Atrakcyjna baza mieszkaniowa jest niewątpliwie elementem trwale kształtującym potencjał społeczny i gospodarczy gminy. Powyższe dane nie dotyczą mieszkań komunalnych na terenie gminy, a jedynie prywatnych.

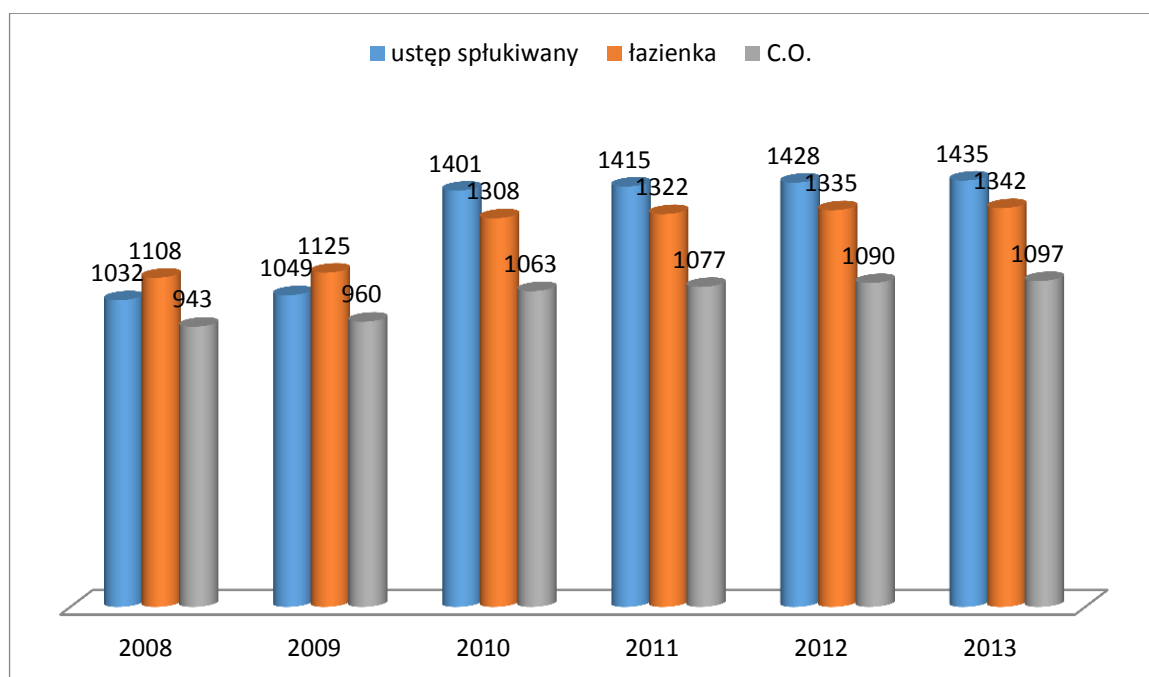
Poniższe wykresy przedstawiają jak zmieniała się ilość budynków mieszkalnych w gminie na przestrzeni lat 2008-2013 oraz mieszkania wyposażone w instalacje techniczno – sanitarne:

Wykres 13. Ilość budynków mieszkalnych w gminie Grabica na przestrzeni lat 2008-2013.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS (Bank Danych Lokalnych).

Wykres 14. Mieszkania wyposażone w instalacje techniczno - sanitarne.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS (Bank Danych Lokalnych).

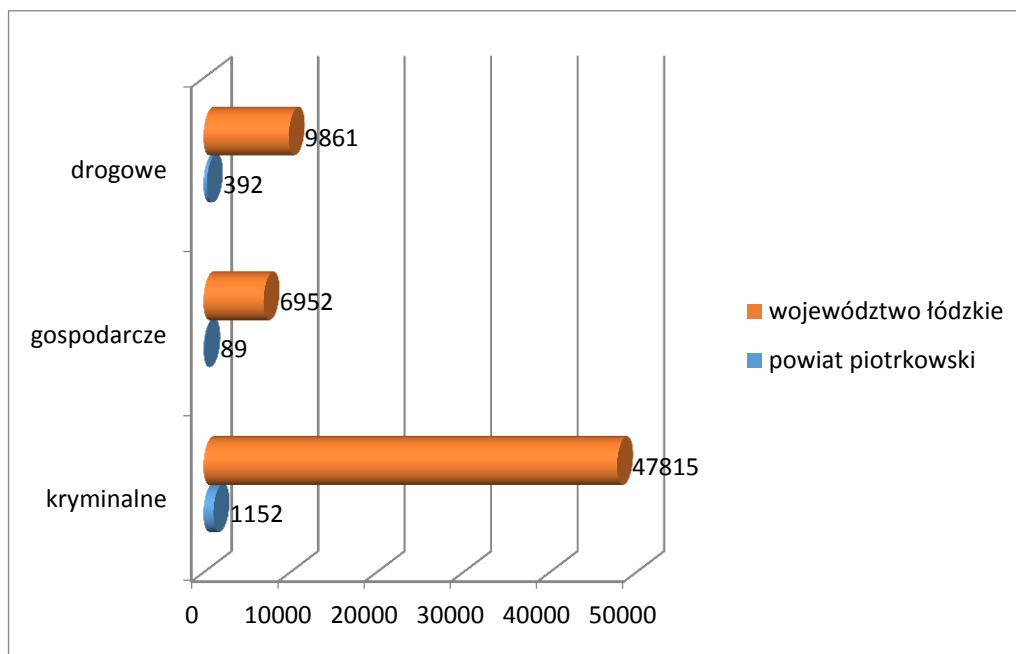
III.4.5. Bezpieczeństwo³.

Przestępczość, czy występowanie patologii społecznych stanowią zjawisko marginalne w gminie. W ramach podziału obowiązków w zdecydowanej części problemami zajmują się policjanci z Komendy Miejskiej Policji w Piotrkowie Trybunalskim, bezpośrednio działający na terenie Gminy poprzez Komisariat Policji w Grabicy. Komisariat Policji w Grabicy liczy etatowo 15 stanowisk (w tym m.in. detektyw, 4 dzielnicowych, policjant Zespołu Prewencji), swoim działaniem obejmuje dwie gminy: gminę Grabica i gminę Wola Krzysztoporska (łącznie to teren o powierzchni 297 km²). Komisariat posiada cztery radiowozy, w tym dwa pojazdy oznakowane i jeden nieoznakowany. Realizuje on zadania służbowe, wynikające z zadań ustawowych, poleceń Komendanta Głównego Policji etc., oraz zadania doraźne wynikające z potrzeb codziennej służby. Zgodnie z danymi z lat 2012-2013 odsetek przestępstw o charakterze kryminalnym mających miejsce w Grabicy w stosunku do danych z powiatu wynosi zaledwie 0,02 %. Podobnie wygląda sytuacja w przypadku przestępstw o charakterze drogowym, czy gospodarczym.

³ Podrozdział opracowano na podstawie danych zawartych w Strategii integracji i rozwiązywania problemów społecznych Gminy Grabica oraz raportu Komisariatu Policji w Grabicy za rok 2014.

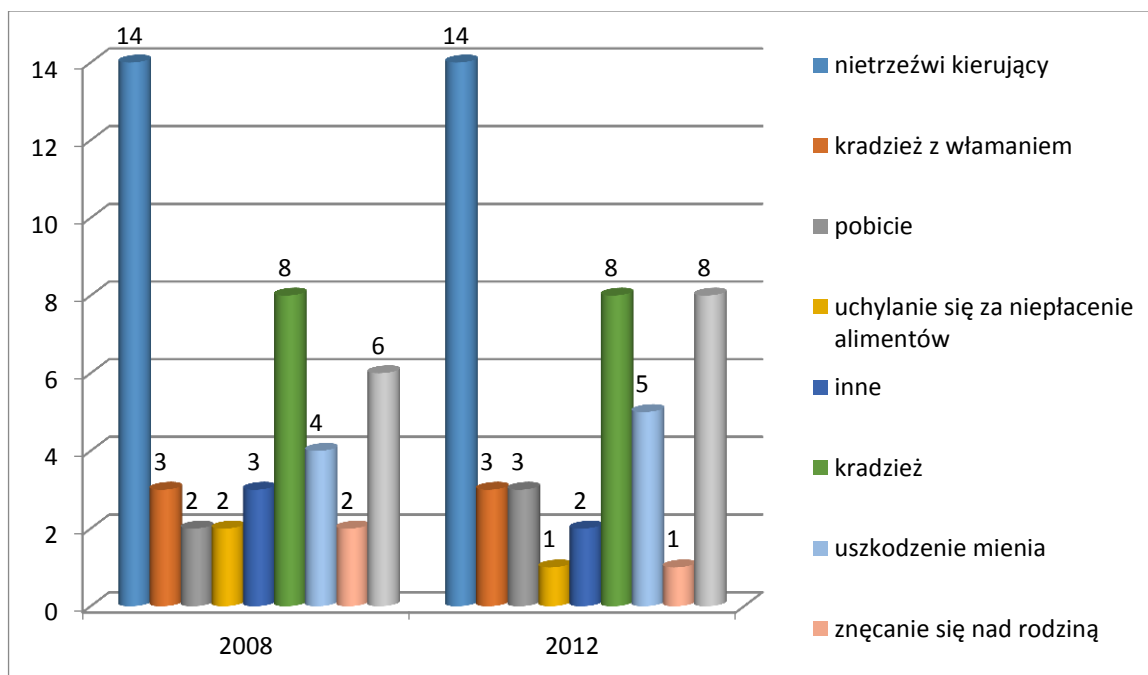
Z analizy stanu zagrożenia przestępczością w perspektywie 2008-2012 wynika, że obszar ten jest stabilny statystycznie zagrożenie wynosi ok. 0,39 % na jednego mieszkańca gminy.

Wykres 15. Ilość odnotowanych przestępstw w roku 2013.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Wykres 16. Przestępstwa odnotowane w gminie Grabica w roku 2008 i 2012.

Źródło: Strategia integracji i rozwiązywania problemów społecznych gminy Grabica.

Tabela 9. Porównanie ilości zaistniałych przestępstw na terenie KP Grabica lata 2013-2014.

KATEGORIA	2013	2014
Rozbój	3	1
Bójki i pobicia	1	2
Uszkodzenia ciała	3	1
Uszkodzenia mienia	1	6
Związane z narkomanią	1	3
Wł. obiektów handlowych	2	5
Wł. mieszkań	5	11
Wł. samochodów	6	6
Wł. innych obiektów	6	5
Kradzieże samochodów	4	0
Kradzieże kieszonkowe	2	5
Kradzieże inne	26	28
Kradzieże mieszkaniowe	1	6
Kierowanie pojazdami w stanie nietrzeźwości	67	42
Inne przestępstwa	30	48

Źródło: Dane Komisariatu Policji w Grabicy.

Na terenie gminy Grabica w 2014 roku stwierdzono ogółem 50 przestępstw, co stanowi 27% ogółu (184) wszczętych postępowań przez Komisariat Policji w Grabicy. Wskaźnik wykrywalności ogólnej w 2014 roku to 47,1%.

Na społeczne poczucie bezpieczeństwa duży wpływ ma również bezpieczeństwo w ruchu drogowym. Jak z powyższych grafów wynika wśród zdarzeń przestępczych dominują zdarzenia w ruchu drogowym. Obszar ten znajduje się pod bezpośrednim wpływem i oddziaływaniem służb drogowych piotrkowskiej Komendy Policji. Działania w tym zakresie, prowadzone na terenie Gminy stanowią element działań profilaktyczno-prewencyjnych prowadzonych na terenie całego powiatu, a praktycznie województwa łódzkiego, którego powiat piotrkowski jest integralną częścią (realizacji strategii Komendy Wojewódzkiej Policji w Łodzi).

Tabela 10. Zagrożenia zdarzeniami drogowymi na terenie poszczególnych gmin 2013-2014.

Gmina	Wypadki		Zabici		Ranni		Kolizje	
	2013	2014	2013	2014	2013	2014	2013	2014
Piotrków Trybunalski	73	67	5	5	83	83	691	690
Aleksandrów	5	3	3	3	2	2	16	30
Czarnocin	3	5	2	2	1	14	39	20
Gorzkowice	6	4	6	6	10	4	20	22
Grabica	6	9	3	3	7	14	53	58

Łęki Szlacheckie	2	2	0	0	2	2	10	6
Moszczenica	14	17	2	2	14	19	82	83
Ręczno	4	5	1	1	4	5	9	11
Rozprza	13	12	1	1	13	20	73	55
Sulejów	14	23	2	2	18	27	159	159
Wola Krzysztoporska	19	18	2	2	30	31	253	157
Wolbórz	10	5	2	2	16	6	101	101

Źródło: Dane Komisariatu Policji w Grabicy.

Na podstawie ww. można stwierdzić, że zagrożenie przestępczością w gminie jest niewielkie. Szczególną uwagę należy zwrócić na kradzieże dokonywane z niezabezpieczonych budynków gospodarczych oraz kradzieże z włamaniami. Przestępstwa te są dokonywane w przeważającej większości w godzinach wieczorno – nocnych.

W 2014 roku na terenie działania Komisariatu Policji w Grabicy wdrożono autorski program bezpieczeństwa dla szkół podstawowych oraz programy prewencyjne Bezpieczny senior, Bezpieczny dom.

W Grabicy działa również Ochotnicza Straż Pożarna, razem z Policją tworzą system zapewniający bezpieczeństwo publiczne mieszkańcom.

W tabeli poniżej zaprezentowano liczbę zdarzeń (tj. pożarów i miejscowych zagrożeń) na terenie gminy Grabica w latach 2010-2014:

Tabela 11. Lista zdarzeń odnotowanych przez OSP w Grabicy w latach 2010-2014.

	2010	2011	2012	2013	2014
Ilość wyjazdów	43 (w tym 3 wypadki)	74 (w tym 2 wypadki)	41 (w tym 2 wypadki)	44 (w tym 2 wypadki)	65 (w tym 4 wypadki)

Źródło: dane Urzędu Gminy w Grabicy.

III.4.6. Pomoc społeczna⁴.

Do zadań własnych gminy o charakterze obowiązkowym należy:

⁴ Podrozdział opracowano na podstawie Strategii integracji i rozwiązywania problemów społecznych Gminy Grabica

- opracowanie i realizacja gminnej strategii rozwiązywania problemów społecznych ze szczególnym uwzględnieniem programów pomocy społecznej, profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych;
- ocena zasobów pomocy społecznej;
- udzielanie schronienia, zapewnienie posiłku, niezbędnego ubrania osobom tego pozbawionym;
- przyznawanie i wypłacanie zasiłków okresowych;
- przyznawanie i wypłacanie zasiłków celowych;
- przyznawanie i wypłacanie zasiłków celowych na pokrycie wydatków powstałych w wyniku zdarzenia losowego;
- opłacanie składek na ubezpieczenia emerytalne i rentowe za osobę, która zrezygnuje z zatrudnienia w związku z koniecznością sprawowania bezpośredniej, osobistej opieki nad długotrwale lub ciężko chorym członkiem rodziny oraz wspólnie niezamieszkującymi matką, ojcem lub rodzeństwem;
- praca socjalna;
- organizowanie i świadczenie usług opiekuńczych;
- prowadzenie i zapewnienie miejsc w mieszkaniach chronionych;
- sprawienie pogrzebu, w tym osobom bezdomnym;
- kierowanie do domu pomocy społecznej i ponoszenie odpłatności za pobyt mieszkańca gminy w tym domu;
- pomoc osobom mającym trudności w przystosowaniu się do życia po zwolnieniu z zakładu karnego;
- utworzenie i utrzymywanie ośrodka pomocy społecznej, w tym zapewnienie środków na wynagrodzenia pracowników;
- dożywianie dzieci;
- przyznawanie i wypłacanie zasiłków stałych.

Do innych zadań własnych gminy należy:

- przyznawanie i wypłacanie zasiłków specjalnych celowych;
- przyznawanie i wypłacanie pomocy na ekonomiczne usamodzielnienie w formie zasiłków, pożyczek oraz pomocy w naturze;
- prowadzenie i zapewnienie miejsc w domach pomocy społecznej i ośrodkach wsparcia o zasięgu gminnym oraz kierowanie do nich osób wymagających opieki;

- podejmowanie innych zadań z zakresu pomocy społecznej wynikających z rozeznaczonych potrzeb gminy, w tym tworzenie i realizacja programów osłonowych;
- współpraca z powiatowym urzędem pracy w zakresie upowszechniania ofert pracy oraz informacji o wolnych miejscach pracy, upowszechniania informacji o usługach poradnictwa zawodowego i o szkoleniach.

Do zadań zleconych z zakresu administracji rządowej realizowanych przez gminę należy:

- organizowanie i świadczenie specjalistycznych usług opiekuńczych w miejscu zamieszkania dla osób z zaburzeniami psychicznymi;
- przyznawanie i wypłacanie zasiłków celowych na pokrycie wydatków związanych z klęską żywiołową lub ekologiczną;
- prowadzenie i rozwój infrastruktury środowiskowych domów samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi;
- realizacja zadań wynikających z rządowych programów pomocy społecznej, mających na celu ochronę poziomu życia osób, rodzin i grup społecznych oraz rozwój specjalistycznego wsparcia;
- przyznawanie i wypłacanie zasiłków celowych, a także udzielanie schronienia, posiłku oraz niezbędnego ubrania cudzoziemcom;
- przyznawanie i wypłacanie zasiłków celowych, a także udzielanie schronienia, posiłku oraz niezbędnego ubrania cudzoziemcom, którzy uzyskali zgodę na pobyt tolerowany na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej;
- wypłacanie wynagrodzenia za sprawowanie opieki.

Jednostką wykonującą zadania z zakresu pomocy społecznej na terenie gminy Grabica jest Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Grabicy. Ośrodek ten działa na podstawie Zarządzenia nr 6 Naczelnika Gminy Grabica z dnia 04 kwietnia 1990 r. Przedmiotem działania Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Grabicy jest wykonywanie w imieniu gminy Grabica jej zadań w zakresie pomocy społecznej i świadczeń rodzinnych.

Do zadań Pomocy Społecznej należy w szczególności:

1. Przyznawanie i wypłacanie przewidzianych ustawą świadczeń;
2. Pracy socjalnej;
3. Prowadzenie i rozwój niezbędnej infrastruktury socjalnej;

4. Analiza i ocena zjawisk rodzących zapotrzebowanie na świadczenia z pomocy społecznej;
5. Realizacji zadań wynikających z rozeznaczonych potrzeb;
6. Rozwijaniu nowych form pomocy społecznej i samopomocy w ramach zidentyfikowanych potrzeb;

W zakresie świadczeń rodzinnych:

1. Świadczenia rodzinne.
2. Świadczenia dla osób uprawnionych do alimentów.
3. Jednorazowe zapomogi z tytułu urodzenia dziecka (zadanie własne gminy).

Liczba osób korzystających z pomocy Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Grabicy kształtuje się następująco:

Tabela 12. Liczba osób korzystających z pomocy GOPS w latach 2010-2014.

	2010	2011	2012	2013	2014
Liczba rodzin korzystających z pomocy społecznej	115	201	199	179	157
Liczba osób w rodzinach korzystających z pomocy społecznej	353	568	574	552	438
Zasiłek stały	27	23	28	27	29
Zasiłek okresowy	25	23	33	35	38
Zasiłek celowy	145	97	91	127	112
Posiłek	83	87	98	99	154
Domy pomocy społecznej	2	3	4	4	4
Zasiłki rodzinne i dodatki do zasiłków rodzinnych	461	407	378	446	453
Świadczenia pielęgnacyjne	20	22	28	24	20
Zasiłek pielęgnacyjny	96	105	113	106	112
Jednorazowa zapomoga z tytułu urodzenia dziecka	76	74	91	65	89
Zapomoga z tytułu urodzenia dziecka ze środków własnych gminy	74	73	85	73	78
Świadczenia alimentacyjne	12	9	22	30	40

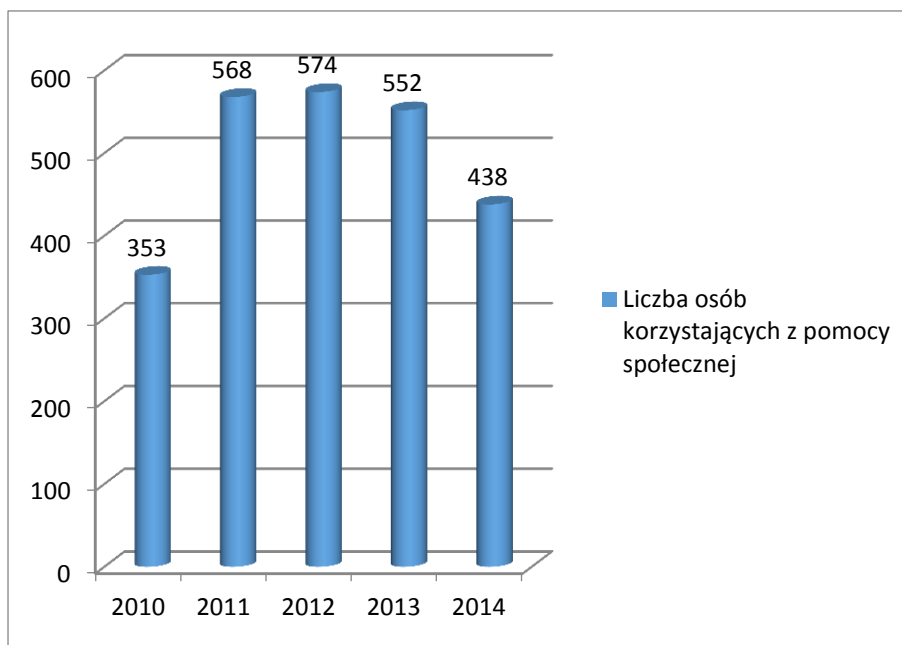
Źródło: dane Urzędu Gminy w Grabicy.

Jak wynika z poniższego wykresu, liczba osób korzystających z pomocy społecznej uległa zmniejszeniu w stosunku do lat poprzednich 2011-2013, nie jest to jednak duża różnica. Analogicznie wygląda sytuacja z wydatkami przeznaczonymi z budżetu gminy na ponoszenie kosztów związanych ze świadczeniem opieki społecznej. W odniesieniu do ilości rodzin zamieszkujących gminę Grabica korzystających z pomocy społecznej można na przestrzeni pięciu

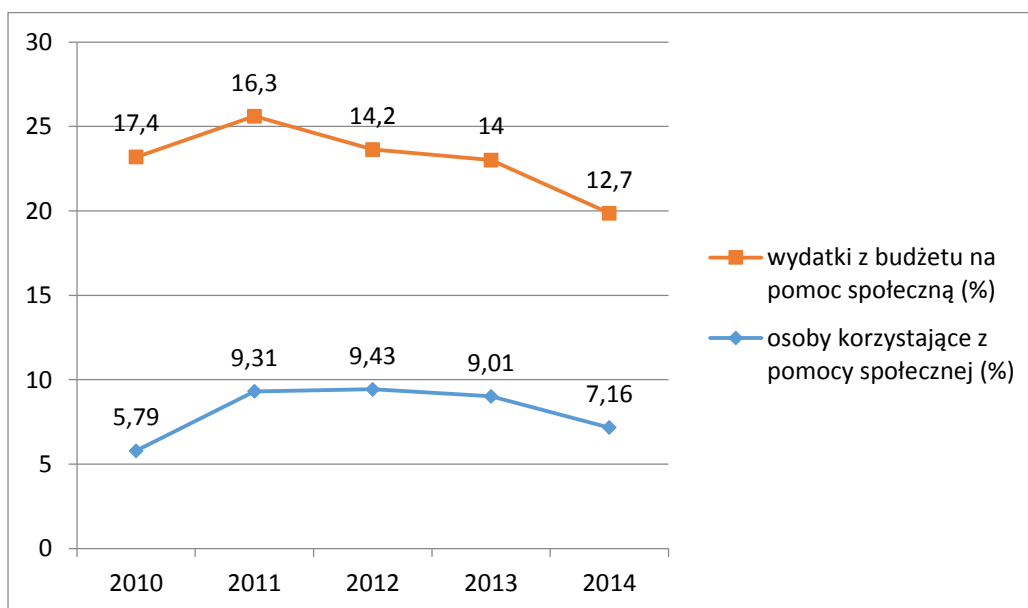
lat dostrzec tendencję stałą, równoważną. Stała i co ważne efektywna na przestrzeni lat praca poszczególnych instytucji gminy, a przede wszystkim GOPS przynosi rezultaty: zmniejsza się obszar wymagający wsparcia opieką społeczną. Dane prezentują się następująco:

Wykres 17. Liczba osób korzystających z pomocy społecznej.

Źródło: dane Urzędu gminy w Grabicy.

Tabela 13. Osoby korzystające z pomocy społ. oraz wydatki na opiekę społ. z budżetu gminy w ujęciu %.

Źródło: dane Urzędu gminy w Grabicy.

Gmina Grabica podejmuje szereg działań, które mają na celu zapobieganie wykluczeniu społecznemu mieszkańców, na które wpływ ma m.in. ubóstwo, spowodowane głównie pozostawaniem bez zatrudnienia, niepełnosprawność, uzależnienia, bezdomność.

W celu uzyskania informacji o problemach dzieci i młodzieży w lokalnym, gminy Grabica systemie kształcenia i wychowania na terenie szkół prowadzony jest permanentny monitoring. Ankietyzuje się także zarówno uczniów, pedagogów jak i rodziców. Ankietowanie, a następnie analiza uzyskiwanych wyników pozwala opisywać środowisko szkolne pod kątem występowania zachowań o cechach zagrożenia szeroko rozumianą alienacją społeczną, a także uzyskać informacje o działaniach opiekuńczo-wychowawczych, profilaktycznych i leczniczych prowadzonych w tym środowisku. Dominującym zagrożeniem jest spożywanie alkoholu i palenie papierosów, nie bez znaczenia pozostaje też trudna sytuacja materialno – bytowa rodzin, głównie wielodzietnych. Niezbędne jest prowadzenie działań profilaktycznych, tworzenia możliwości do aktywnego zagospodarowywania czasu wolnego.

W Grabicy funkcjonuje również Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, której działania mają na celu eliminowanie niekorzystnego wpływu uzależnień na społeczność. Komisja prowadzi działania profilaktyczne, promując m.in. zdrowy styl życia. W 2013 r., przyjęto 13 zgłoszeń na leczenie odwykowe, przypadki skierowań na leczenie odwykowe w Gminie Grabica należą jednak do niezwykle rzadkich. Należy również zaznaczyć, iż liczba osób uzależnionych od alkoholu i innych substancji psychoaktywnych jest trudna do ustalenia, opierając się na danych Państwowej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, można oszacować występowanie problemów związanych z alkoholizmem w gminie w następujący sposób:

Tabela 14. Problemy alkoholowe występujące w gminie Grabica.

		W gminach do 10 tys. mieszkańców
Liczba osób uzależnionych od alkoholu	ok. 2% populacji	130 osób
Dorośli żyjący w otoczeniu alkoholika (współmałżonkowie, rodzice)	ok. 4% populacji	260 osób
Dzieci wychowujące się w rodzinach alkoholików	ok. 4% populacji	260 osób
Osoby pijące szkodliwie	5-7% populacji	320-460 osób
Ofiary przemocy domowej w rodzinach z problemem alkoholowym	2/3 osób dorosłych oraz 2/3 dzieci z tych rodzin	około 260 osób (dorosłych i dzieci)

Źródło: Strategia integracji i rozwiązywania problemów społecznych Gminy Grabica.

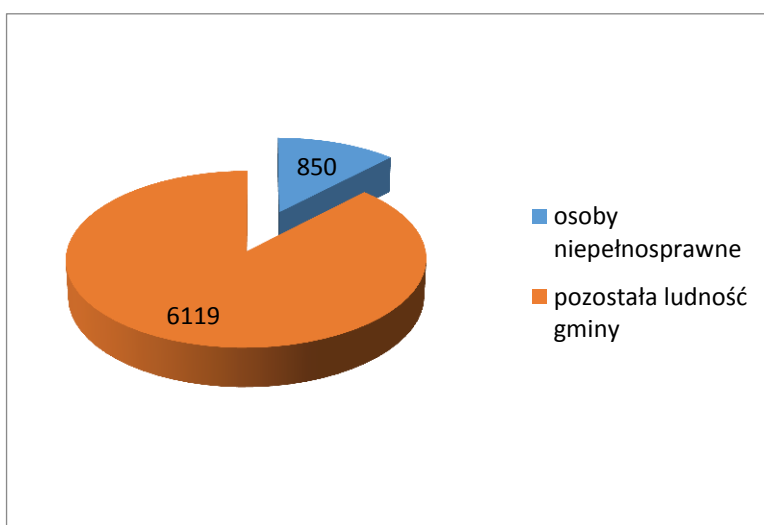
Niepełnosprawni

Na lokalnym rynku pracy w Gminie można zauważyć analogiczne tendencje jak w całym województwie łódzkim, brakuje środków finansowych na działalność związaną z aktywizacją osób niepełnosprawnych poprzez pracę.

W gminie Grabica wskaźnik zatrudnienia osób niepełnosprawnych wynosi (dane 2014 r) ok. 40%. Jest on liczony w funkcji osób, dla których wskaźnik ten został określony. Wskaźnik bezrobocia osób niepełnosprawnych waha się na poziomie ok. 12 % jest znacznie wyższy niż w pozostałej części populacji gdzie wynosi ok 5 %.

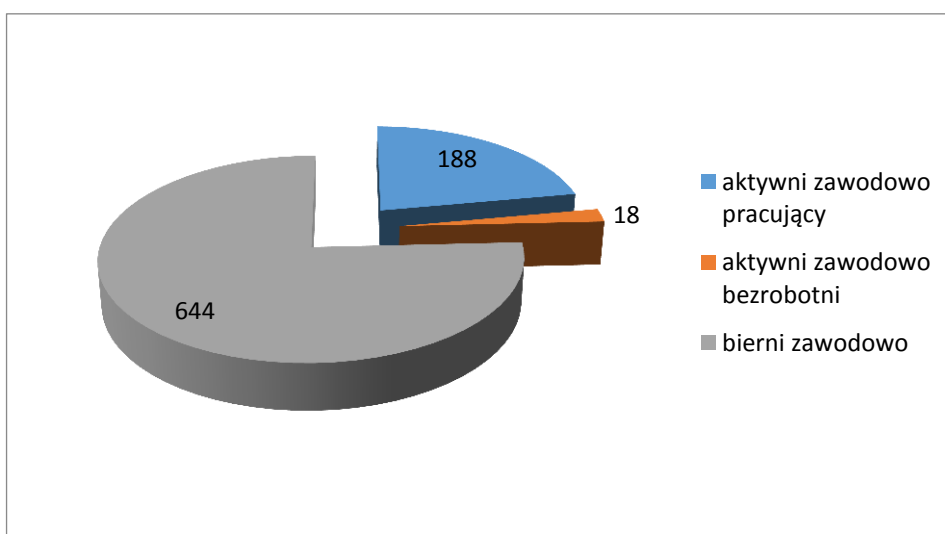
Poniżej zamieszczono wykresy charakteryzujące tą grupę w gminie:

Wykres 18. Osoby niepełnosprawne a ludność gminy (2014r).

Źródło: Strategia integracji i rozwiązywania problemów społecznych Gminy Grabica.

Wykres 19. Aktywność ekonomiczna niepełnosprawnych mieszkańców gminy (2012r.)

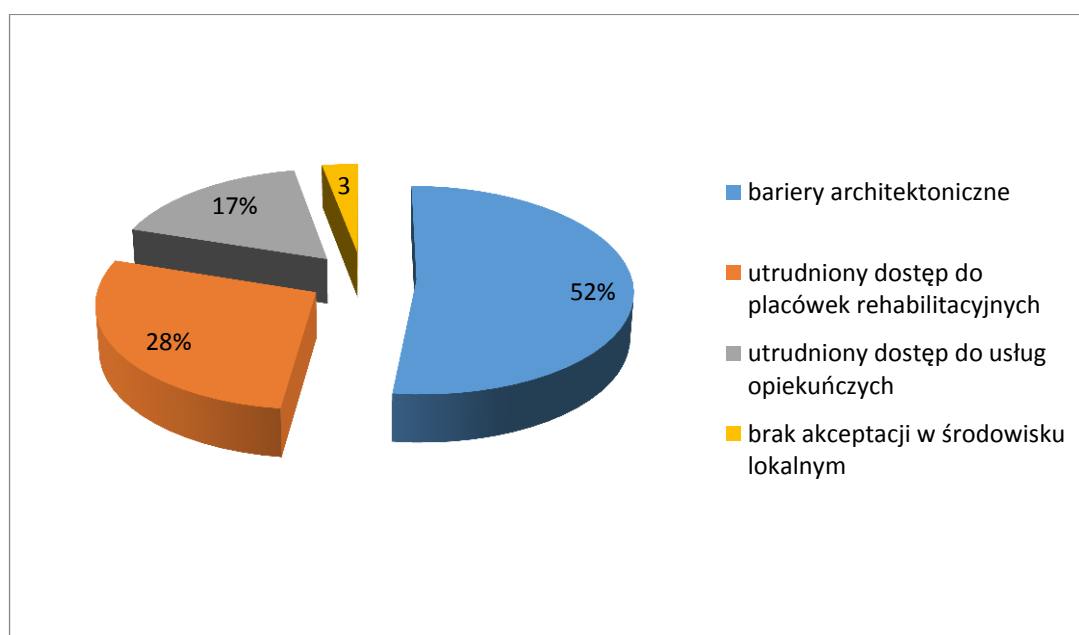

Źródło: Strategia integracji i rozwiązywania problemów społecznych Gminy Grabica.

Z obserwacji prowadzonych w gminie Grabica wynika, iż osoby niepełnosprawne zamieszkujące gminę nie są zainteresowane kształceniem się, najczęściej poprzestają na wykształceniu podstawowym. Stan ten znacznie utrudnia proces asymilacji i aktywizacji społeczno-zawodowej, bowiem z socjologicznego punktu widzenia poziom wykształcenia wprost oddziałuje na skuteczność tych działań. Sytuacja w zakresie aktywności zawodowej (ekonomicznej) niepełnosprawnych mieszkańców gminy jest stabilna: zdecydowana większość osób niepełnosprawnych zamieszkujących gminę jest bierna zawodowo. Taka sytuacja generuje potrzebę stworzenia szans zatrudnieniowych, co stanowi istotny dla lokalnej społeczności problem.

Za problemy najbardziej nękające osoby niepełnosprawne uważa się bariery architektoniczne (52%) i utrudniony dostęp do placówek rehabilitacyjnych (28%).

Wykres 20. Problemy nękające osoby niepełnosprawne w gminie Grabica.

Źródło: Strategia integracji i rozwiązywania problemów społecznych gminy Grabica.

Działania gminy mające na celu niesienie pomocy osobom korzystającym z opieki społecznej i borykającym się z licznymi problemami wymienionymi w tym rozdziale wspierają organizacje pozarządowe działające na terenie gminy.

Boryszowskie Stowarzyszenie na Rzecz Pomocy Rodzinie „Promyk Nadziei” (pomoc osobom ubogim, działalność kulturalno-oświatowa) z pomocy korzystają rodziny wielodzietne oraz niepełne, również osoby samotne – w sumie około 159 osób;

Szydłowskie Stowarzyszenie Pomocy Dzieciom „Przyjazny Kąt” (współpraca z Bankiem Żywności, prowadzenie przedszkola), z pomocy korzystają rodziny o niskich dochodach, będące w trudnej sytuacji życiowej – w sumie około 400 osób.

III.4.7. Ochrona zdrowia.

Za świadczenie usług podstawowej opieki zdrowotnej na terenie gminy odpowiedzialny jest Gminny Ośrodek Zdrowia w Grabicy, którego organem prowadzącym jest powiat piotrkowski. Nie wszyscy mieszkańcy korzystają jednak z jego usług, część z nich korzysta z usług medycznych w przychodniach znajdujących się na terenie miasta Piotrkowa Trybunalskiego oraz ościennych gmin (Srock, Gomulin).

Usługi specjalistyczne dla mieszkańców gminy świadczą przychodnie specjalistyczne w Piotrkowie Trybunalskim i Tuszynie. W Piotrkowie Trybunalskim funkcjonuje 51 przychodni, oraz 9 prywatnych praktyk lekarskich. Mieszkańcy Grabicy, którzy wymagają hospitalizacji mogą zgłosić się do szpitali w Piotrkowie Trybunalskim (580 łóżek w szpitalach ogólnych, 32 apteki).

Na terenie gminy funkcjonuje jedna apteka.

Gmina w latach 2010 – 2014 zrealizowała inwestycje, które miały na celu polepszenie standardu świadczenia usług opieki zdrowotnej:

- Zmodernizowano budynek Gminnego Ośrodka Zdrowia, koszt inwestycji – 1.048.351,00zł;
- Zamontowano system monitoringu, oraz założono oświetlenie przy Gminnym Ośrodku Zdrowia, koszt inwestycji – 16.829,00zł;
- Powiat piotrkowski otrzymał również dotację na zakup aparatu RTG w kwocie 10.000,00zł.

III.4.8. Edukacja.

Na terenie gminy Grabica funkcjonują 4 szkoły podstawowe i jedno gimnazjum, dla których organem prowadzącym jest gmina.

- Szkoła Podstawowa im. Janiny Porazińskiej w Boryszowie;
- Szkoła Podstawowa im. Adama Mickiewicza w Brzozie;

- Szkoła Podstawowa im. Henryka Sienkiewicza w Woli Kamockiej;
- Szkoła Podstawowa im. Wincentego Witosa w Szydłowie;
- Gimnazjum im. Marii Konopnickiej w Szydłowie.

Od września 2003 roku działa Społeczne Gimnazjum w Brzozie, którego organem prowadzącym jest Stowarzyszenie Rozwoju Wsi Brzoza i Okolice z siedzibą w Brzozie. Na prowadzenie tej szkoły Stowarzyszenie otrzymuje z budżetu gminy każdego roku dotację. Przy szkołach funkcjonują oddziały wychowania przedszkolnego. Liczbę uczniów uczęszczających do szkół podstawowych i gimnazjalnych, a także liczbę dzieci uczęszczających do oddziałów przedszkolnych przedstawia poniższa tabela:

Tabela 15. Liczba uczniów oraz dzieci uczęszczających do punktów przedszkolnych w gminie.

Szkoła	Rok szkolny							
	2011/2012		2012/2013		2013/2014		2014/2015	
	Szkoła	Oddział przedszkolny przy szkole	Szkoła	Oddział przedszkolny przy szkole	Szkoła	Oddział przedszkolny przy szkole	Szkoła	Oddział przedszkolny przy szkole
SP Boryszów	122	35	114	27	106	36	107	34
SP Brzoza	79	28	89	20	87	20	93	13
SP Szydłów	124	19	115	15	97	25	100	50
SP Wola Kamocka	88	24	86	16	85	24	82	23
Gimnazjum Szydłów	185	-	190	-	173		166	-
Społeczne Gimnazjum w Brzozie – niepubliczne	58	-	61	-	52		50	-

Punkt Przedszkolny „Poziomka” – niepubl.	-	25	-	26	-	26	-	24
---	---	-----------	---	-----------	---	-----------	---	-----------

Źródło: Dane Urzędu Gminy w Grabicy.

Na terenie gminy znajduje się jedna szkoła ponadgimnazjalna – Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych w Szydłowie im. Władysława Stanisława Reymonta, dla której organem prowadzącym jest Starostwo Powiatowe w Piotrkowie Trybunalskim. W skład ZS wchodzi:

- Liceum Ogólnokształcące (klasa ogólna z rozszerzonym jęz. ang, WOS, i geografiją);

- Technikum (ze specjalnością technik: eksploatacji portów i terminali, pojazdów samochodowych, żywienia i usług gastronomicznych, mechanizacji rolnictwa, rolnik, mechanik);
- Zasadnicza Szkoła Zawodowa (zawód: kucharz, piekarz, cukiernik, rolnik, ogrodnik, mechanik pojazdów samochodowych, elektromechanik, mechanik – monter maszyn i urządzeń, operator maszyn i urządzeń przemysłu spożywczego).

Zasadniczą rolę w kształceniu ponadgimnazjalnym odgrywa Piotrków Trybunalski gdzie zlokalizowanych jest 6 zespołów szkół ponadgimnazjalnych, 4 licea ogólnokształcące oraz 2 szkoły zawodowe. Komunikacja z Piotrkowem Trybunalskim jest dogodna, dlatego też większość młodzieży z gminy Grabicy pobiera tam naukę.

W gminie nie występują szkoły wyższe. Głównym ośrodkiem akademickim regionu jest Łódź oddalona od Grabicy o około 30 km. Dużą rolę odgrywa również Piotrków Trybunalski, gdzie zlokalizowanych jest 5 oddziałów uczelni wyższych.

Gmina sukcesywnie inwestuje w oświatę. Na przestrzeni lat 2010 – 2014 zrealizowano m.in. inwestycje:

- Wybudowano salę gimnastyczną w Szydłowie - Kolonii, koszt inwestycji – 1.574.280,00zł;
- Wybudowano place zabaw przy SP w Boryszowie i Szydłowie, koszt inwestycji – 235.269,00zł;
- Zakupiono wyposażenie multimedialne dla SP w Szydłowie i w Woli Kamockiej w ramach programu „Cyfrowa Szkoła”, koszt inwestycji – 48.998,00zł;
- Wykonano remont dachu i łazienek w SP w Szydłowie, koszt inwestycji – 125.500,00zł.

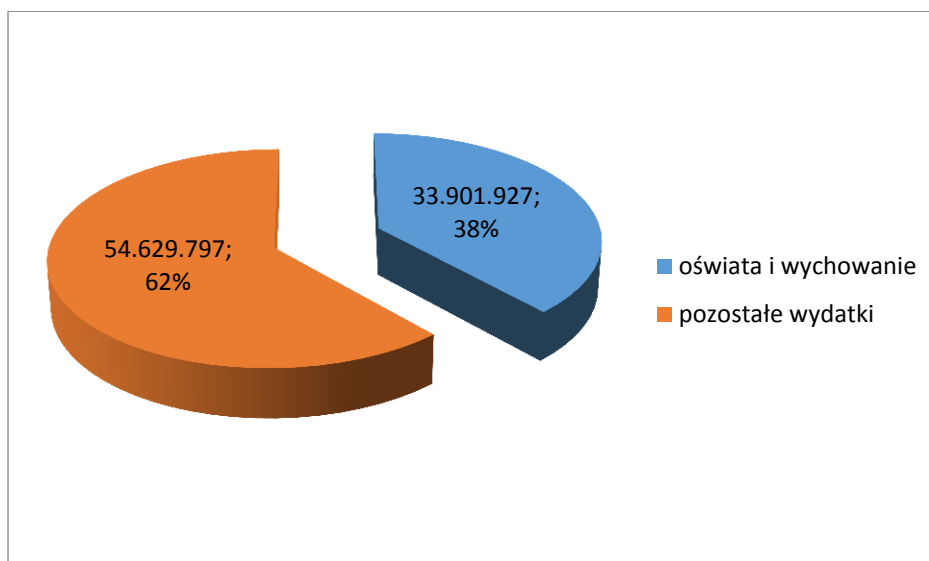
Na wydatki związane z oświatą i wychowaniem corocznie wykorzystywana jest duża część środków z budżetu gminy:

Tabela 16. Wydatki z budżetu gminy na oświatę i wychowanie w latach 2010-2014.

ROK	Wykonanie	Udział %
2010	5 283 382	36,90
2011	6 972 516	42,10
2012	7 207 713	40,40
2013	6 942 469	37,00
2014	7 495 847	35,60

Źródło: Dane Urzędu Gminy w Grabicy.

Wykres 21. Udział wydatków na oświatę i wychowanie w budżecie gminy w latach 2010-2014.

Źródło: Dane Urzędu Gminy w Grabicy.

III.4.9. Kultura i sport.

Działalność kulturalna na terenie gminy Grabica obecnie prowadzona jest przez Urząd Gminy w Grabicy. Na jej terenie organizowane są wydarzenia kulturalne i ludowe, a do najważniejszych należą:

- Dożynki gminne,
- Ostatki, Andrzejkę połączone z Pierzawką,
- festyny rodzinne,
- jasełka,
- przeglądy kolęd i pastorałek,
- festiwal piosenki religijnej,
- konkurs piosenki żołnierskiej.

Do 2007r. w Grabicy działał Gminny Ośrodek Kultury prowadzący zajęcia dla dzieci i młodzieży. W ramach tej działalności prowadzone były zajęcia z języka angielskiego, koła muzyczne i plastyczne.

Na terenie Grabicy działa Gminna Biblioteka Publiczna, została ona powołana na podstawie uchwały Nr VIII/49/2007 Rady Gminy Grabica z dnia 26 listopada 2007r. Zakresem działania obejmuje: gromadzenie, przechowywanie i ochronę zbiorów bibliotecznych, udostępnianie zbiorów mieszkańcom oraz prowadzenie działalności kulturalno-oświatowej

i edukacyjnej. Gminna Biblioteka Publiczna w Grabicy prowadzi dwie filie biblioteczne w Kamocinie i Krzepczowie. Wszystkie placówki oferują czytelnikom możliwość korzystania z komputerów z dostępem do Internetu oraz drukowania i kserowania dokumentów. Biblioteka stara się aktywnie promować czytelnictwo poprzez organizowanie konkursów czytelniczych, warsztatów literackich, kiermasze książek. W ramach współpracy z lokalnymi szkołami i przedszkolami biblioteka organizuje lekcje biblioteczne oraz spotkania autorskie. Rokrocznie w okresie ferii zimowych oraz letnich organizuje zajęcia edukacyjne dla dzieci i młodzieży. Dodatkowo w siedzibie GBP odbywają się zajęcia dla Młodzieżowej Orkiestry Dętej i Zespołu wokalnno – muzycznego „Grabiczanie”.

Zbiory biblioteczne wg stanu na dzień 31.12.2014 r. liczą 30332 woluminów, w tym:

- Gminna Biblioteka Publiczna w Grabicy - 14950 egzemplarzy,
- Filia Biblioteczna w Kamocinie - 8760 egzemplarzy,
- Filia Biblioteczna w Krzepczowie - 6622 egzemplarzy.

Zgodnie z danymi GUS z 31.12.2014r. łączna liczba czytelników w bibliotekach publicznych wyniosła 526 osób. Natomiast wskaźnik przedstawiający wypożyczenia księgozbioru na 1 czytelnika w woluminach ukształtował się na poziomie 13.

Ponadto, na terenie gminy Grabica wciąż kultywowane są lokalne tradycje i obyczaje, oraz celebrowane ludowe święta i uroczystości, głównie poprzez działalność zespołów tj. Młodzieżą Orkiestrę Dętą Gminy Grabica i Zespół wokalnno muzyczny „Grabiczanie”.

W latach 2002-2003 powstała Młodzieżowa Orkiestra Dęta Gminy Grabica. Swój pierwszy koncert orkiestra zaprezentowała podczas Dożynek Gminnych w Grabicy w 2003 roku. Od roku 2004 orkiestra regularnie brała udział w uroczystościach na terenie Gminy Grabica.

W przeglądach dorobku kulturalnego gmin powiatu piotrkowskiego i innych konkursach regionalnych. W 2005 roku orkiestra otrzymała nagrodę specjalną w Powiatowym Przeglądzie Dziecięcych i Młodzieżowych Zespołów w Woli Krzysztoporskiej, w roku 2006 wyróżnienie i Nagrodę Starosty Piotrkowskiego w Powiatowym Przeglądzie Dorobku Kulturalnego Gmin Powiatu Piotrkowskiego.

Zespół Grabiczanie powstał w marcu 2010 r. z założenia miał on charakter zespołu amatorskiego a jego celem była popularyzacja wśród mieszkańców regionu muzyki ludowej tzw. folkloru reaktywowanego.

Z biegiem czasu repertuar zespołu poszerzył się o muzykę popularną, kolędy i pastorałki. Obecnie zespół pracuje nad repertuarem pieśni żołnierskich, oraz prowadzi poszukiwania

materiałów źródłowych do poznania specyfiki regionalnego folkloru i muzyki ludowej. W 2012r. zespół został wyposażony w jednolite stroje.

W zespole śpiewa 18 osób, mieszkańców gminy Grabica. W 2011 roku „Grabiczanie” zajęli I miejsce w Regionalnym Przeglądzie Zespołów Ludowych w Mzurkach. Od tego czasu regularnie występują na imprezach gminnych, powiatowych i regionalnych. Koncertują w kościołach podczas uroczystości religijnych i państwowych.

Na terenie Gminy Grabica działają 24 Koła Gospodyń Wiejskich. Wśród wielu działań KGW duży udział ma wkład organizacji w kultywowanie tradycji ludowej, reprezentowania dorobku gminy na zewnątrz i zwiększenia uczestnictwa mieszkańców wsi w dziedzinie kultury i folkloru.

W infrastrukturze społeczno – kulturowej gminy brakuje Gminnego Centrum Kultury pozwalającego na realizowanie w pełni zadań kulturalnych.

Działalnością sportową na terenie gminy oraz upowszechnianiem kultury fizycznej i sportu zajmują się kluby sportowe: Uczniowski Młodzieżowy Klub Sportowy „Grabka”, Uczniowski Ludowy Klub Sportowy „Brzozanin” z siedzibą w Brzozie przy Szkole Podstawowej oraz Młodzieżowy Ludowy Klub Sportowy „OLIMPIX” z siedzibą w Kamocinie. Gmina współpracuje z w/w klubami poprzez coroczne zlecenie realizacji zadań publicznych w formie ich wsparcia wraz z udzieleniem dotacji w drodze otwartych konkursów ofert w ramach Programu Współpracy Gminy Grabica z organizacjami pozarządowymi uchwalanego corocznie przez Radę Gminy Grabica.

W skład Uczniowskiego Międzyszkolnego Klubu Sportowego Grabka Grabica wchodzi 4 drużyny piłkarskie. Mecze rozgrywane są na stadionie gminnym zlokalizowanym przy Szkole Podstawowej w Szydłowie. Drużyna młodzików rozgrywa swoje mecze przy Szkole Podstawowej w Boryszowie.

Uczniowski Ludowy Klub Sportowy „Brzozanin” powstał w 1999 przy Szkole Podstawowej w Brzozie, jako sekcja zapaśnicza. Od 2010 roku w klubie działają: sekcja zapasów styl klasyczny, bilardowa i szachowa, a od 2015r. piłka siatkowa. Ideą utworzenia ULKS „Brzozanin” zapisaną w celach statutowych jest wszechstronne krzewienie kultury fizycznej i turystyki, ze szczególnym uwzględnieniem problemów środowiska wiejskiego, poprzez:

- upowszechnianie i rozwijanie rekreacji ruchowej i sportu ze szczególnym uwzględnieniem młodzieży szkolnej,
- współudział w dbałość o zdrowie, rozwój fizyczny i duchowy młodzieży szkolnej.

Sekcje zapasów, bilardu i piłki siatkowej prowadzą swoje zajęcia w Szkole Podstawowej im. A. Mickiewicza w Brzozie, a szachy w Szkole Podstawowej im. W. Witosa w Szydłowie.

Młodzieżowy Ludowy Klub Sportowy „Olimpik” w Kamocinie powstało w 2008 roku z inicjatywy kilku osób dostrzegających potrzebę rozwoju sportów siłowych na terenie gminy. Dziś Stowarzyszenie liczy blisko 30 osób, celem jego działalności jest krzewienie kultury fizycznej wśród dzieci, młodzieży i dorosłych na terenie działania Klubu, oraz wychowanie dzieci, młodzieży poprzez kulturę fizyczną i sport. Siedziba klubu mieści się w budynku byłej Szkoły Podstawowej w Kamocinie. Dzięki wsparciu władz gminnych wszyscy amatorzy sportów siłowych mogą bezpłatnie korzystać z sali, w której odbywają się trzy razy w tygodniu zajęcia sportowe pod opieką trenera. W 2014r. wraz ze stowarzyszeniem Nasza Ziemia Piotrkowska – Grabica w ramach dotacji z programu „Grant na lepszy strat” współfinansowanego ze środków Programu Fundusz Inicjatyw Obywatelskich, realizowanego przez Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej zakupiono sprzęt sportowy (bieżnia, orbitrek, sunnica na nogi), który będzie służył lokalnej społeczności. Przeorganizowanie siłowni wraz z zakupem nowego sprzętu zapewni udział w zajęciach szerszej grupie osób, w szczególności kobiet Gmina na potrzeby mieszkańców udostępnia następującą infrastrukturę sportowo - rekreacyjną:

- 5 sal gimnastycznych przy szkołach;
- 2 kompleksy sportowe w Boryszowie i Woli Kamockiej (bosika trawiaste i wielofunkcyjne z 60 m bieżnią);
- gminny stadion sportowy w Szydłowie – Kolonii;
- miejsce rekreacji i wypoczynku w Grabicy składające się z placu zabaw dla dzieci i siłowni zewnętrznej;
- siłownię w Kamocinie prowadzoną przez Młodzieżowy Ludowy Klub Sportowy „Olimpik” siedzibą w Kamocinie w ramach zadania publicznego realizowanego przy wsparciu Gminy Grabica na podstawie ustawy o pożytku publicznym i wolontariacie.

III.4.10. Turystyka.

Tereny gminy Grabica położone są na obszarze atrakcyjnym pod względem turystycznym i rekreacyjnym. Cechy lokalnego klimatu tworzą korzystne warunki dla rozwoju działalności rehabilitacyjnej na terenie gminy. Należy wykorzystać potencjał gminy w tym zakresie. Dodatkowym atutem gminy są także obiekty dziedzictwa kulturowego, które poprzez podkreślenie ich roli mogą istotnie podnieść wartość turystyczną terenu gminy.

Gmina Grabica nie posiada bogatych tradycji turystycznych. Warto jednak zaznaczyć, iż obszar na północnym zachodzie gminy, stanowi doskonałe miejsce dla rozwoju agroturystyki i rekreacji. W gminie brakuje punktów gastronomicznych oraz bazy noclegowej. Jedynym takim obiektem na terenie gminy Grabica jest Centrum Sportowo – Rekreacyjne „PTAK” w Gutowie Małym.

Ważnym elementem wspierającym rozwój turystyki na terenie gminy jest zarówno stan i bogactwo środowiska naturalnego na terenie gminy jak i szeroko pojęte dziedzictwo kulturowe, zwłaszcza:

- układy przestrzenne historycznych wsi,
- obiekty architektury wpisane do rejestru zabytków i ewidencji konserwatorskiej
- historyczne zespoły zieleni formowanej,
- cmentarze,
- stanowiska archeologiczne.

Obszar na północnym - zachodzie stanowi doskonałe miejsce dla rozwoju agroturystyki i rekreacji przy jednoczesnej doskonałej dostępności komunikacyjnej. W północno-zachodniej części gminy we wsi Niwy Jutroszewskie zlokalizowane są tereny rekreacyjne, (165 działek rekreacyjno – letniskowych o łącznej powierzchni ok. 13 ha) cieszące się dużym zainteresowaniem szczególnie mieszkańców Łodzi.

Inne atrakcje agroturystyczne to lasy, przepływająca przez teren gminy rzeka Grabia oraz biorące tu swój początek rzeki Brzezia, Mała Widawka i Wierzejka.

Do najciekawszych zabytków gminy należą kościół p.w. św. Wojciecha (poł. XVII) w Krzeczowie Starym i zabytkowy spichlerz w Dziwłach . Warte zobaczenia są wiejskie parki dworskie i podworskie w Szydłowie, Dziwłach, Rusocinach, Ostrowie, Brzozie i Woli Bykowskiej. W Woli Kamockiej stoi XX-wieczny kościół p.w. Królowej Korony Polskiej dobudowany

do pierwotnej gotyckiej kaplicy dworskiej, z której do dnia dzisiejszego zachowało się trójbocznie zamknięte prezbiterium z dwoma ostrołukowymi oknami. Zabytki te zostały szczegółowo rozpisane w rozdziale III.2.1. niniejszego dokumentu.

IV. Stan finansów gminy Grabica.

Zgodnie z ustawą o dochodach jednostek samorządu terytorialnego, dochodami gminy są:

- dochody własne,
- udziały w podatkach stanowiących dochód budżetu państwa,
- subwencja ogólna,
- dochody uzyskiwane przez jednostki budżetowe gminy oraz wpłaty do zakładów budżetowych i gospodarstw pomocniczych jednostek budżetowych gminy,
- dotacje celowe z budżetu państwa na zadania z zakresu administracji rządowej zlecone gminie oraz inne zadania zlecone ustawami,
- odsetki od środków finansowych gminy, gromadzonych na rachunkach bankowych,
- dochody z majątku gminy.

Zgodnie z art. 7 ustawy o samorządzie gminnym z dnia 8 marca 1990 r., gmina wykonuje zadania , które obejmują sprawy:

- ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej;
- gminnych dróg, mostów, placów oraz organizacji ruchu drogowego;
- wodociągów i zaopatrzenia w wodę, kanalizacji, usuwania i oczyszczania ścieków komunalnych, utrzymania czystości i porządku oraz urządzeń sanitarnych, wysypisk i unieszkodliwiania odpadów komunalnych, zaopatrzenia w energię elektryczną i ciepłą oraz gaz;
- działalność w zakresie telekomunikacji;
- lokalnego transportu zbiorowego;
- ochrony zdrowia;
- pomocy społecznej, w tym ośrodków i zakładów opiekuńczych;
- wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej;
- gminnego budownictwa mieszkaniowego;

- edukacji publicznej;
- kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- kultury fizycznej i turystyki, w tym terenów rekreacyjnych i urządzeń sportowych;
- targowisk i hal targowych;
- zieleni gminnej i zadrzewień;
- cmentarzy gminnych;
- porządku publicznego i bezpieczeństwa obywateli oraz ochrony przeciwpożarowej i przeciwpowodziowej, w tym wyposażenia i utrzymania gminnego magazynu przeciwpowodziowego;
- utrzymania gminnych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych;
- polityki prorodzinnej, w tym zapewnienia kobietom w ciąży opieki socjalnej, medycznej i prawnej;
- wspierania i upowszechniania idei samorządowej, w tym tworzenia warunków do działania i rozwoju jednostek pomocniczych i wdrażania programów pobudzania aktywności obywatelskiej;
- promocji gminy;
- współpracy i działalności na rzecz organizacji pozarządowych oraz podmiotów wymienionych w art.3 ust.3 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (DZ. U. z 2010 r. Nr 234, poz. 1536, z późn. zm.);
- współpracy ze społecznościami lokalnymi i regionalnymi innych państw.

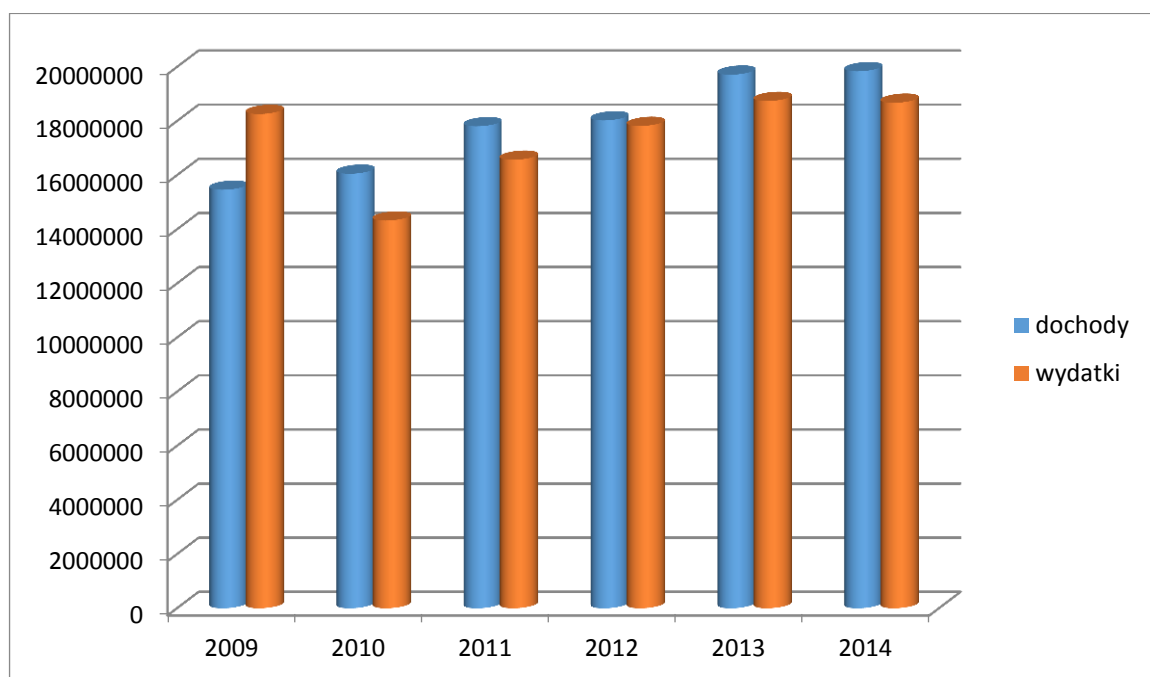
Do realizacji dużej części ze zdefiniowanych celów strategicznych potrzebne są nakłady pieniężne. Do aktywnego działania finansowego służy przede wszystkim nadwyżka operacyjna, czyli różnica pomiędzy dochodami, a wydatkami Gminy.

Tabela 17. Zmiany dochodów i wydatków gminy Grabica w latach 2009-2014

	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Dochody	15 462 483,92	16 053 803,06	17 808 423,57	18 024 886,53	19 714 568,89	19 840 263,00
Wydatki	18 260 758,00	14 324 410,79	16 569 507,39	17 819 440,38	18 740 800,85	18 675 462,00
Wynik	- 2 798 274,08	1 729 392,27	1 238 916,18	205 446,15	973 768,04	1 164 801,00

Źródło: opracowanie własne na podstawie Bank Danych Lokalnych

Wykres 22. Zmiany dochodów i wydatków gminy Grabica w latach 2009-2014 (w PLN).

Źródło: opracowanie własne na podstawie Bank Danych Lokalnych

W ostatnich sześciu latach w gminie Grabica udało się wykazać nadwyżkę operacyjną pięć razy – w 2010, 2011, 2012, 2013 i 2014 roku. Deficyt w budżecie Gminy wystąpił jedynie raz w roku 2009, został pokryty pożyczką z WFOŚiGW w Łodzi w kwocie 1.281.820,00 zł oraz wolnymi środkami stanowiących nadwyżkę środków pieniężnych wynikającą z rozliczeń pożyczek z lat ubiegłych w kwocie 1.516.454,08 zł.

Tabele poniżej przedstawiają zestawienie dochodów i wydatków w budżecie gminy Grabica z podziałem na rodzaje wydatków w okresie od 2010 do 2014 roku.

Tabela 18. Dochody gminy Grabica wg kategorii w latach 2010-2014

Kategoria	2010	2011	2012	2013	2014
Rolnictwo i łowiectwo	464 415,00	438 934,00	453 824,00	509 257,00	530 864,00
Zaopatrzenie w wodę	0,00	34 000,00	399 411,00	0,00	0,00
Transport i łączność	64 600,00	129 330,00	151 188,00	132 580,00	146 752,00
Gospodarka mieszkaniowa	354 344,00	367 650,00	308 601,00	730 429,00	477 907,00
Administracja publiczna	142 844,00	132 653,00	118 093,00	146 348,00	169 811,00
Urzędy naczelnych organów władzy publicznej	34 266,00	16 853,00	1 022,00	1 030,00	43 199,00
Bezpieczeństwo publiczne i ochrona p/pożarowa	1 049,00	0,00	1 500,00	361 650,00	1 650,00
Dochody od osób prawnych, osób fizycznych	5 683 904,00	6 152 392,00	7 115 976,00	7 943 344,00	9 040 174,00
Różne rozliczenia	6 564 354,00	6 550 073,00	6 619 726,00	6 845 532,00	6 456 359,00
Oświata i wychowanie	16 570,00	525 418,00	424 717,00	105 049,00	310 916,00
Ochrona zdrowia	82 619,00	83 290,00	80 887,00	81 498,00	72 722,00
Pomoc społeczna	2 236 409,00	2 345 380,00	2 182 072,00	2 200 029,00	2 417 816,00
Edukacyjna opieka wychowawcza	44 098,00	54 372,00	31 556,00	41 416,00	51 448,00
Gospodarka komunalna i ochrona środowiska	364 332,00	974 442,00	97 173,00	88 771,00	101 588,00
Kultura i ochrona dziedzictwa kulturowego	0,00	0,00	39 140,00	25 000,00	14 646,00
Kultura fizyczna	0,00	3 635,00	0,00	502 634,00	4 411,00
RAZEM	16 053 803,00	17 808 424,00	18 024 887,00	19 714 569,00	19 840 263,00

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BIP gminy Grabica

Tabela 19. Wydatki gminy Grabica wg kategorii w latach 2010-2014

Kategoria	2010	2011	2012	2013	2014
Rolnictwo i łowiectwo	406 033,00	472 984,00	512 228,00	568 675,00	587 779,00
Zaopatrzenie w wodę	0,00	155 705,00	96 686,00	191 353,00	130 602,00
Transport i łączność	1 464 058,00	2 601 266,00	1 764 739,00	2 294 960,00	3 155 999,00
Turystyka	3 662,000	0,00	0,00	0,00	0,00
Gospodarka mieszkaniowa	1 350,00	0,00	114 000,00	3 928,00	23 403,00
Administracja publiczna	1 701 388,00	1 809 338,00	1 986 904,00	2 248 474,00	2 199 583,00
Urzędy naczelnych organów władzy publicznej	34 266,00	16 853,00	1 022,00	1 030,00	43 199,00
Bezpieczeństwo publiczne i ochrona p/pożarowa	159 590,00	197 683,00	172 835,00	1 417 390,00	148 679,00
Dochody od osób prawnych, osób fizycznych	109 332,00	131 523,00	0,00	0,00	0,00
Obsługa długu publicznego	78 855,00	70 154,00	54 148,00	1 426,00	0,00
Oświata i wychowanie	5 283 382,00	6 972 516,00	7207 713,00	6 942 469,00	7 002 858,00
Ochrona zdrowia	93 869,00	94 021,00	91 724,00	83 376,00	63 259,00
Pomoc społeczna	2 494 828,00	2 702 653,00	2 531 397,00	2 624 999,00	2 899 237,00
Edukacyjna opieka wychowawcza	58 812,00	67 108,00	42 433,00	53 915,00	71 618,00
Gospodarka komunalna i ochrona środowiska	2 120 032,00	981 263,00	1 979 674,00	1959 885,00	1664 432,00
Kultura i ochrona dziedzictwa kulturowego	224 993,00	234 757,00	256 843,00	254 221,00	273 715,00
Kultura fizyczna	89 961,00	61 683,00	1 120 980,00	94 699,00	411 098,00
RAZEM	14 324 411,00	16 569 507,00	17 819 440,00	18 740 800,00	18 675 462,00

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BIP gminy Grabica

V. Gmina Grabica w oczach mieszkańców – raport z przeprowadzonego badania ankietowego.

W ramach opracowywania Programu Rozwoju Gminy Grabica na lata 2015 – 2022, podjęto działania mające na celu zdiagnozowanie opinii społeczności lokalnej na temat życia w gminie, oraz różnych aspektów jej funkcjonowania. W tym celu przeprowadzono badania w oparciu o przygotowany kwestionariusz.

Badania miały na celu odpowiedzieć na kluczowe pytania:

- Jaka w odczuciu mieszkańców jest jakość życia w gminie Grabica?
- Jak mieszkańcy oceniają poszczególne aspekty funkcjonowania gminy?
- Czy mieszkańcy utożsamiają się z gminą i angażują w jej życie?

Analiza uzyskanych dzięki badaniu ankietowemu danych stanowi uzupełnienie diagnozy społeczno – gospodarczej gminy opracowanej na podstawie zastanych danych statystycznych oraz spotkań z mieszkańcami gminy.

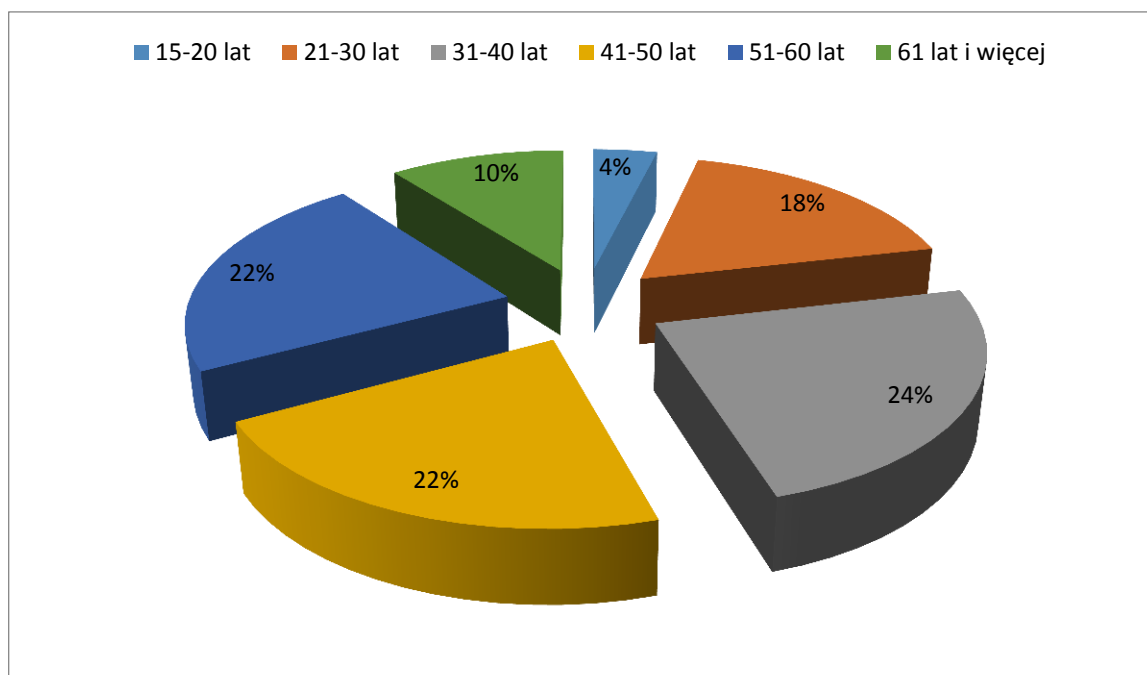
Badania przeprowadzone zostały z wykorzystaniem doboru próby opartej o dostępność respondentów. Ankiety rozmieszczone były w Urzędzie Gminy, oraz w jednostkach pomocniczych takich jak Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej, w szkołach podstawowych oraz gimnazjum. Kwestionariusz został również umieszczony na stronie internetowej gminy. Wypełnione kwestionariusze mieszkańcy mogli pozostawiać w Urzędzie Gminy w Grabicy. Mieszkańcy Gminy mogli również oddawać wypełnione ankiety softysom.

W trakcie badań uzyskano 399 wypełnionych kwestionariuszy. Biorąc pod uwagę liczbę ludności w wieku produkcyjnym i poprodukcyjnym (około 4857 osób), można stwierdzić, że ankietę wypełnił, co 12 mieszkańców gminy Grabica. Dane pozyskane z badań, po wprowadzeniu do arkusza kalkulacyjnego zostały przeanalizowane. Analiza danych ilustrowana jest wykresami graficznymi, które zamieszczane są poniżej analizowanego zagadnienia. Dane przedstawiane są najczęściej w postaci procentowej. Suma liczb procentowych danego wykresu, może być mniejsza lub większa niż 100% o jeden punkt procentowy, wynika to z zaokrąglania obliczeń dokonywanych automatycznie przez wykorzystywany arkusz kalkulacyjny.

V.1. Struktura badanej próby.

W badaniu udział wzięło 208 kobiet (53%) oraz 184 mężczyzn (47%), w 7 kwestionariuszach metryczka nie została wypełniona. Wśród badanych największą reprezentację stanowili respondenci w wieku 31-40 lat (24%), 41-50 lat oraz 51-60 lat (22%), najmniej licznie były prezentowane grupy osób powyżej 61 roku życia (10%) oraz osoby młode w wieku 15-20 lat (4%). Strukturę próby ze względu na wiek przedstawia poniższy wykres:

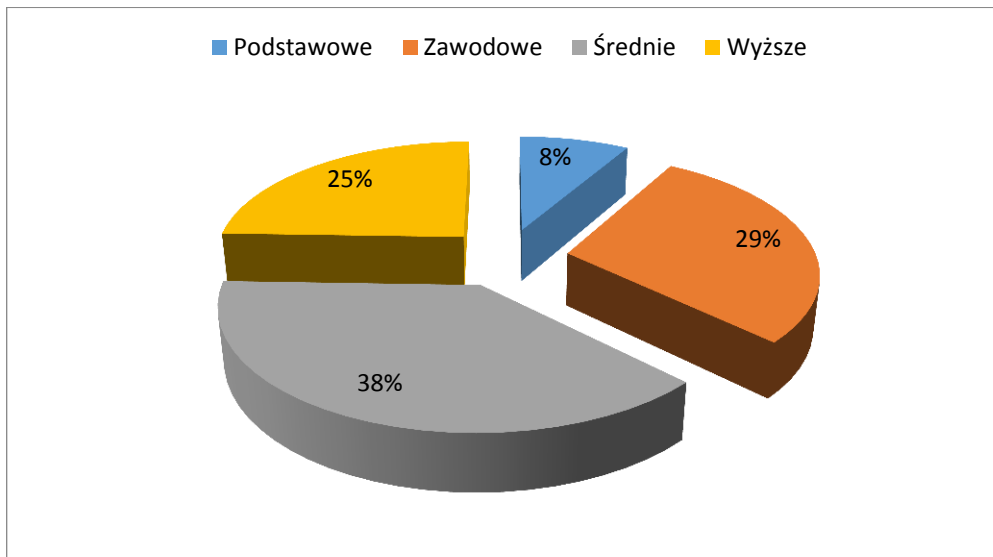
Wykres 23. Struktura próby ze względu na wiek.

Źródło: opracowanie własne.

Pod względem wykształcenia najliczniejszą grupę stanowili mieszkańcy gminy Grabica z wykształceniem średnim 38%, liczną grupę stanowiły również osoby z wykształceniem zawodowym – 29% badanych. Osoby z wykształceniem wyższym stanowiły 24%, natomiast najmniej liczną grupą były osoby posiadające wykształcenie podstawowe 8% badanych. Strukturę grupy ze względu na wykształcenie prezentuje poniższy wykres:

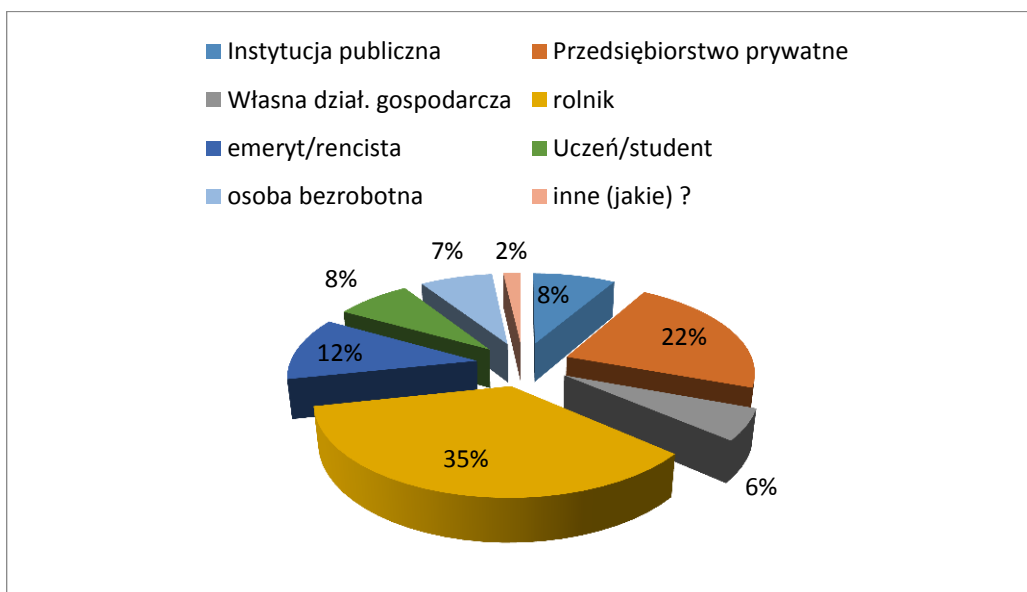
Wykres 24. Struktura próby ze względu na wykształcenie.

Źródło: opracowanie własne.

Udzielając odpowiedzi na pytania o aktywność zawodową, większość ankietowanych określiła siebie, jako rolników (35%), oraz jako osoby zatrudnione w prywatnym przedsiębiorstwie – 22%, następane w kolejności były osoby określające się jako emeryci i renciści (11%), uczniowie/studenci oraz osoby zatrudnione w instytucjach publicznych stanowiły po 8% badanych, osoby bezrobotne 7%, najmniej liczną grupę stanowiły osoby prowadzące własną działalność gospodarczą (6%). Poniżej wykres przedstawiający próbę ze względu na rodzaj wykonywanej aktywności zawodowej:

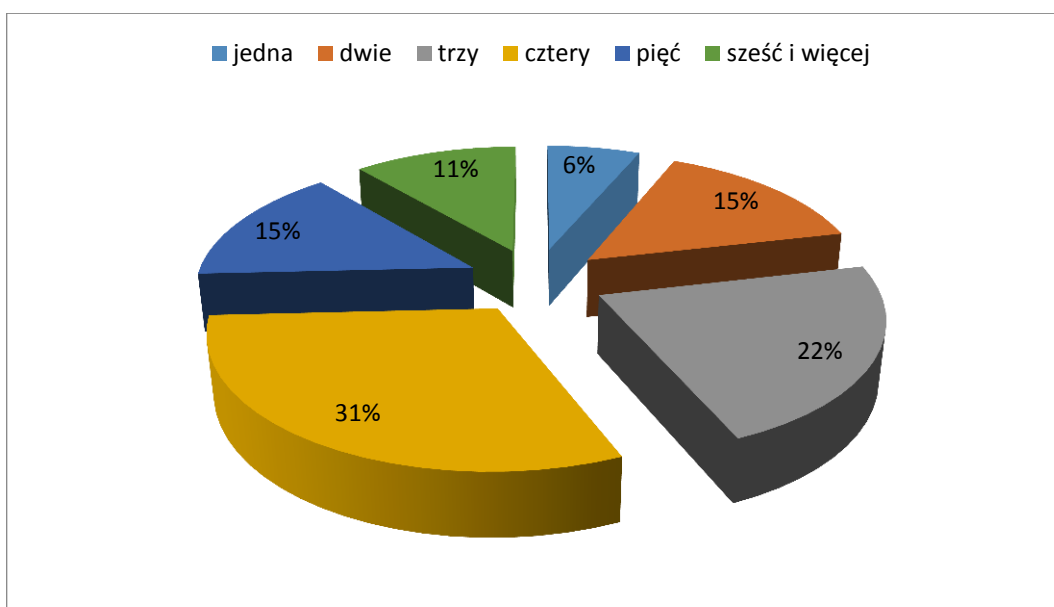
Wykres 25. Próba ze względu na rodzaj aktywności zawodowej.

Źródło: opracowanie własne.

Ankietowani zostali również poproszeni o określenie liczby osób składających się na gospodarstwo domowe – najliczniejszą grupę stanowiły gospodarstwa czteroosobowe (31%), następnie trzyosobowe (22%), pięcio- i dwuosobowe po 15%, najmniej licznie występowały gospodarstwa domowe składające się z 6 i więcej osób (11%) oraz jednoosobowe (6%). Obrazuje to poniższy wykres:

Wykres 26. Próba ze względu na ilość osób wchodzących w skład gospodarstwa domowego.

Źródło: opracowanie własne.

Większość ankietowanych określiła swój związek z gminą, jako miejsce zamieszkania (97%), a nieliczni jako miejsce pracy/prowadzenia działalności (3%).

Wykres 27. Próba ze względu na związek z terenem gminy Grabica.

Źródło: opracowanie własne.

V.2. Ocena poziomu zadowolenia mieszkańców z faktu zamieszkania w gminie.

W pierwszym pytaniu poproszono respondentów o określenie ich poziomu zadowolenia, wynikającego z faktu zamieszkania na terenie gminy Grabica. Prawie 80% badanych (79,90%) określiło poziom zadowolenia na „średnio – mogłoby być lepiej”, ponad 12% (12,11%) oceniło poziom swojego zadowolenia jako „wysoki”, natomiast prawie 8% (7,99%) badanych uważa, iż jest więcej wad niż zalet zamieszkiwania w gminie. Jako główne wady mieszkańcy najczęściej wskazywali:

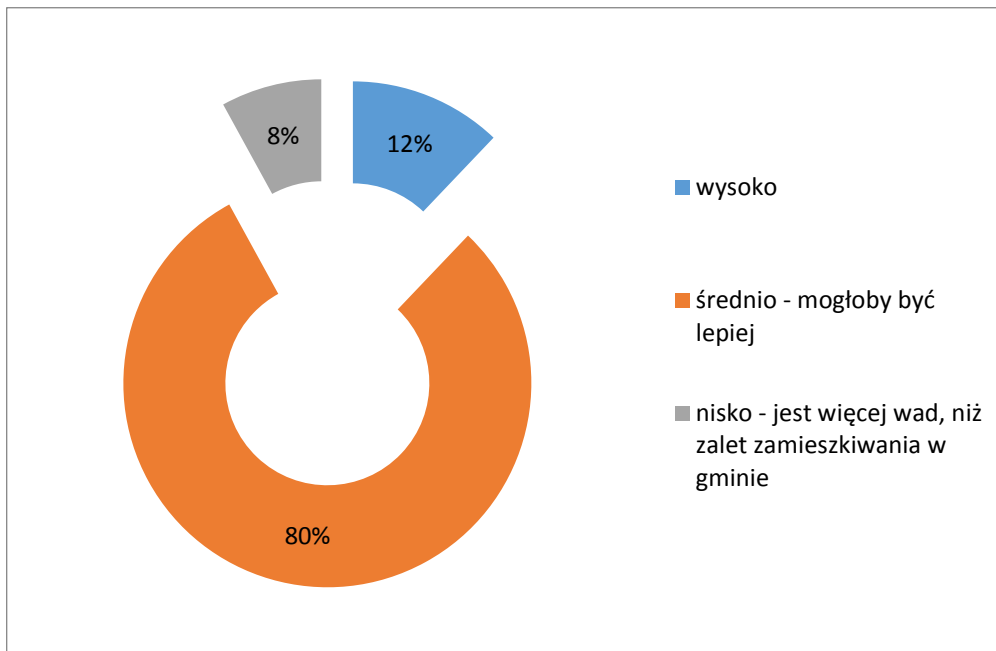
- mało miejsc pracy (trudności ze znalezieniem zatrudnienia);
- emigracja osób młodych;
- słaba komunikacja z ośrodkami miejskimi;
- mało imprez kulturalnych;
- nieprzyjemny zapach ze względu na funkcjonujące na terenie gminy chlewnie;
- brak świetlic, zorganizowanych form spędzania czasu wolnego;
- mała aktywność sołtysów;
- słabo odśnieżane drogi zimą.

Mieszkańcy zauważają również zalety wynikające z faktu zamieszkania w gminie, jako główne wymieniono:

- atrakcyjne tereny;
- typowo wiejski charakter gminy;
- gmina w dobrej sytuacji finansowej;
- bliskość Piotrkowa Trybunalskiego;
- bezpieczeństwo, spokój.

Poniższy wykres odzwierciedla powyższe dane:

Wykres 28. Poziom zadowolenia mieszkańców wynikający z faktu zamieszkania w gminie.

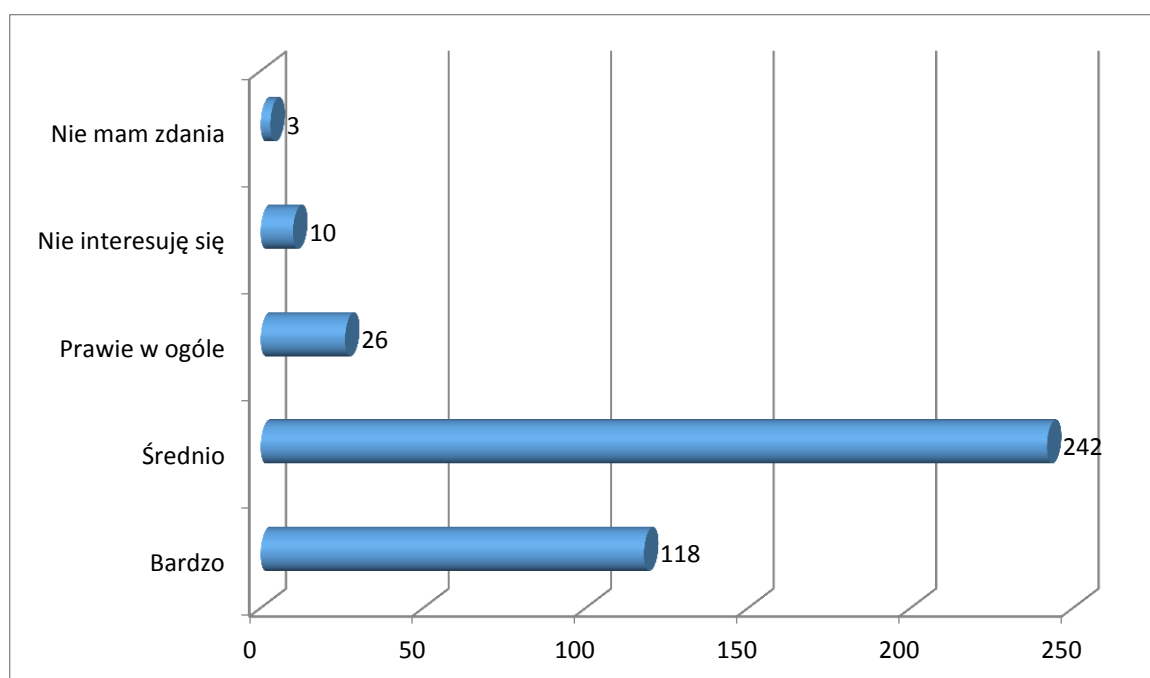

Źródło: opracowanie własne.

V.3. Zainteresowanie mieszkańców tym, co się dzieje na terenie gminy.

W kolejnym pytaniu zadano respondentom pytanie, czy interesuje ich to, co dzieje się na terenie gminy Grabica. Pytanie to miało na celu określić, czy mieszkańcy uczestniczą w życiu gminy, czy chcą mieć wpływ na jej funkcjonowanie. Najwięcej osób (61,11%) określiło swoje zainteresowanie jako „średnie”, prawie 30%, dokładnie 29,80% respondentów „bardzo interesuje się” życiem gminy, 6,57% badanych nie interesuje się „prawie w ogóle”, natomiast odpowiedź „wcale” zaznaczyło 2,53% ankietowanych. Trzy osoby nie zaznaczyły żadnej odpowiedzi, sytuacja taka traktowana jest jako odpowiedź „nie mam zdania”. Z powyższych danych wynika, iż mieszkańcy są zainteresowani tym, co dzieje się na terenie gminy, jakie inwestycje są przeprowadzane i chcą mieć wpływ na codzienne funkcjonowanie w Grabicy.

Wykres 29. Zainteresowanie mieszkańców życiem gminy.

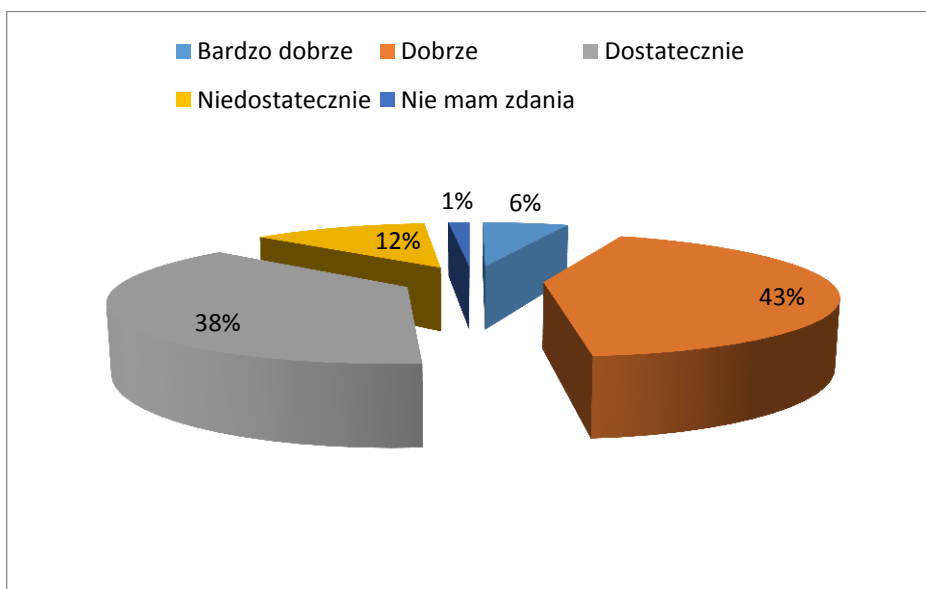
Źródło: opracowanie własne.

V.4. Dostępność do towarów i usług.

W następnym pytaniu poproszono mieszkańców o określenie poziomu dostępności do towarów i usług na terenie gminy (roz rozmieszczenie i liczbę sklepów, powszechność tzw. punktów handlowo – usługowych). Najwięcej respondentów – 42,61 % określiło poziom dostępności jako „dobry”, kolejno 37,59% badanych oceniło dostępność na „dostatecznie”, „niedostatecznie” sytuację ocenia 12,28% respondentów, natomiast 6,02% określiło sytuację jako „bardzo dobrą”. Sześć osób, co stanowi 1,50% ogółu badanych nie miało zdania w tej sprawie. Mieszkańcy w badaniu często wskazywali fakt, iż w gminie brakuje supermarketu.

Wykres 30. Poziom dostępności do towarów i usług na terenie gminy.

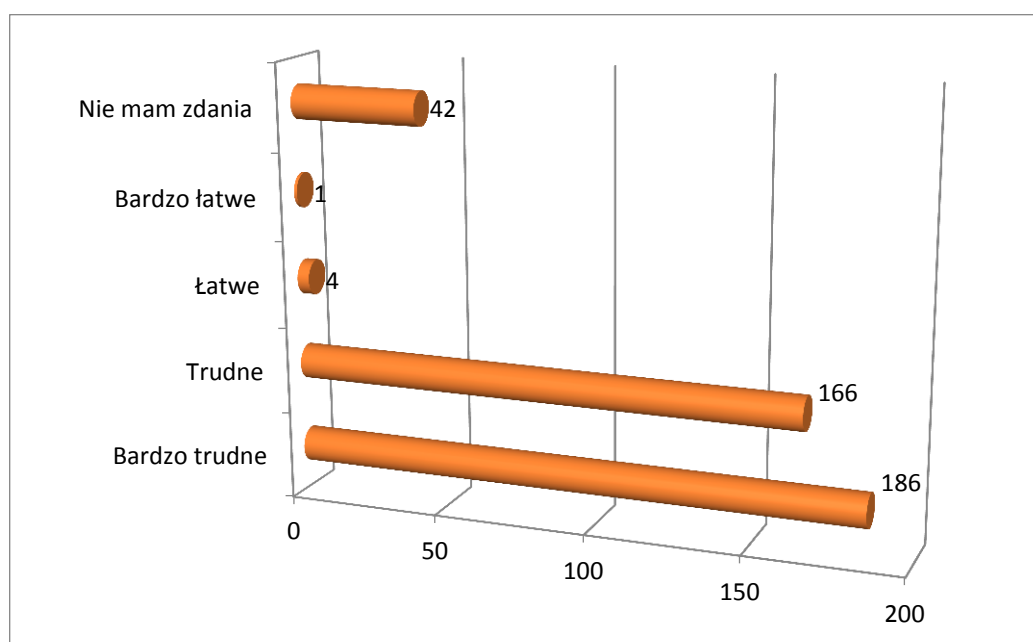

Źródło: opracowanie własne.

V.5. Możliwości znalezienia zatrudnienia na terenie gminy.

Respondenci zostali poproszeni o wyrażenie swojego stanowiska w sprawie możliwości znalezienia pracy na terenie gminy Grabica. Najwięcej badanych, aż 46,62% określiło możliwość pozyskania zatrudnienia, jako „bardzo trudne”, równie duża część mieszkańców udzieliła odpowiedzi „trudne” (41,60%), zaledwie 1% badanych stwierdziło, że znalezienie pracy jest „łatwe”, a 0,25%, że „bardzo łatwe”. Ponad 10% ankietowanych nie miało zdania w tej sprawie. Powyższe dane sygnalizują, iż na terenie gminy brakuje ofert zatrudnienia, gmina powinna podjąć działania mające na celu pozyskanie inwestorów, którzy zaoferowaliby nowe miejsca pracy. Dane prezentuje poniższy wykres:

Wykres 31. Możliwości znalezienia zatrudnienia na terenie gminy Grabica.

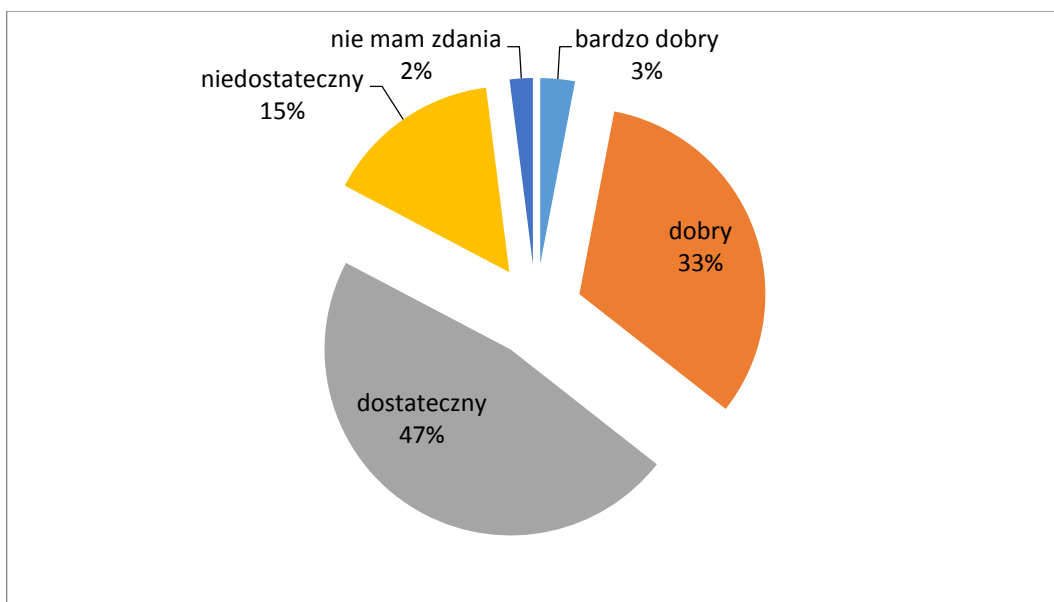

Źródło: opracowanie własne.

V.6. Stopień zaangażowania i kierunki działań władz lokalnych.

Mieszkańcy Grabicy zostali poproszeni o ocenę zaangażowania władz lokalnych, związanych z rozwiązywaniem problemów społecznych mieszkańców. Najwięcej ankietowanych, bo prawie połowa (47,12%) oceniła zaangażowanie władz na „dostateczny”, natomiast 32,58% na „dobry”. Ocenę niedostateczną wystawiło 15,29% badanych, natomiast 3,01% oceniło władze lokalne na „bardzo dobry”. Osiem osób nie miało zdania w tej sprawie.

Wykres 32. Ocena stopnia zaangażowania władz lokalnych.

Źródło: opracowanie własne.

V.7. Ocena dostępności usług medycznych.

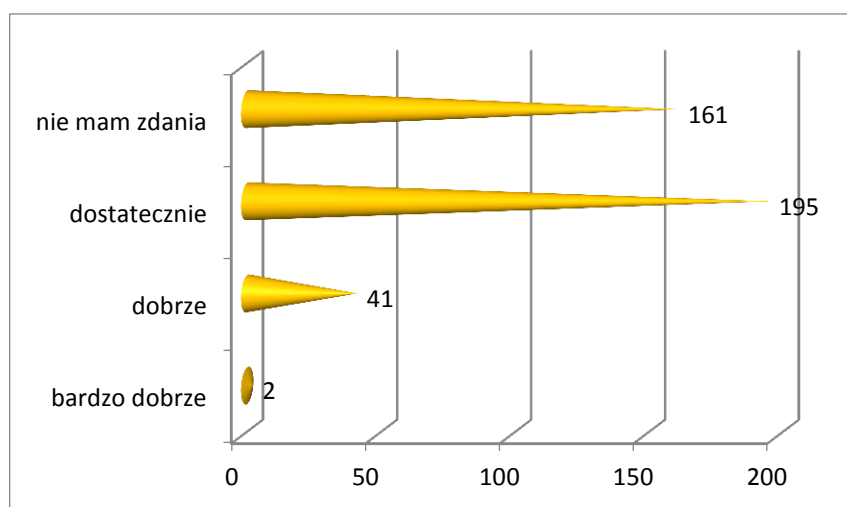
W kolejnym pytaniu poproszono respondentów o ocenę możliwości dostępu do usług medycznych oferowanych przez lekarzy, dodatkowo poproszono o określenie, do jakich lekarzy specjalistów dostęp jest utrudniony.

„Bardzo dobrze” dostęp oceniło 0,50% ankietowanych, ocenę „dobrą” wystawiło 10,28% respondentów, najwięcej osób oceniło dostęp do usług medycznych, jako „dostateczny” (48,87%), zdania nie miało 40,35% mieszkańców. Należy zaznaczyć, że w gminie brakuje specjalistów – dostępna jest podstawowa opieka medyczna, natomiast, aby skorzystać z pomocy specjalistycznej mieszkańcy Grabicy muszą udać się np. do Piotrkowa Trybunalskiego. Najczęściej wymieniani przez ankietowanych specjaliści to:

- dermatolog;
- ginekolog;
- okulista;
- kardiolog;
- neurolog;
- pediatra;
- laryngolog;
- reumatolog.

Sytuację tą obrazuje poniższy wykres:

Wykres 33. Dostępność do usług medycznych i lekarzy specjalistów.

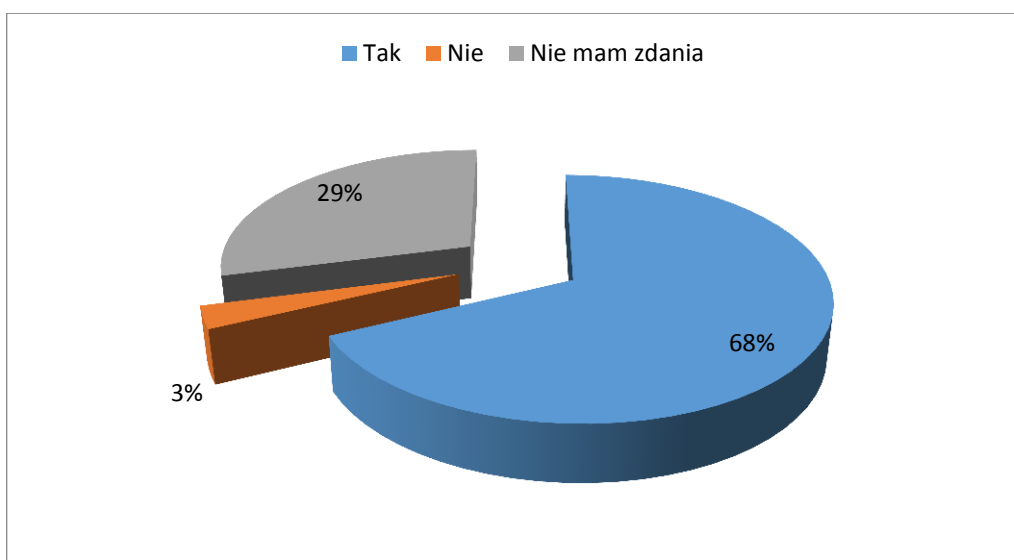
Źródło: opracowanie własne.

V.8. Realizacja programów profilaktycznych.

Zapytano mieszkańców Grabicy, czy gmina powinna realizować własne programy profilaktyczne i zdrowotne oraz jakiego zakresu powinny dotyczyć. Ponad połowa mieszkańców gminy uważa, że takie programy są potrzebne (67,92%), zaledwie 3,01 % badanych jest zdania, że programy profilaktyczne nie są potrzebne, zdania w tej kwestii nie miało 29,07 % ankietowanych. Wśród najczęstszych odpowiedzi pojawiały się:

- darmowe szczepienia;
- darmowe badania profilaktyczne;
- programy dotyczące schorzeń nowotworowych;
- rehabilitacja/masaże lecznicze;
- programy wykrywania i leczenia cukrzycy;
- dermatologia;
- okulistyka;
- laryngologia;
- stomatologia.

Wykres 34. Potrzeba realizacji programów profilaktycznych w gminie.

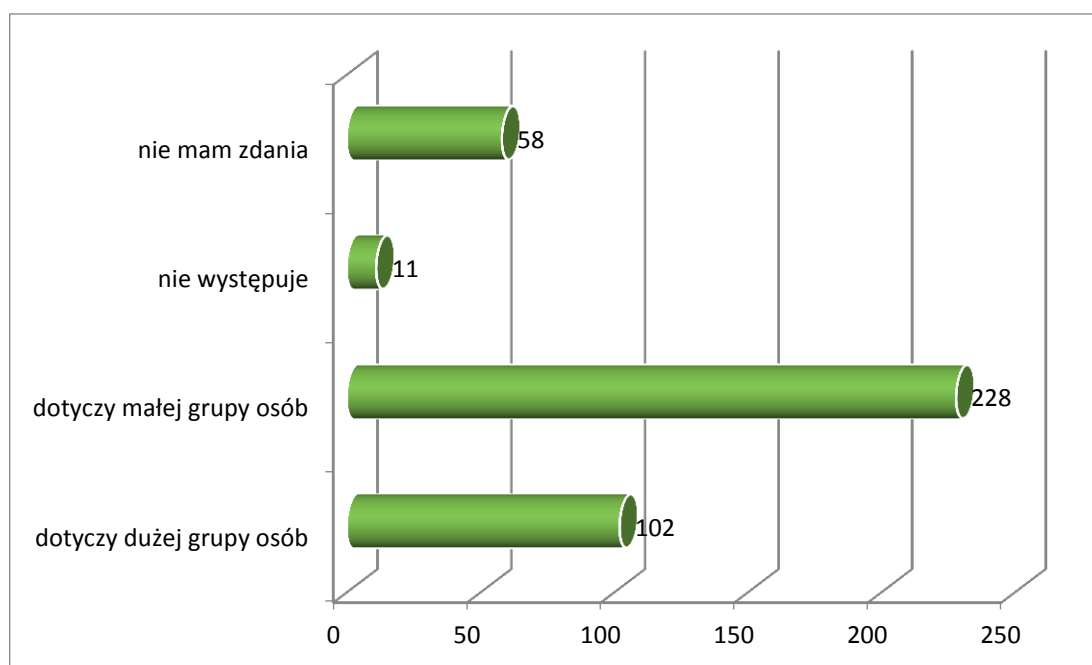

Źródło: opracowanie własne.

V.9. Problemy związane z alkoholizmem.

W kolejnym pytaniu mieszkańcy zostali zapytani czy na terenie gminy występują problemy związane z alkoholizmem. Ponad połowa mieszkańców uważa, że problem dotyczy małej grupy osób (57,14%); 25,56% respondentów jest zdania, że problem dotyczy dużej ilości osób; 2,76% badanych uważa, że problem alkoholizmu wśród mieszkańców nie występuje. Zdania w tej kwestii nie miało 58 osób, co daje 14,54%. Sytuację przedstawia poniższy wykres:

Wykres 35. Ocena problemu związanego z alkoholizmem.

Źródło: opracowanie własne.

V.10. Programy ochrony zdrowia w gminie Grabica.

Respondentów poproszono o wymienienie programów ochrony zdrowia, których brakuje, bądź, które ich zdaniem powinny pojawić się w gminie. Mieszkańcy wskazali m.in. potrzebę wprowadzenia:

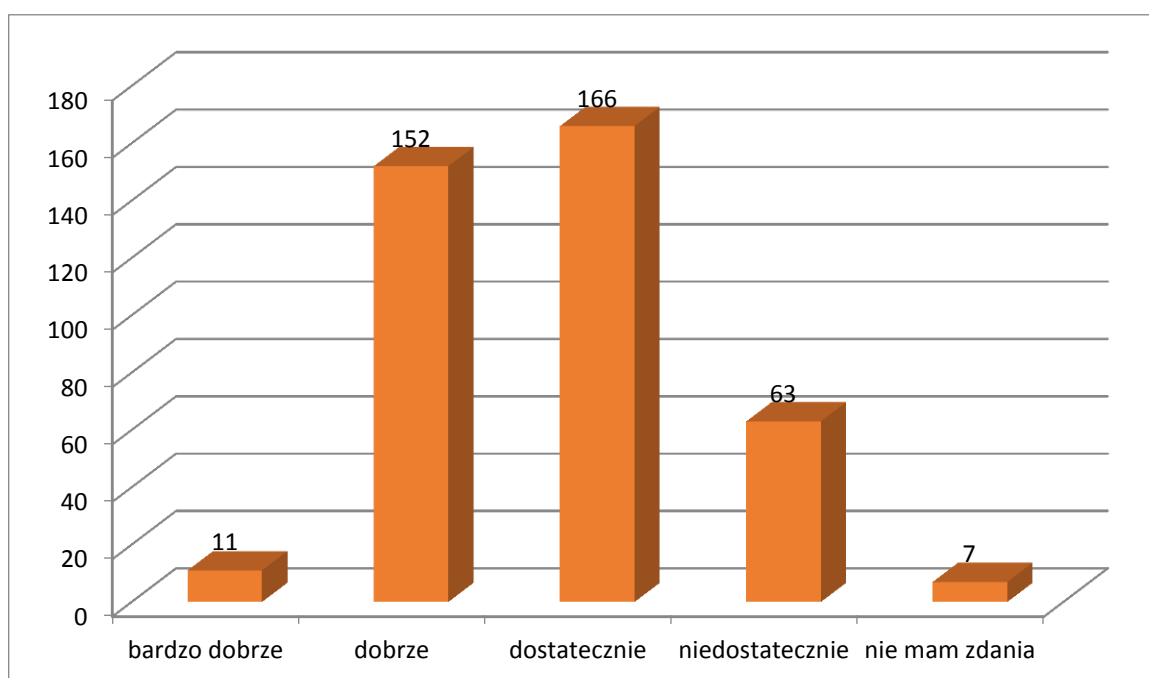
- programów profilaktycznych, uświadamiających mieszkańców;
- szerszy dostęp do lekarzy, min. do godziny 18:00, nie tylko w godzinach przedpołudniowych;
- obowiązkowe programy szczepień;
- fizjoterapia;
- dostęp na miejscu do lekarzy specjalistów;
- stomatolog na miejscu.

Ponadto, wielu ankietowanych nie korzysta z usług Gminnego Ośrodka Zdrowia, lecz się prywatnie, bądź w większych ośrodkach jak Piotrków Trybunalski. Mieszkańcy zwrócili również uwagę na fakt, iż wszelkie akcje profilaktyczne są słabo promowane na terenie gminy i często dowiadują się o nich po fakcie.

V.11. Ocena działań kulturalnych.

Mieszkańcy ocenili działania kulturalne prowadzone przez gminę. Najwięcej osób, 41,60% oceniło te działania dostatecznie, 38,10% ankietowanych wystawiło ocenę „dobrą”, 15,79% mieszkańców uznało prowadzone działania kulturalne na terenie gminy za niedostateczne, natomiast 2,76% za bardzo dobre. Zaledwie 7 osób, co stanowi 1,75% nie miało zdania w tej sprawie. Ocena przedstawia poniższy wykres:

Wykres 36. Ocenia działań kulturalnych prowadzonych przez gminę.

Źródło: opracowanie własne.

Mieszkańcy sygnalizowali często potrzebę budowy Gminnego Ośrodka Kultury.

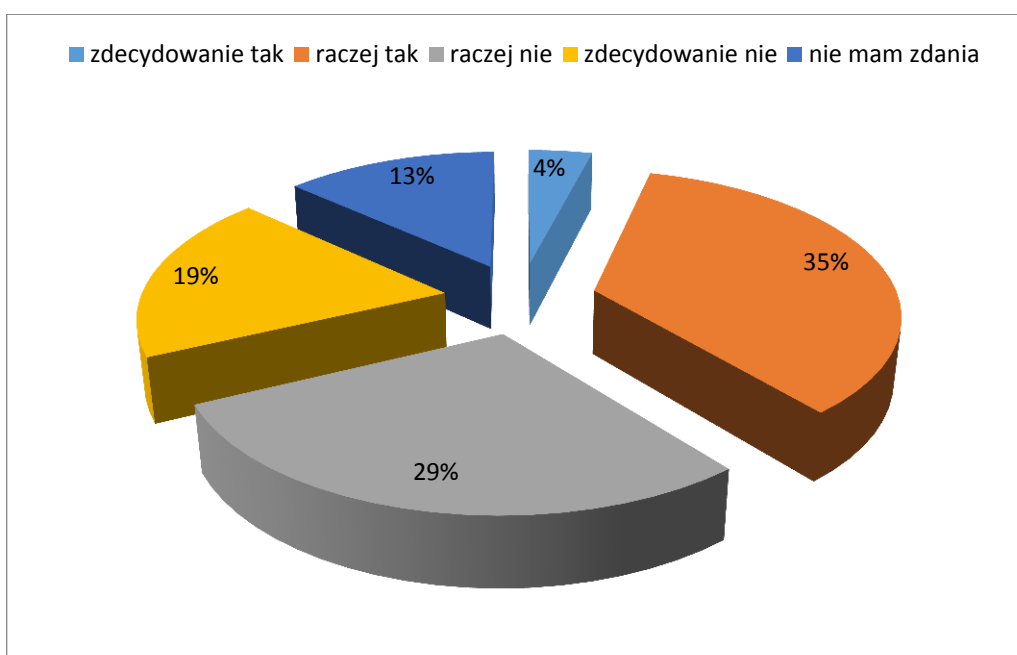

V.12. Liczba imprez kulturalnych organizowanych przez gminę.

W kolejnym pytaniu poproszono mieszkańców o wyrażenie opinii, czy ilość imprez kulturalnych organizowanych przez gminę jest wystarczająca. Dla większości mieszkańców liczba imprez jest wystarczająca – odpowiedzi „raczej tak” udzieliło 35,09% badanych. Dla 28,82% respondentów ilość imprez nie jest wystarczająca – udzielili oni odpowiedzi „raczej nie”. Odpowiedzi „zdecydowanie nie” udzieliło 18,80% ankietowanych, 13,28% nie ma zdania w tej sprawie, a dla zaledwie 4% ankietowanych liczba imprez jest odpowiednia, udzielili oni odpowiedzi „zdecydowanie tak”.

Powyższe odpowiedzi ilustruje poniższy wykres:

Wykres 37. Ocena ilości imprez kulturalnych organizowanych przez gminę.

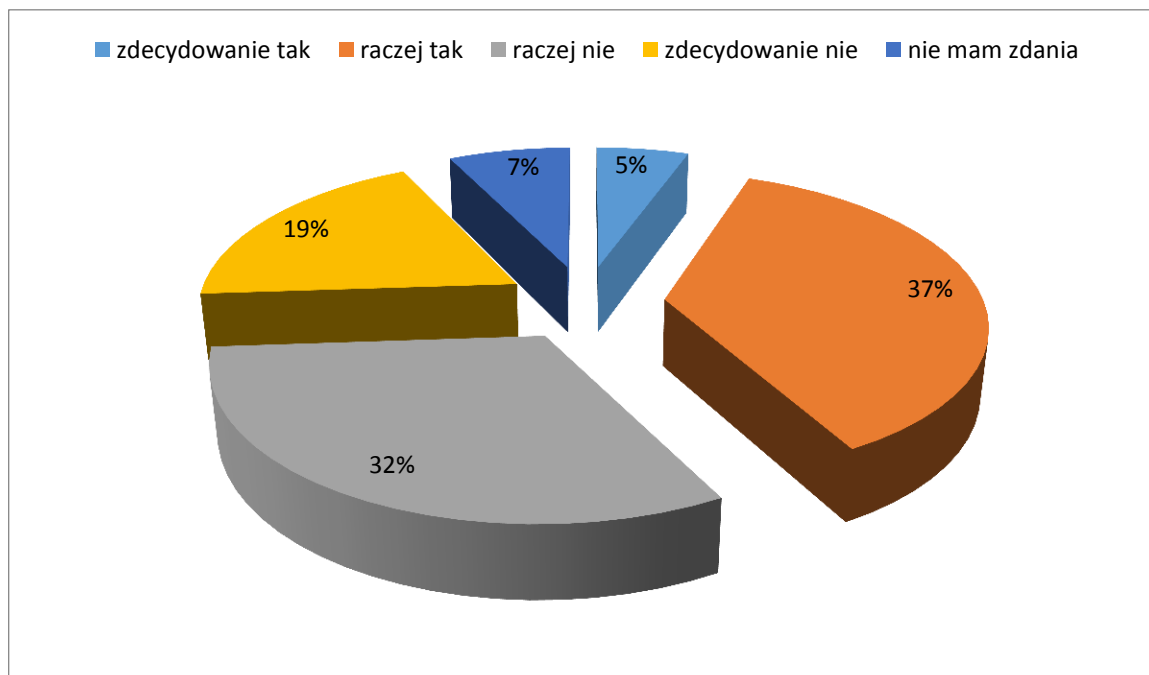

Źródło: opracowanie własne.

V.13. Informacja o odbywających się w gminie imprezach kulturalnych.

Mieszkańców Grabicy poproszono o udzielenie odpowiedzi, czy informacja o odbywających się na terenie gminy imprezach jest wystarczająca. Dla 36,59% badanych „raczej tak”, natomiast odpowiedzi „raczej nie” udzieliło 31,83 %, a więc bardzo zbliżona ilość ankietowanych. Świadczy to o różnych potrzebach mieszkańców, dla wielu osób ważne są również działania upowszechniające uprawianie sportów i innych aktywności pozwalających na zagospodarowanie czasu wolnego. Dla 18,80% respondentów liczba imprez jest zdecydowanie niewystarczająca, zdania nie ma 7,27% badanych. Odpowiedzi „zdecydowanie tak” udzieliło zaledwie 5,51% badanych.

Wykres 38. Ocena skuteczności informacji o odbywających się imprezach kulturalnych.

Źródło: opracowanie własne.

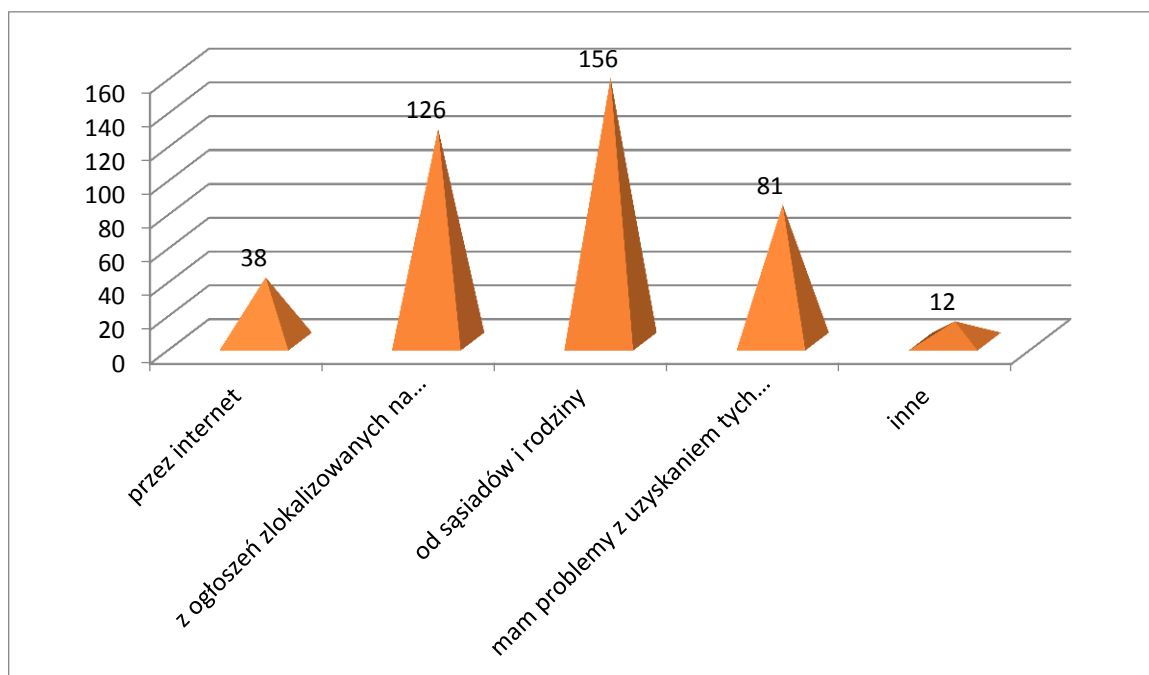
V.14. Sposób pozyskiwania informacji o odbywających się imprezach kulturalnych.

Respondentów zapytano, w jaki sposób najczęściej dowiadują się o organizowanych na terenie gminy imprezach. Najwięcej osób (37,77%) o wydarzeniach kulturalnych dowiaduje się od sąsiadów i rodziny, zbliżona liczba (30,51%) z ogłoszeń zlokalizowanych na terenie gminy. Kolejno 19,61% ankietowanych ma problemy z uzyskaniem takich informacji, zaledwie 9,20% dowiaduje się o imprezach przez internet. Mieszkańcy wskazywali również:

- kościół;
- znajomych;
- miejsce pracy;
- lokalna prasa;
- sołtys.

Wielu mieszkańców sygnalizowało w ankietach, iż dowiadują się o wielu imprezach „po fakcie”, co jest związane z niewystarczającymi działaniami promocyjnymi.

Wykres 39. Sposób pozyskiwania informacji o organizowanych w gminie wydarzeniach kulturalnych.

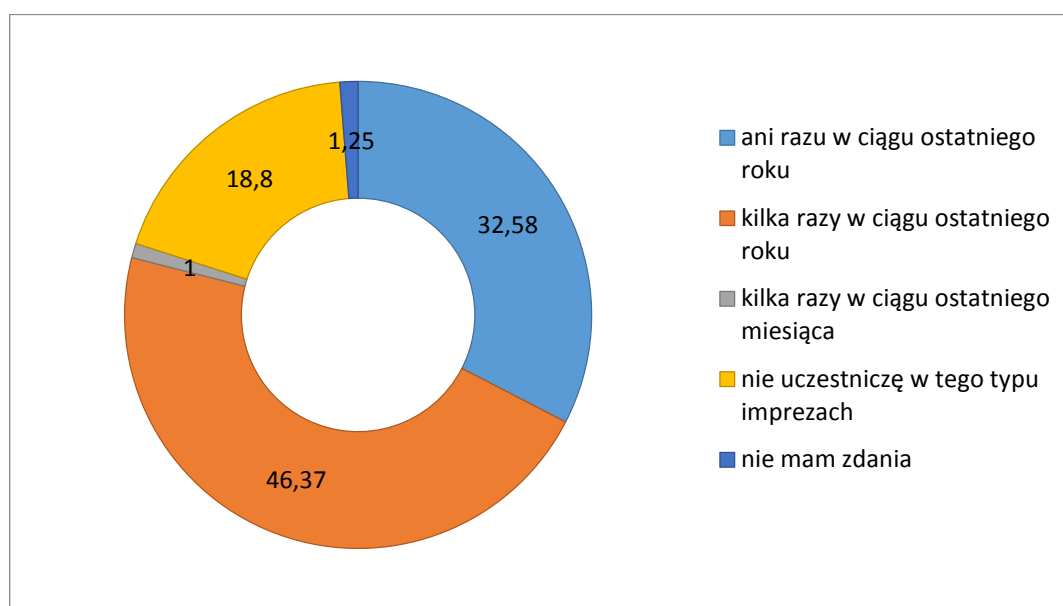
Źródło: opracowanie własne.

V.15. Częstotliwość uczestniczenia w imprezach kulturalnych.

Mieszkańców zapytano jak często uczestniczą w organizowanych przez gminę wydarzeniach kulturalnych. Najwięcej osób wskazało odpowiedź „kilka razy w ciągu ostatniego roku” (46,37%); z kolei 33,58% respondentów odpowiedziało „ani razu w ciągu ostatniego roku”.

W imprezach kulturalnych nie uczestniczy 18,80% mieszkańców, a tylko 1% uczestniczyło kilka razy w ciągu ostatniego miesiąca. Powyższe dane wskazują, że wiele osób jest zainteresowanych uczestnictwem w imprezach kulturalnych, ale często nie wiedzą nawet, że jakieś imprezy się odbywają. Być może szersza promocja zachęci mieszkańców do uczestnictwa w życiu kulturalnym gminy.

Wykres 40. Częstotliwość uczestniczenia w organizowanych w gminie imprezach kulturalnych.

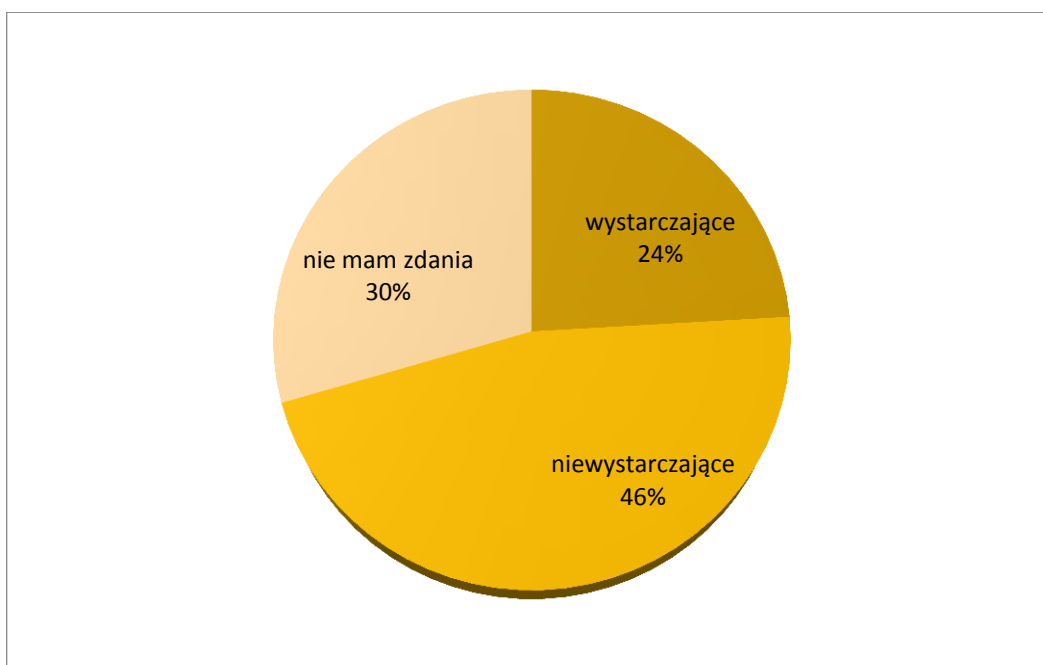

Źródło: opracowanie własne.

V.16. Działania gminy w zakresie promocji wydarzeń związanych ze sportem i rekreacją.

Mieszkańcom Grabicy zdano pytanie, czy działania gminy w zakresie promocji wydarzeń związanych z rekreacją i sportem są wystarczające. Odpowiedzi twierdzącej udzieliło 24,06% ankietowanych, dla 46,37% działania prowadzone przez gminę w tym zakresie są niewystarczające. Zdania w tej sprawie nie miało 29,57% badanych.

Wykres 41. Ocenia działań w zakresie promocji wydarzeń związanych z rekreacją i sportem.

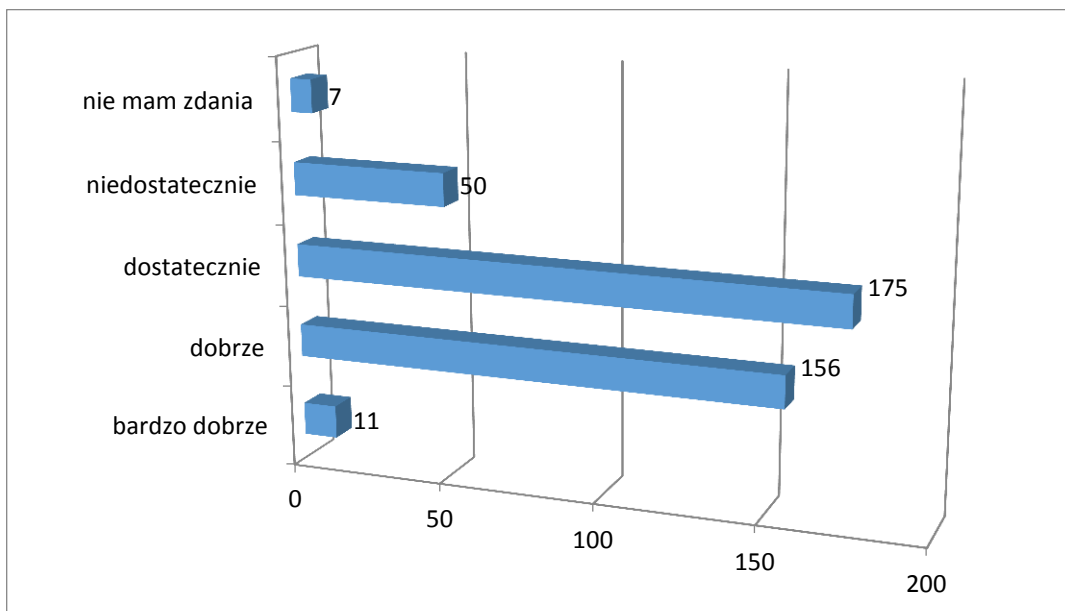
Źródło: opracowanie własne.

V.17. Działania inwestycyjne podejmowane przez gminę.

Respondentów poproszono o ocenę działań inwestycyjnych, które podejmuje gmina. Największa liczba ankietowanych oceniła działania władz na „dostateczny” (43,86%), „dobrze” działania gminy oceniło 39,10% mieszkańców, 12,53% respondentów wystawiło ocenę niedostateczną, 2,76% oceniło działania inwestycyjne bardzo dobrze, natomiast 7 osób, co dało 1,75% nie miało w tej sprawie zdania.

Mieszkańcy zauważają poprawę, coraz więcej inwestycji jest realizowanych w gminie, w opinii ankietowanych, władze powinny lepiej wykorzystywać dotacje unijne.

Wykres 42. Ocenia działań inwestycyjnych prowadzonych przez gminę.

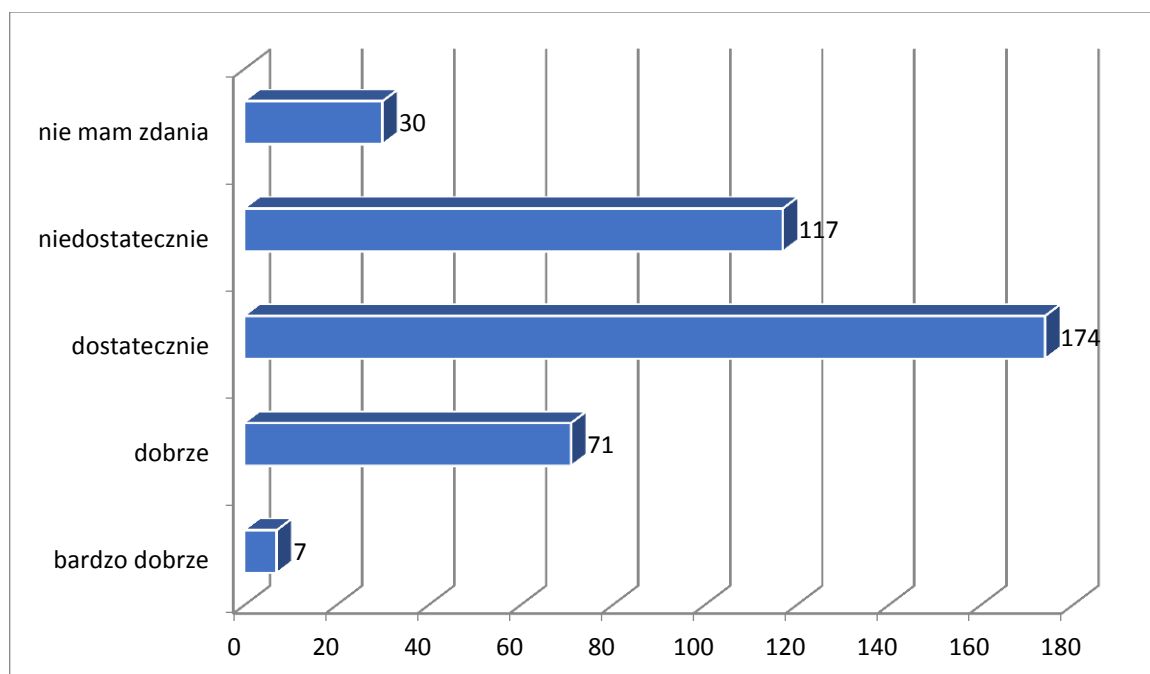
Źródło: opracowanie własne.

V.18. Ocena działań gminy na rzecz osób niepełnosprawnych.

Ocenię podlegały działania gminy na rzecz osób niepełnosprawnych np. likwidacja barier architektonicznych. Dobrze oceniło je 43,61% badanych, 29,32% oceniło te działania niedostatecznie, 17,79% respondentów wystawiło ocenę dobrą, bardzo dobrą zaledwie 1,75%.

Zdania nie miało 7,52%. Z przeprowadzonego badania wynika, iż świadomość mieszkańców w tej kwestii jest raczej niska, wiele osób nie zwraca uwagi na istniejące bariery, oraz nie zdaje sobie sprawy ile osób niepełnosprawnych ruchowo zamieszkuje gminę.

Wykres 43. Ocenia działań gminy na rzecz osób niepełnosprawnych.

Źródło: opracowanie własne.

V.19. Ocena infrastruktury i zagospodarowania przestrzennego w gminie.

Poproszono mieszkańców Grabicy o ocenę infrastruktury i zagospodarowania przestrzennego gminy. Oceny np. stanu nawierzchni dróg różniły się od siebie dość znacząco, jedne były bardzo pozytywne, inne negatywne. Wśród najczęściej pojawiających się wypowiedzi dominowały:

- a) zły stan nawierzchni dróg;
- b) niedrożne rowy;
- c) brak chodników;
- d) niewystarczające oznakowanie miejscowości;
- e) brak poboczy;
- f) brak kanalizacji.

Mieszkańcy dostrzegają również dobre strony, pozytywnie oceniono budowę oczyszczalni ścieków, dostrzegają, iż inwestycje realizowane są sukcesywnie, widzą pozytywne zmiany w gminie.

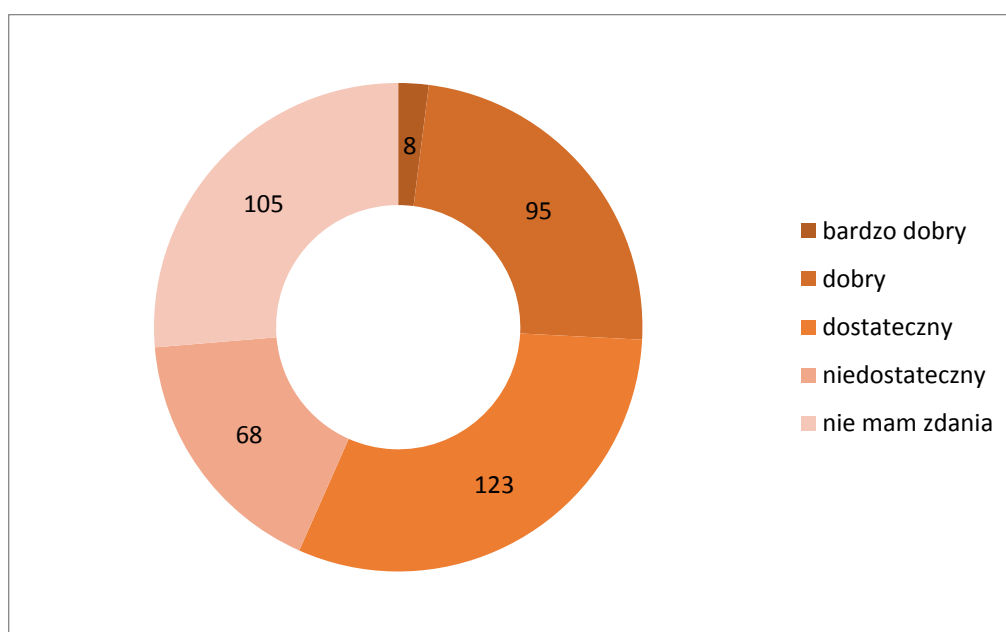

V.20. Ocena stopnia atrakcyjności gminy dla inwestorów i przedsiębiorstw zewnętrznych.

Respondentów poproszono o wyrażenie opinii, w jakim stopniu gmina jest atrakcyjna dla inwestorów. Najwięcej głosów uzyskał stopień „dostateczny” 30,83%, zbliżona liczba ankietowanych określiła odpowiedź „dobry”, wielu mieszkańców nie miało zdania w tej sprawie – 26,32%. Oceny skrajne „niedostateczny” wystawiło 68 osób, co dało 17,04%, a „bardzo dobry” jedynie 2,01% (8 osób).

Gmina powinna podjąć szereg działań, które przyciągną inwestorów zewnętrznych, a co za tym idzie powstaną nowe miejsca pracy.

Wykres 44. Ocena stopnia atrakcyjności gminy dla inwestorów i przedsiębiorstw zewnętrznych.

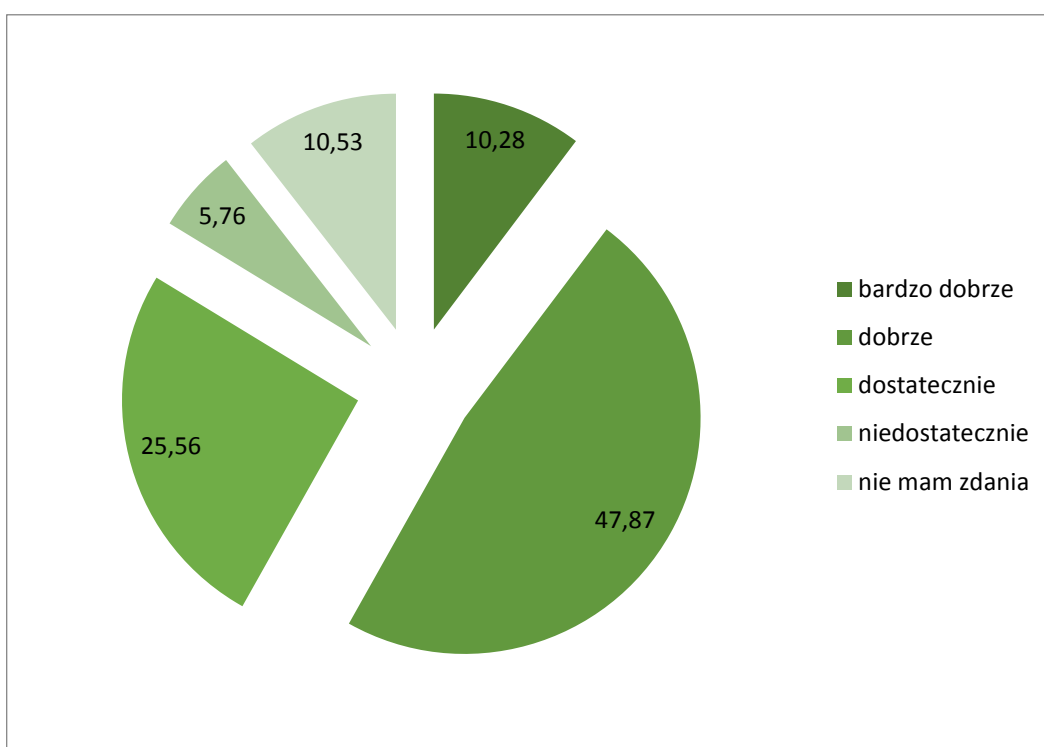

Źródło: opracowanie własne.

V.21. Ocena poziomu edukacji i kształcenia w gminie.

Prawie połowa respondentów wyraziła opinię, że poziom edukacji i kształcenia w gminie jest dobry (47,87%), 25,56% ankietowanych poziom oceniło, jako dostateczny. Niemal taka sama liczba ankietowanych wyraziła opinię, że poziom kształcenia powinien otrzymać ocenę bardzo dobrą (10,28%), co, że nie ma zdania w przedmiotowej sprawie (10,53%). Zaledwie 5,76% uznało, iż edukacja w gminie jest na poziomie niedostatecznym.

Wykres 45. Ocena poziomu kształcenia i edukacji w gminie.

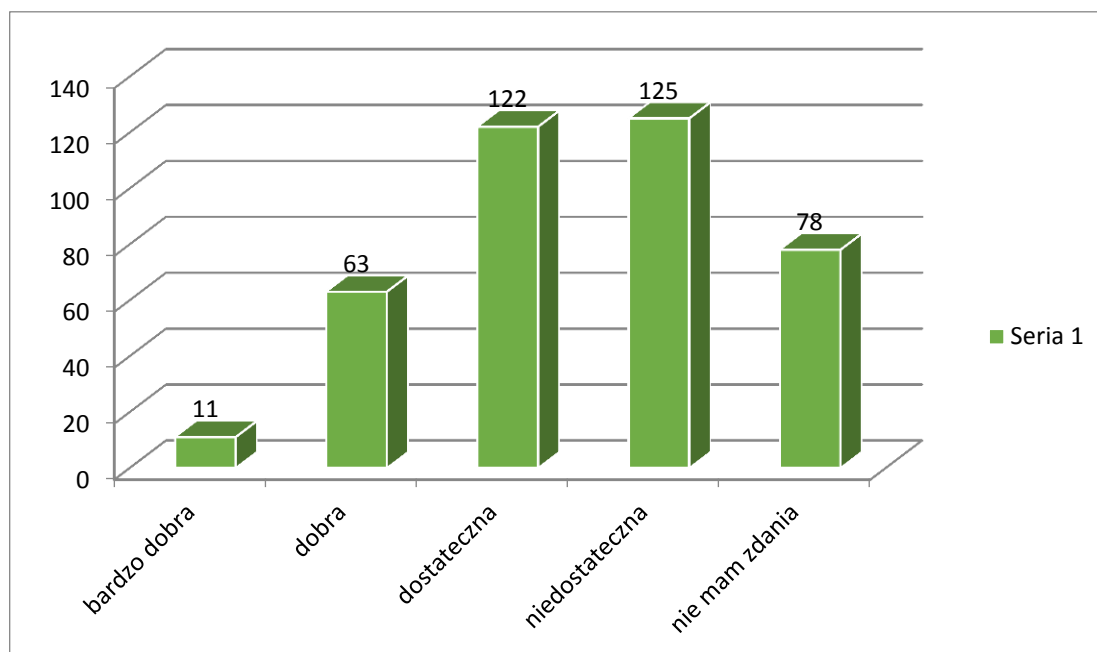

Źródło: opracowanie własne.

V.22. Oferta kursów i zajęć doszkalających.

W kolejnym punkcie kwestionariusza ankietowani zostali poproszeni o określenie, jaka jest ich zdaniem oferta kursów i zajęć doszkalających mająca na celu m.in. podniesienie kwalifikacji zawodowych. Wyniki badania nie dają jednoznacznej odpowiedzi: niemal taka sama liczba respondentów oceniła ofertę, jako „dostateczną” (30,58%), co „niedostateczną” (31,33%). Zdania w tej sprawie nie miało 19,55% ankietowanych, 15,79% oceniło ofertę zajęć doszkalających, jaką „dobrą”, a 2,76% jako „bardzo dobrą”. Powodem takiego wyniku może być słaba świadomość mieszkańców dotycząca oferty zajęć, jakie oferuje gmina. Kolejny punkt ankiety wskazuje, jakie są potrzeby respondentów.

Wykres 46. Ocena oferty kursów i zajęć doszkalających.

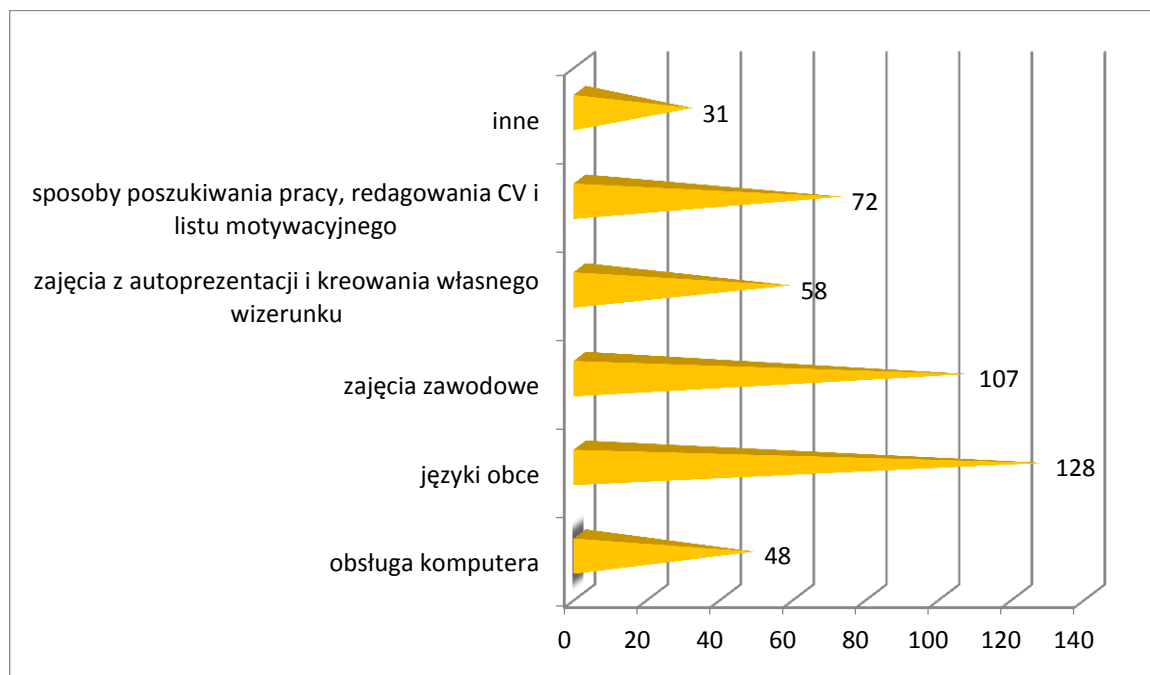
Źródło: opracowanie własne.

V.23. Zajęcia, których brakuje w lokalnych szkołach.

Ankietowani zostali poproszeni o wyrażenie swojej opinii na temat zajęć, których brakuje w lokalnych szkołach, bądź, których ilość jest niewystarczająca. Wyniki stanowią wskazówkę dla gminy, jakie zajęcia można zaproponować mieszkańcom w najbliższym czasie. Najwięcej osób odpowiedziało, że brakuje nauki języków obcych 28,83%, czyli 128 osób, podobna liczba osób, dokładnie 107 (24,10%) stwierdziła, iż w gminie brakuje zajęć zawodowych. 72 osoby (16,22%) chciałyby szkolić się z metod poszukiwania pracy, redagowania CV i listu motywacyjnego, a 48 osób, czyli 10,81% z obsługi komputera. Dla 58 osób (13,06%) biorących udział w badaniu atrakcyjne byłyby zajęcia z autoprezentacji i kreowania własnego wizerunku. Pozostali respondenci (31 osób, 6,98%) wymienili inne zajęcia, spośród których najczęściej powtarzały się:

- gimnastyka korekcyjna, dla dzieci z wadami postawy;
- zajęcia sportowe;
- wyjazdy na basen;
- joga, taniec, aerobik;
- kursy umożliwiające zdobycie uprawnień na maszyny rolnicze.

Wykres 47. Zajęcia, których brakuje w lokalnych szkołach.

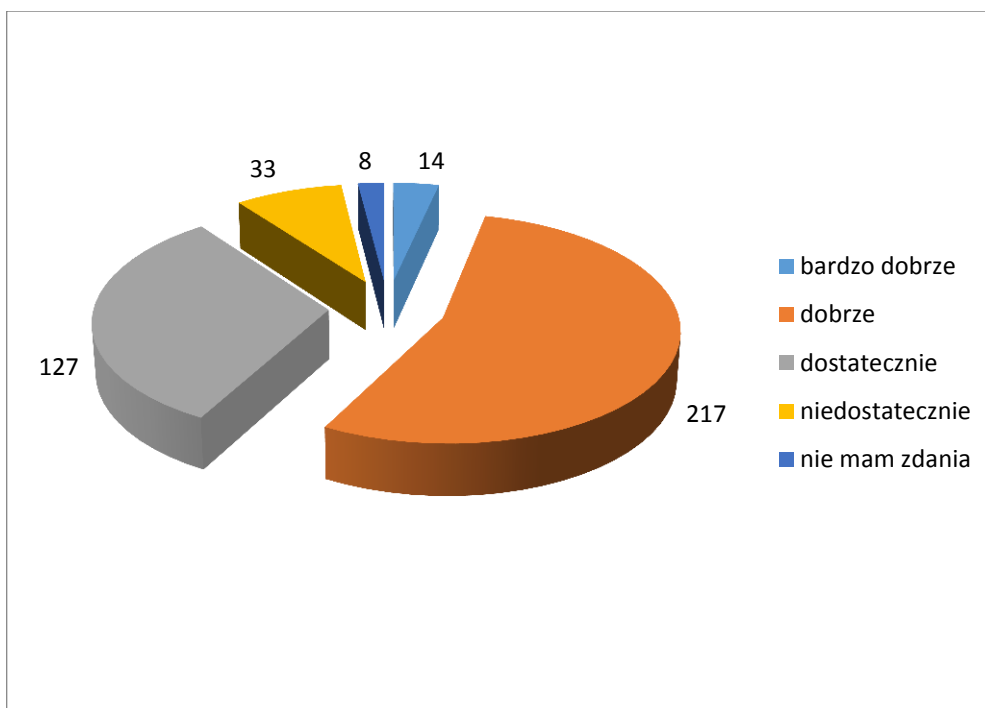

Źródło: opracowanie własne.

V.24. Ocena stanu bezpieczeństwa na terenie gminy.

Respondentów poproszono o ocenę stanu bezpieczeństwa na terenie gminy, znaczna większość oceniła ten stan jako dobry (54,39%), nieco mniej osób uznało że bezpieczeństwo jest na poziomie dostatecznym (31,83%), niedostatecznie poziom bezpieczeństwa oceniły zaledwie 33 osoby, co stanowiło 8,27% badanych, natomiast bardzo dobrze tylko 14 osób (3,51%). Zdania w tej sprawie nie miało 8 osób (2,01%). Mieszkańcy w kwestionariuszach wskazywali na konieczność zwiększenia ilości patroli policyjnych.

Wykres 48. Ocena stanu bezpieczeństwa.

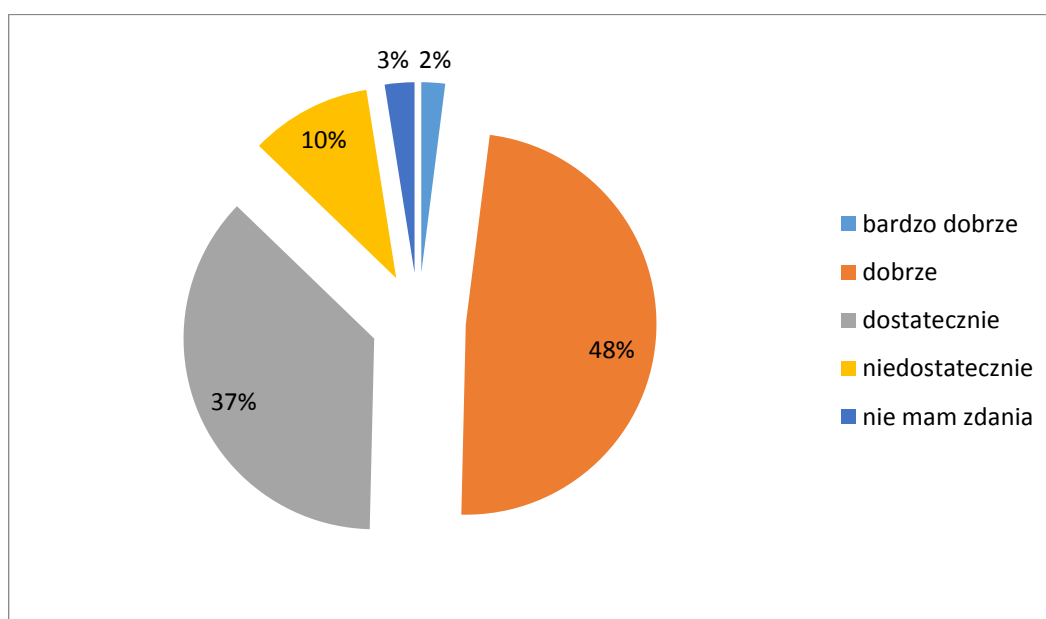

Źródło: opracowanie własne.

V.25. Ocena stopnia czystości na terenie gminy.

Ankietowanych poproszono również o ocenę stanu czystości na terenie gminy. Najwięcej respondentów oceniło stopień czystości, jako dobry (48,37%, 193 osoby). Podobnie jak w poprzednim pytaniu duża liczba ankietowanych określiła stopień czystości, jako dostateczny – 147 osób, 36,84%. Ocenę niedostateczną wystawiło 41 osób, co dało w sumie 10,28%, natomiast ocenę bardzo dobrą 2,01%, czyli 8 osób. Zdania w tej kwestii nie miało 10 osób, 2,51% badanych. Mieszkańcy zwrócili uwagę na śmieci pozostawiane w lasach, oraz duże zanieczyszczenie gminy związane z funkcjonowaniem licznych chlewni (nieprzyjemne zapachy, wywóz nieczystości).

Wykres 49. Ocena czystości gminy.

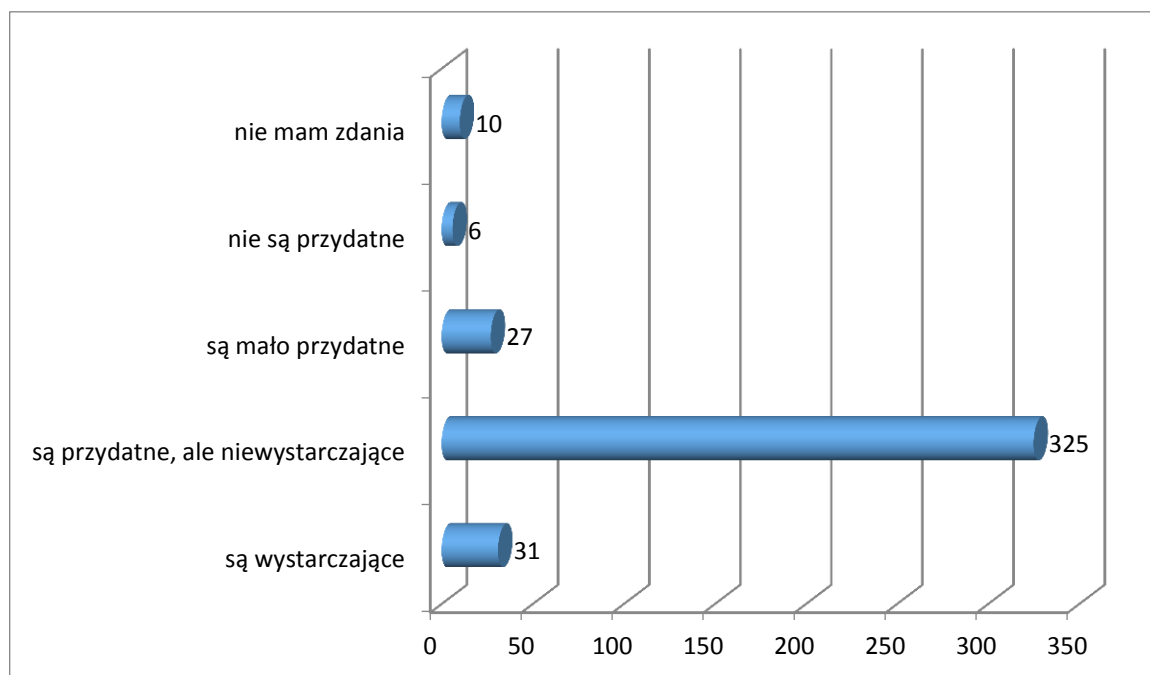
Źródło: opracowanie własne.

V.26. Inwestycje przeprowadzone na terenie gminy.

Respondenci zostali zapytani czy ich zdaniem inwestycje przeprowadzone do tej pory na terenie gminy są wystarczające i przydatne. Uzyskano następujące wyniki: przeważająca część mieszkańców jest zdania, iż inwestycje przeprowadzone do tej pory, jak i przyszłe, są przydatne, ale niewystarczające – takiej odpowiedzi udzieliło 325 osób, co stanowi 81,45% badanych. Dla 31 osób, 7,77% inwestycje są wystarczające. Z kolei 6,77% (27 osób) ankietowanych jest zdania, że przeprowadzone na terenie gminy inwestycje są mało przydatne, a 1,60% badanych twierdzi, że nie są przydatne w ogóle. Mieszkańcy uważają, że gmina pozyskuje za mało środków z dotacji unijnych, co warto wziąć pod uwagę w obecnym okresie programowania.

Zdania w tej sprawie nie miało 2,51% respondentów, czyli 10 osób, zgodnie z poniższym wykresem:

Wykres 50. Ocena inwestycji przeprowadzonych na terenie gminy.

Źródło: opracowanie własne

V.27. Cel na jaki powinny zostać przeznaczone pieniądze z budżetu gminy w latach 2015 – 2022.

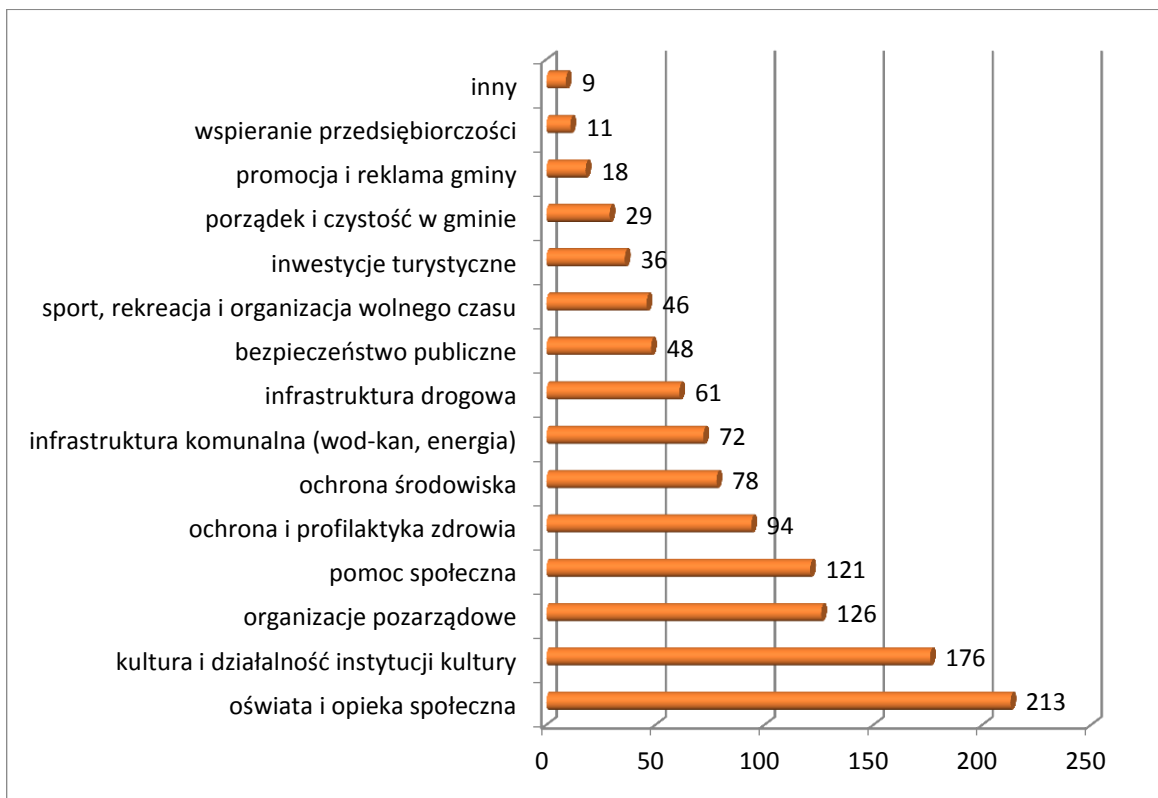
Mieszkańców Grabicy zapytano, jakie ich zdaniem inwestycje powinny zostać sfinansowane z budżetu gminy w latach 2015 – 2022. Ankietowani mogli zaznaczyć maksymalnie 3 odpowiedzi. Najczęściej pojawiała się odpowiedź „infrastruktura drogowa”, „ochrona i profilaktyka zdrowia” oraz „oświata i opieka przedszkolna”. Najmniej popularne były odpowiedzi: „organizacje pozarządowe”, „inwestycje turystyczne” oraz „promocja i reklama gminy”. Poniżej lista odpowiedzi z punktami procentowymi:

1. Infrastruktura drogowa: 213 osób, 18,72%;
2. Ochrona i profilaktyka zdrowia: 176 osób, 15,47%;
3. Oświata i opieka przedszkolna: 126 osób, 11,07%;
4. Infrastruktura komunalna (wod-kan, energia): 121 osób, 10,63%;
5. Wspieranie przedsiębiorczości: 94 osoby, 8,26%;
6. Pomoc społeczna: 78 osób, 6,85%;
7. Sport, rekreacja i organizacja wolnego czasu: 72 osoby, 6,33%;
8. Porządek i czystość w gminie: 61 osób, 5,36%;
9. Ochrona środowiska: 48 osób, 4,22%;
10. Bezpieczeństwo publiczne: 46 osób, 4,04%;
11. Kultura i działalność instytucji kultury: 36 osób, 3,16%;
12. Promocja i reklama gminy: 29 osób, 2,55%;
13. Inwestycje turystyczne: 18 osób, 1,58%;
14. Inny: 11 osób, 0,97%;
15. Organizacje pozarządowe: 9 osób, 0,79%;

Wśród odpowiedzi „inne” najczęściej pojawiały się: budowa Gminnego Ośrodka Kultury, dalsza budowa kanalizacji, budowa basenu na terenie gminy, budowa gimnazjum, place zabaw dla dzieci, inwestowanie w odnawialne źródła energii, wspieranie rolnictwa, budowa ośrodka opieki dla osób starszych. Sytuację opisaną powyżej ilustruje wykres:

Wykres 51. Cel, na jaki powinny zostać przeznaczone środki z budżetu gminy w latach 2015-2022.

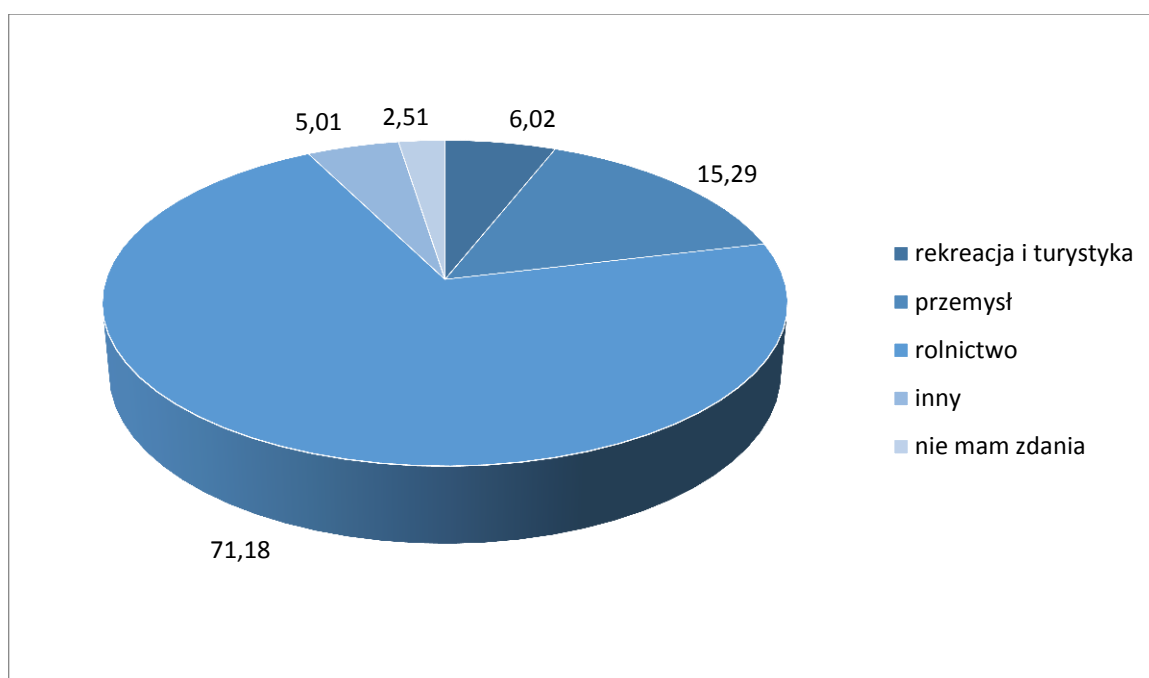

Źródło: opracowanie własne

V.28. Kierunek rozwoju gminy.

W kolejnym pytaniu mieszkańców poproszono o określenie, jaki kierunek rozwoju gminy będzie najlepszy. Najwięcej ankietowanych udzieliło odpowiedzi „rolnictwo” (81,45%), oznacza to, że obecny profil gminy jest w opinii mieszkańców właściwy i nie należy zmieniać rolniczego charakteru tego terenu. Ważne natomiast są inwestycje i pomoc dla sektora rolniczego. Drugie pod względem ilości głosów miejsce zajęła „rekreacja i turystyka” 7,77% badanych, 6,77% „przemysł”, inny profil wskazało 1,50% ankietowanych (głównie odpowiedzi „rozwój małej i średniej przedsiębiorczości”). Zdania nie miało 2,51% respondentów.

Wykres 52. Kierunek rozwoju gminy.

Źródło: opracowanie własne

V.29. Przedsięwzięcia, które powinny zostać zrealizowane w gminie w latach 2015 – 2020.

Poproszono respondentów, aby wskazali trzy przedsięwzięcia, które ich zdaniem powinny zostać zrealizowane w gminie w latach 2015 – 2022. Pośród pojawiających się odpowiedzi najczęściej występowały:

1. Budowa basenu;
2. Budowa Gminnego Ośrodka Kultury;
3. Dalsza rozbudowa systemu kanalizacji;
4. Inwestowanie w odnawialne źródła energii;
5. Efektywne odśnieżanie;
6. Pozyskiwanie inwestorów;
7. Rozwój opieki zdrowotnej, podniesienie standardów;
8. Budowa przedszkola;
9. Budowa gimnazjum;
10. Rozbudowa infrastruktury drogowej;
11. Budowa chodników;
12. Wymiana oświetlenia ulicznego na LED, oświetlenie również w nocy;
13. Budowa sieci gazowej w gminie;
14. Organizowanie imprez kulturalnych;
15. Stworzenie preferencyjnych warunków, dla osób planujących założyć własną działalność;
16. Budowa biogazowni;
17. Budowa przydomowych oczyszczalni;
18. Wymiana eternitu na terenie gminy;
19. Poprawa systemu komunikacji publicznej;
20. Zabudowane przystanki;
21. Stworzenie świetlic gminnych;
22. Supermarket;
23. Dodatkowe zajęcia w szkołach;
24. Wyposażenie OSP w sprzęt.

V.30. Mocne strony gminy Grabica.

Respondenci zostali poproszeni o wymienienie trzech kluczowych atutów gminy.

W opinii mieszkańców główne zalety ich gminy to:

1. Czyste powietrze/środowisko;
2. Tereny leśne;
3. Położenie (w pobliżu szlaków tranzytowych);
4. Dobre gleby;
5. Produkcja nowalijek;
6. Produkcja trzody chlewnej;
7. Niskie opłaty za wodę;
8. Brak zadłużenia gminy;
9. Brak dużego przemysłu/zakładów tzw. trucieli;
10. Dobrze wyposażone szkoły i sale gimnastyczne.

V.31. Słabe strony gminy Grabica.

W kolejnym punkcie respondenci zostali poproszeni o wymienienie trzech kluczowych braków, problemów, barier występujących w gminie. W opinii mieszkańców główne wady ich gminy to:

1. Trudności w znalezieniu pracy;
2. Kiepskie standardy obsługi zdrowotnej – brak lekarzy specjalistów, rzadka obecność lekarzy w ośrodku;
3. Brak integracji mieszkańców, imprez, które to umożliwią;
4. Słaba komunikacja z miastem i gminami ościennymi;
5. Mało terenów inwestycyjnych;
6. Słaba reklama gminy;
7. Mała inicjatywa mieszkańców;
8. Niewielka działalność kulturalno – oświatowa, brak informacji o wydarzeniach kulturalnych;
9. Brak form organizowania czasu wolnego;
10. Nieprzyjemny zapach z okolicznych chlewni;
11. Emigracja ludzi młodych;
12. Wieloletni zastój gospodarczy gminy;
13. Brak atrakcji, które przyciągną turystów;
14. Nieefektywne wykorzystywanie środków unijnych;
15. Mała ilość punktów handlowo – usługowych;
16. Brak Gminnego Ośrodka Kultury;
17. Zły stan chodników;
18. Brak poboczy;
19. Brak szkolnictwa zawodowego;
20. Brak oświetlenia ulicznego;
21. Brak alternatyw w aktywizacji zawodowej ludności wiejskiej poza rolnictwem;
22. Brak biuletynu informacyjnego;
23. Brak planu zagospodarowania przestrzennego.

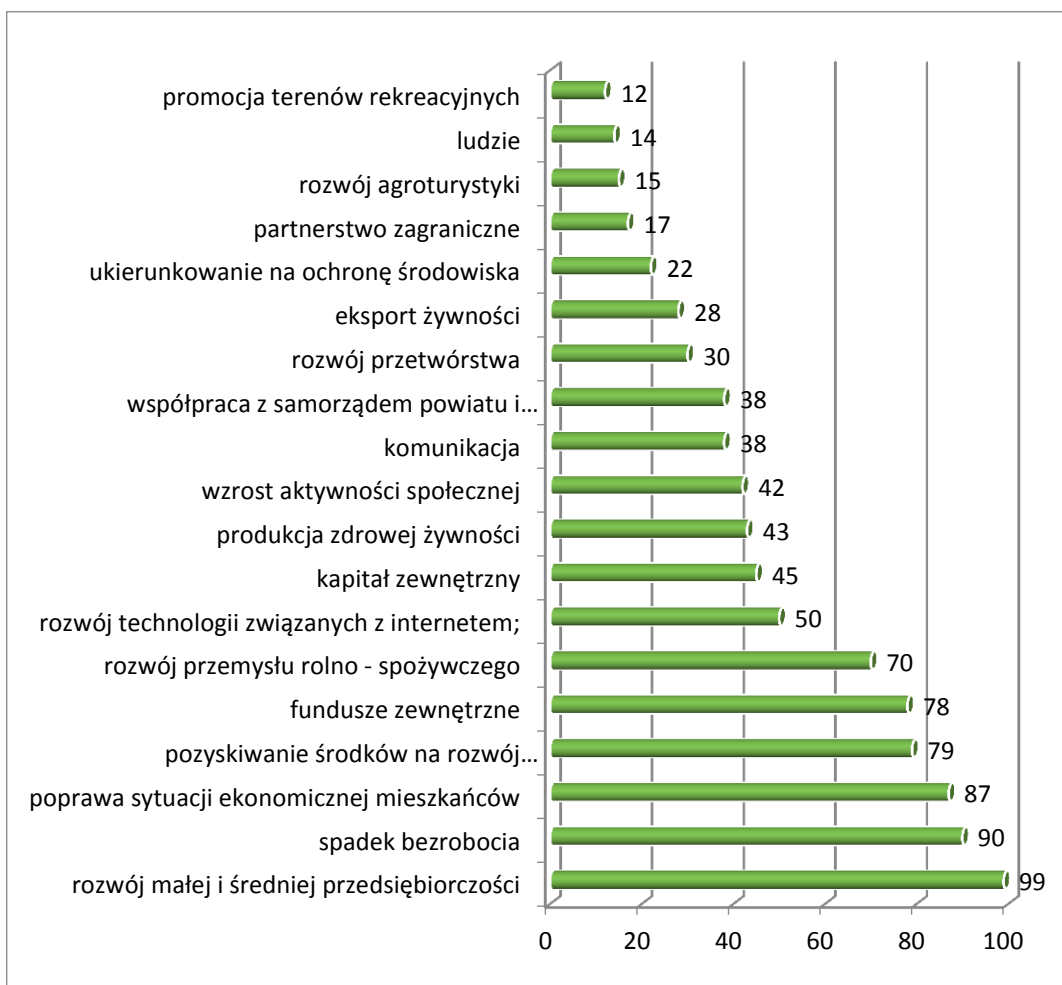
Z porównania punktu V.30 i V.31 jasno wynika, że mieszkańcy dostrzegają więcej słabych stron gminy, dalsze inwestycje i pozyskiwanie funduszy unijnych z pewnością przyczynią się do poprawy warunków życia w gminie Grabica, a co za tym idzie zadowolenia społecznego.

V.32. Kluczowe szanse gminy Grabica.

Mieszkańcy Grabicy zostali poproszeni, o określenie trzech szans, jakie stoją przed gminą m.in. w związku z możliwością pozyskania dofinansowania na inwestycje, w kolejnym okresie programowania unijnego 2014 – 2020. Poniżej odpowiedzi w kolejności od tej, która otrzymała najwięcej głosów respondentów:

- ❖ Rozwój małej i średniej przedsiębiorczości – 99 głosów;
- ❖ Spadek bezrobocia – 90 głosów;
- ❖ Poprawa sytuacji ekonomicznej mieszkańców – 87 głosów;
- ❖ Pozyskiwanie środków na rozwój infrastruktury – 79 głosów;
- ❖ Fundusze zewnętrzne – 78 głosów;
- ❖ Rozwój przemysłu rolno – spożywczego – 70 głosów;
- ❖ Rozwój technologii związanych z internetem – 50 głosów;
- ❖ Kapitał zewnętrzny – 45 głosów;
- ❖ Produkcja zdrowej żywności – 43 głosy;
- ❖ Wzrost aktywności społecznej – 42 głosy;
- ❖ Komunikacja – 38 głosów;
- ❖ Współpraca z samorządem powiatu i województwa – 38 głosów;
- ❖ Rozwój przetwórstwa – 30 głosów;
- ❖ Eksport żywności – 28 głosów;
- ❖ Ukierunkowanie na ochronę środowiska – 22 głosy;
- ❖ Partnerstwo zagraniczne – 17 głosów;
- ❖ Rozwój agroturystyki – 15 głosów;
- ❖ Ludzie – 14 głosów;
- ❖ Promowanie terenów rekreacyjnych – 12 głosów.

Wykres 53. Kluczowe szanse rozwoju, jakie stoją przed gminą Grabica.

Źródło: opracowanie własne

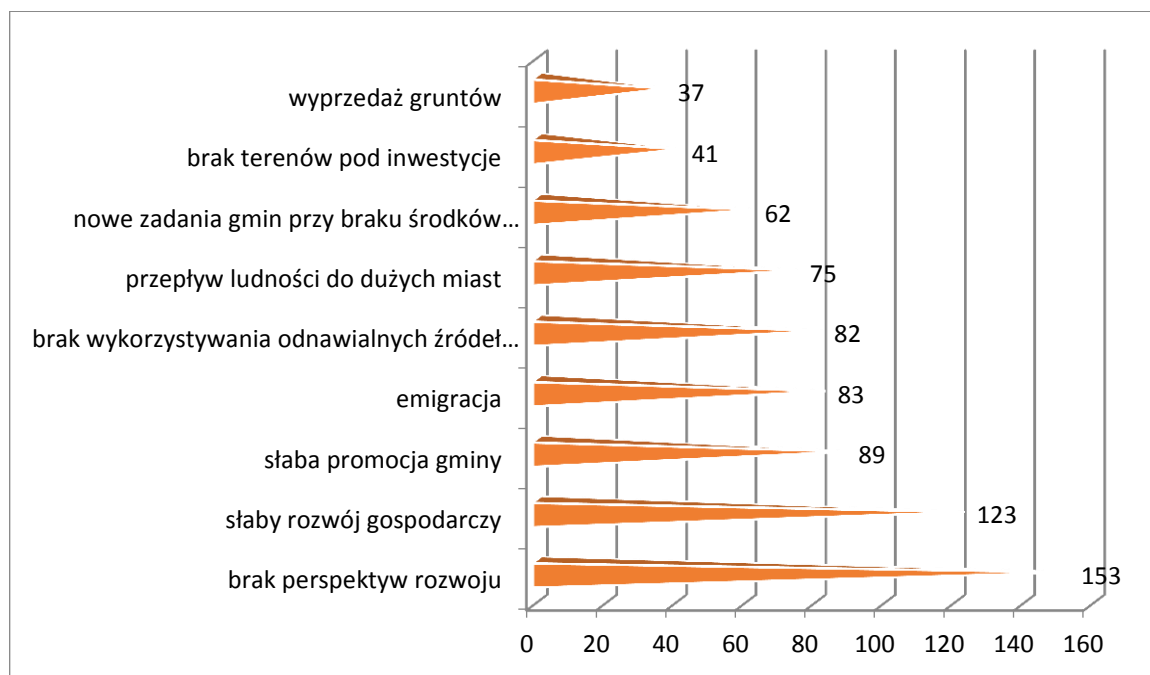
V.33. Zagrożenia dla rozwoju gminy Grabica.

W kolejnym punkcie kwestionariusza poproszono mieszkańców o określenie trzech zagrożeń, które mogą stanowić przeszkodę w rozwoju gminy. Poniżej odpowiedzi, rozpoczynając od tej, która otrzymała najwięcej głosów ankietowanych:

- ❖ Brak perspektyw rozwoju – 153 głosy;
- ❖ Słaby rozwój gospodarczy – 123 głosy;
- ❖ Słaba promocja gminy – 89 głosów;
- ❖ Emigracja – 83 głosy;
- ❖ Brak wykorzystywania odnawialnych źródeł energii – 82 głosy;
- ❖ Przepływ ludności do dużych miast – 75 głosów;
- ❖ Nowe zadania gmin przy braku środków finansowych – 62 głosy;
- ❖ Brak terenów pod inwestycje – 41 głosów;
- ❖ Wyprzedaż gruntów – 37 głosów.

Poniżej wykres obrazujący odpowiedzi respondentów:

Wykres 54. Kluczowe zagrożenia dla rozwoju gminy Grabica.

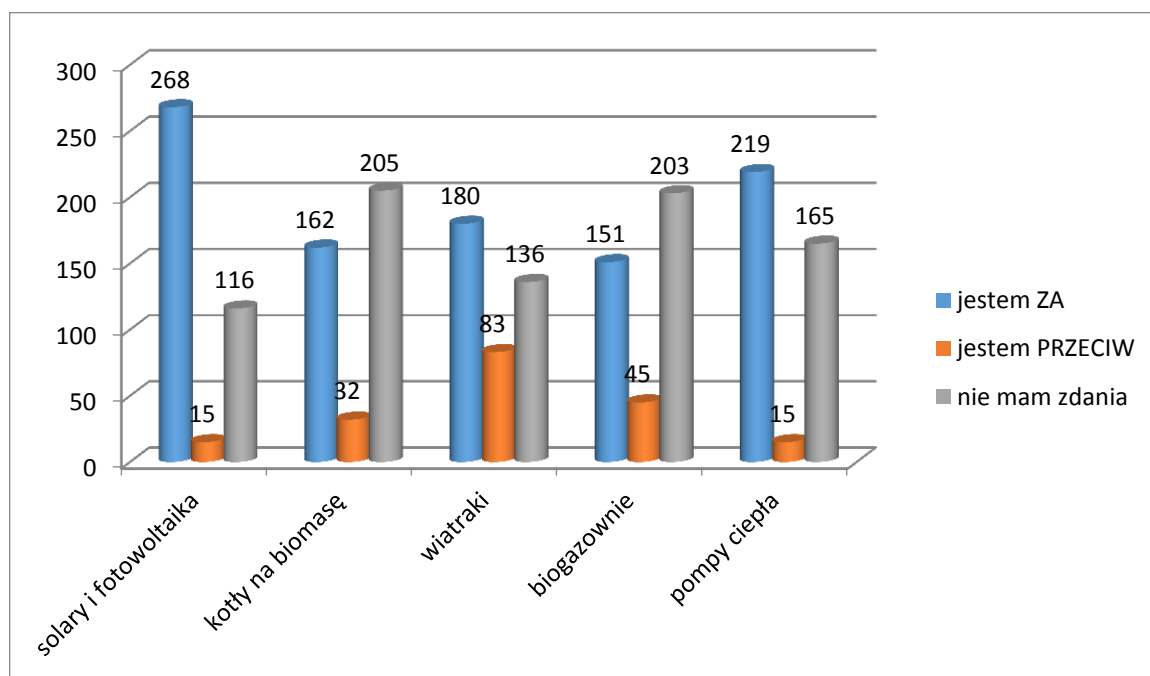
Źródło: opracowanie własne

V.34. Opinia dotycząca odnawialnych źródeł energii.

W związku z faktem, iż odnawialne źródła energii stanowią przedmiot dużego zainteresowania społecznego, a także, w związku z faktem, iż okres programowania unijnego na lata 2014 – 2020 kładzie duży nacisk na inwestycje związane z OZE, zapytano mieszkańców, co sądzą o solarach i fotowoltaice, kotłach na biomasę, wiatrakach, biogazowniach, pompach ciepła. Poniżej wykres obrazujący odpowiedzi:

Wykres 55. Opinia mieszkańców dotycząca OZE.

Źródło: opracowanie własne

Z powyższego wykresu wynika, iż mała liczba mieszkańców jest przeciwna inwestycjom w odnawialne źródła energii. Najwięcej przeciwników – 20,8% badanych mają elektrownie wiatrowe, głównie z uwagi na duże obostrzenia prawne związane z ich budową, oraz niedogodności związane z bliskością wiatraków (np. hałas). Następne w kolejności biogazownie mają - 11,3% osób przeciwnych, kotły na biomasę 8% badanych, pompy ciepła, solary i fotowoltaika jedynie 3,8% ankietowanych przeciwnych.

Największą liczbę zwolenników mają rozwiązania polegające na montażu instalacji solarnej i fotowoltaicznej (67,2% badanych), oraz pomp ciepła (54,9% badanych). Najmniej

zwolenników znalazły biogazownie (37,8% badanych), należy jednak zaznaczyć, iż propozycja budowy biogazowni pojawiła się kilkakrotnie w przypadku określania przez mieszkańców inwestycji, które powinny zostać zrealizowane w kolejnych latach.

Duża liczba ankietowanych nie ma zdania w sprawie odnawialnych źródeł energii, wynikiem tego może być niska świadomość społeczna, wiele osób nie wie, co kryje się za określeniem odnawialne źródła energii, oraz na czym polega ich działanie, a także jakie czerpać można korzyści w związku z oszczędnością energii.

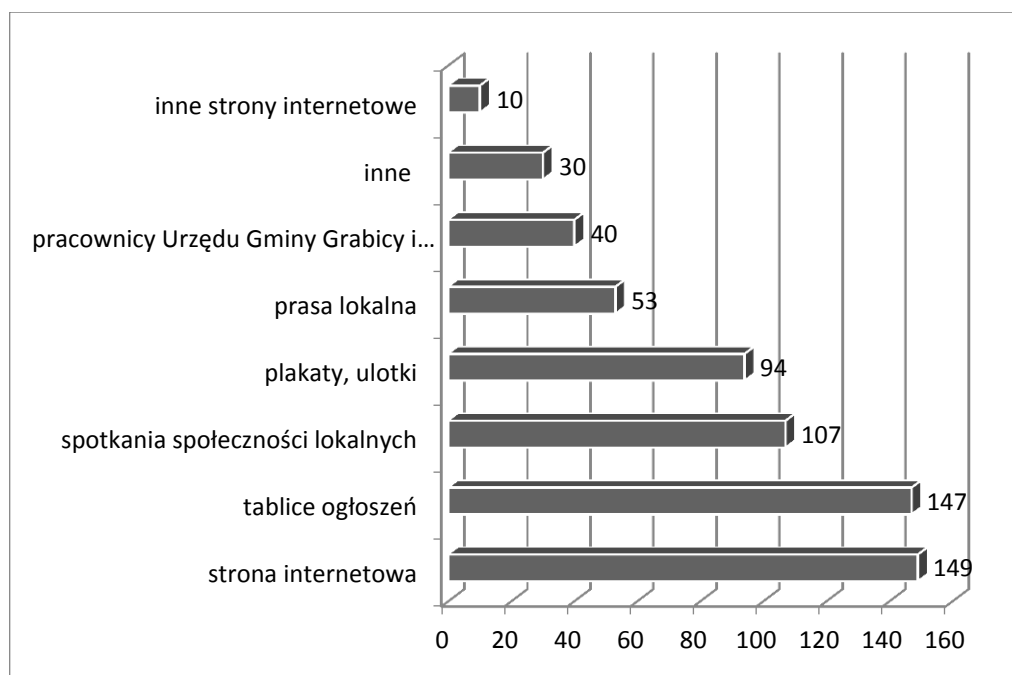
V.35. Źródła informacji o działaniach podejmowanych przez władze gminy.

W ostatnim pytaniu kwestionariusza respondenci zostali poproszeni o wymienienie źródeł, z których najczęściej czerpią informacje o działaniach podejmowanych przez władze gminy Grabica, oraz o wydarzeniach lokalnych. Wśród najczęściej pojawiających się odpowiedzi można wymienić: strona internetowa (149 osób), tablice ogłoszeń (147 osób), spotkania społeczności lokalnych (107 osób). Do najmniej popularnych można zaliczyć inne strony internetowe (10 osób), pracownicy Urzędu Gminy i innych instytucji (40 osób), lokalna prasa (53 osoby). Wśród odpowiedzi inne najczęściej pojawiały się:

- ❖ Rodzina/sąsiedzi/znajomi;
- ❖ Sołtys
- ❖ Kościół

Dokładne wyniki prezentuje poniższy wykres:

Wykres 56. Źródła informacji o podejmowanych przez władze gminy działaniach.

Źródło: opracowanie własne

V.36. Wyniki badania.

Przystępując do badań ankietowych postawionych zostało kilka kluczowych pytań, na których znalezienie odpowiedzi przybliżyłoby obraz uwarunkowań wewnątrz gminy, jakie rzutują na poczucie komfortu życia jej mieszkańców. Analizę zastanych danych statystycznych, mimo że daje ona namacalny pogląd na funkcjonowanie gminy, warto uzupełnić o badania opinii ludzi, którzy w danej jednostce samorządowej mieszkają. Wyrażone w ten sposób opinie mogą wnieść wiele do procesu diagnozy sytuacji społeczno – gospodarczej analizowanej gminy.

Poniżej znajdują się wnioski wynikające z odpowiedzi na postawione na wcześniejszym etapie prace pytania.

- **Jaka w odczuciu mieszkańców jest jakość życia w gminie Grabica?**

Mieszkańcy gminy Grabica są na ogół zadowoleni z tego, że żyją w gminie i czują się z nią związani. Respondenci czują się bezpiecznie w gminie. Ankietowani w większości doceniają aspekty związane z funkcjonowaniem szeroko rozumianej sfery społecznej gminy (edukacja, kultura, aktywność społeczna). Głosy negatywne pojawiły się w obszarze bezrobocia i zatrudnienia, oraz opieki zdrowotnej. Respondenci uważają, że trudno jest znaleźć dobrą pracę w gminie Grabica, warto jednak zaznaczyć, iż głównym kierunkiem rozwoju gminy (wskazanym przez mieszkańców jako priorytetowy) jest rolnictwo. Pozostaje to w sprzeczności z działaniami polegającymi na pozyskiwaniu terenów inwestycyjnych, inwestorów zewnętrznych i tworzeniu np. zakładów przemysłowych, które niewątpliwie zapewnią nowe miejsca pracy, lecz nie będą miały wpływu na rozwój rolnictwa.

Ponadto w opinii mieszkańców brakuje specjalistycznej opieki zdrowotnej, po którą trzeba się zgłosić do większych ośrodków jak np. Piotrków Trybunalski.

- **Jak mieszkańcy oceniają poszczególne aspekty funkcjonowania gminy?**

Z wypowiedzi mieszkańców gminy wynika, że są oni zadowoleni z tego, jak w gminie funkcjonuje sfera edukacji publicznej. Zarówno poziom edukacji w szkołach jak i stopień ich wyposażenia zostały ocenione relatywnie wysoko. Mieszkańcy nie do końca zadowoleni są z oferty kulturalnej i sportowej oraz zagospodarowania czasu wolnego w gminie, których

zdecydowanie brakuje. Respondenci doceniają możliwość skorzystania z lekarza pierwszego kontaktu i zrobienia podstawowych badań w gminie, zaznaczając jednocześnie, że nie dość dobry jest dostęp do lekarzy specjalistów. W ich opinii standardy opieki zdrowotnej wymagają poprawy. W gminie brakuje programów ochrony zdrowia, w tym badań profilaktycznych.

W sferze infrastruktury technicznej, w opiniach respondentów powszechny jest dostęp do Internetu, choć łącza wymagają modernizacji. Negatywnie oceniony został stan dróg w gminie oraz niewystarczające skanalizowanie i gazyfikacja gminy.

Badani mieszkańcy wyrazili zadowolenie z funkcjonowania sfery środowiskowej gminy również estetyki i czystości oraz segregacji odpadów. Zwrócono jednocześnie uwagę na nieprzyjemny zapach związany z funkcjonowaniem na terenie gminy licznych chlewni. Jednocześnie spory odsetek respondentów nie dostrzega potencjału turystycznego gminy.

Mieszkańcy pozytywnie wypowiedzieli się o zarządzaniu gminą oraz funkcjonowaniu Urzędu Gminy Grabica.

- **Czy mieszkańcy utożsamiają się z gminą i angażują w jej życie?**

Badani mieszkańcy gminy Grabica wysoko oceniają swoje zaangażowanie w działalność na rzecz gminy i aktywność społeczną. Mimo to głównym przejawem ich aktywności jest udział w wyborach i imprezach gminnych.

Można stwierdzić, że mieszkańcy utożsamiają się z gminą Grabica. Są zadowoleni z tego, że mieszkają w gminie. Respondenci uważają, że gmina rozwija się sukcesywnie, dostrzegają zmiany na lepsze. Mieszkańcom zależy też na dalszym rozwoju zarówno gminy, jaki miejscowości, w której mieszkają.

VI. Analiza SWOT.

Analiza uwarunkowań rozwojowych SWOT, mająca postać analizy silnych i słabych stron gminy oraz szans i zagrożeń, została opracowana na podstawie: zdiagnozowanej w pierwszej części Programu sytuacji społeczno – gospodarczej gminy Grabica oraz wyników ankiety przeprowadzonej wśród mieszkańców gminy.

Analiza SWOT to jedna z najpopularniejszych metod diagnozy sytuacji, w jakiej znajduje się gmina. Służy ona porządkowaniu i segregacji informacji, stanowi użyteczną pomoc przy dokonywaniu oceny zasobów własnych i wpływu otoczenia, ułatwia też identyfikację problemów i określenie priorytetów rozwoju. Nazwa metody pochodzi od pierwszych liter angielskich słów, stanowiących jednocześnie pola przyporządkowania czynników mogących mieć wpływ na powodzenie planu strategicznego – „**S**” silne strony (strenghts), „**W**” słabe strony (weaknesses), „**O**” szanse (opportunities) i „**T**” zagrożenia (threats).

Rysunek 4. Schemat analizy SWOT.

Silne i słabe strony traktowane są, jako czynniki wewnętrzne, natomiast szanse i zagrożenia, jako czynniki zewnętrzne – umiejscowione w bliższym i dalszym otoczeniu jednostki.

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> • Położenie geograficzne; • Dobry stan środowiska naturalnego; • Porządek na terenie Gminy; • Dobre gleby; • Produkcja nowalijek; • Produkcja trzody chlewnej; • Szlaki tranzytowe, bliskość autostrady A1, drogi krajowej nr 74 i nr 91 i drogi wojewódzkiej relacji Piotrków Trybunalski-Łask; • Wysoki poziom zwodociągowania gminy; • Prorozwojowa polityka gminy i powiatu; • Brak zadłużenia gminy; • Bliskość Piotrkowa Trybunalskiego, Łodzi; • Dobrze wyposażone szkoły, sale gimnastyczne przy każdej szkole; • Dobry poziom edukacji; • Relatywnie wysoki poziom wykształcenia mieszkańców gminy; • Dobre warunki mieszkaniowe; • Brak dużego przemysłu, który ma wpływa na zanieczyszczenie środowiska; • Wysoki poziom bezpieczeństwa. 	<ul style="list-style-type: none"> • Trudności ze znalezieniem zatrudnienia, mało miejsc pracy na terenie gminy; • Brak aktywizacji ludności poza rolnictwem; • Dojrzała struktura ludności; • Zły stan nawierzchni dróg (powiatowych); • Brak chodników i wydzielonych poboczy; • Zaniedbane rowy; • Niezadawalający standard obsługi pacjenta; • Brak programów ochrony zdrowia, badań profilaktycznych; • Niski odsetek mieszkańców korzystających z sieci kanalizacyjnej, brak sieci gazowej – potrzeby w zakresie rozbudowy infrastruktury; • Transport publiczny – brak dobrze zorganizowanego systemu komunikacji z najbliższymi ośrodkami np. Piotrkowem Trybunalskim i ościennymi gminami; • Brak atrakcyjnych inicjatyw dla młodzieży; • Niski stopień wykorzystania bazy kulturalnej, sportowej i rekreacyjnej; • Brak organizacji czasu wolnego dzieci i młodzieży np. kolonie i zimowiska; • Słabo rozwinięta infrastruktura turystyczna; • Duża ilość przydomowych kotłowni na węgiel i koks; • Niski poziom świadomości ekologicznej mieszkańców gminy; • Mało terenów inwestycyjnych; • Nieprzyjemny zapach z okolicznych chlewni; • Mała liczba punktów handlowo – usługowych; • Brak szkolnictwa zawodowego; • Niewystarczające oświetlenie uliczne (brak oświetlenia w nocy).
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> • Możliwość wykorzystania wsparcia finansowego UE przez firmy na inwestycje rozwojowe; • Możliwość skorzystania z doradztwa gospodarczego; • Rozwój współpracy terytorialnej, 	<ul style="list-style-type: none"> • Ograniczenie tempa rozwoju gospodarczego; • Ograniczona wiedza na temat zewnętrznych środków pomocowych; • Skomplikowana procedura ubiegania się o środki z UE;

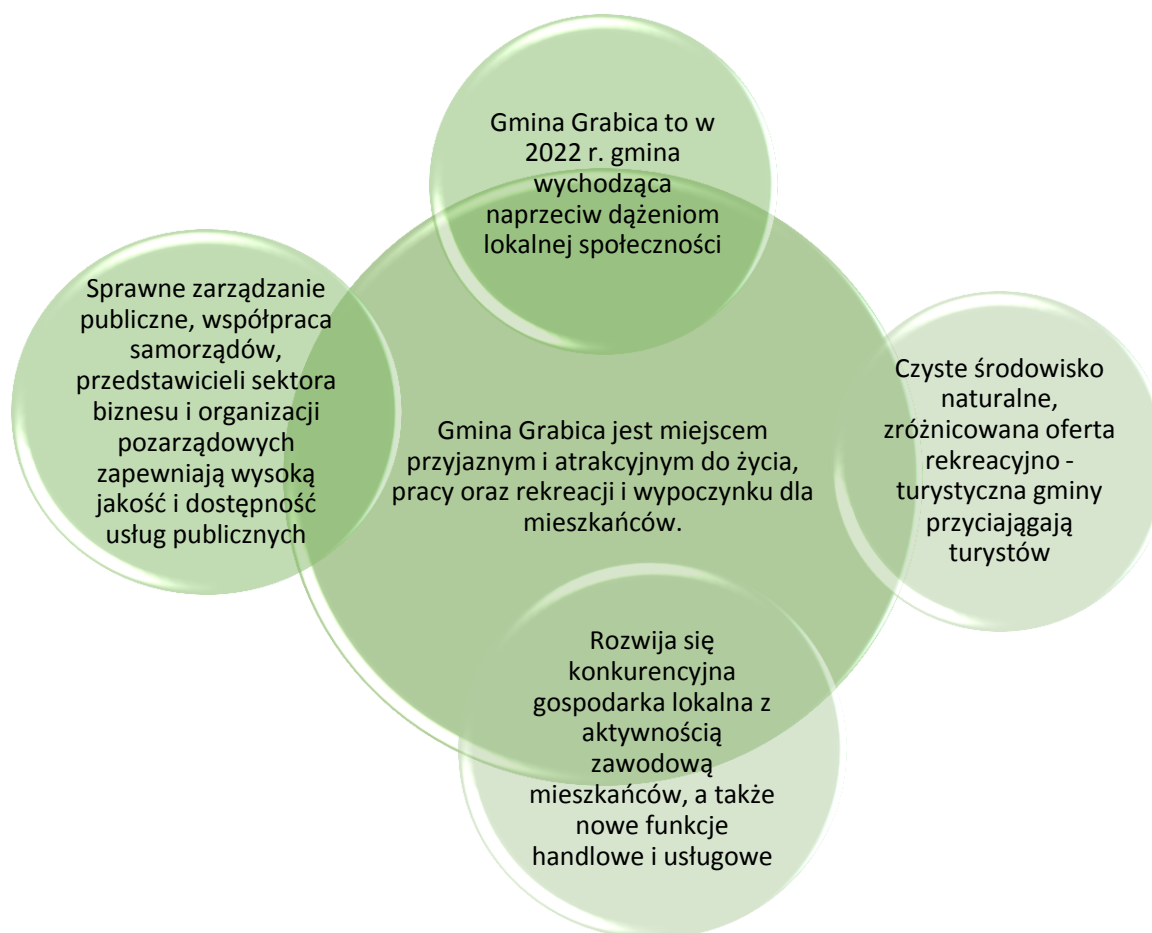
<p>międzysektorowej i międzyorganizacyjnej;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Dostęp do tanich i preferencyjnych kredytów; • Nowe technologie, wyższy poziom specjalizacji; • Rosnący popyt na dobra i usługi; • Możliwość wypromowania produktów lokalnych, związana ze wzrostem zainteresowania produktami regionalnymi; • Korzystne położenie geograficzne; • Możliwość nawiązania współpracy zagranicznej; • Pojawienie się nowych instrumentów aktywizujących osoby bezrobotne; • Aktywizacja społeczna poprzez systematyczny rozwój usług kulturalnych i sportowych przy wykorzystaniu zewnętrznych środków pomocowych; • Wzrastająca świadomość ekologiczna; • Zainteresowanie zdrowym stylem życia, w tym zmiana przyzwyczajzeń żywieniowych (powstanie rynku zbytu dla zdrowej, naturalnej żywności); • Zintegrowanie pomocy w zakresie ochrony zdrowia w gminie, w tym m.in. inwestycje infrastrukturalne oraz podniesienie standardu obsługi pacjenta; • Rosnący popyt na agroturystykę; • Inwestycje w infrastrukturę turystyczną, np. budowa ścieżek rowerowych, dostosowanie oferty do potrzeb mieszkańców oraz sprawny i efektywny system promocji; • Nowe technologie energetyczne, bazujące na odnawialnych źródłach energii. 	<ul style="list-style-type: none"> • Brak efektywnej polityki państwa wspierającej sektor małych i średnich przedsiębiorstw; • Wysokie koszty i ryzyko prowadzenia działalności gospodarczej; • Wysokie koszty stworzenia i utrzymania nowych miejsc pracy; • Wysokie wymagania jakościowe narzucane przez unijne dyrektywy; • Konkurencja ze strony podmiotów działających poza granicami gminy; • Postępujące zanieczyszczenie środowiska; • Zjawisko migracji zarobkowej; • Malejąca liczba mieszkańców gminy - utrzymujący się od kilku lat ujemny przyrost naturalny; • Zmiany w strukturze ludności gminy, polegające na wzroście udziału osób w wieku poprodukcyjnym w ogóle populacji; • Emigracja młodych i wykształconych osób; • Rosnący odsetek mieszkańców gminy, którzy długotrwale pozostają bez pracy; • Zagrożenie wzrostu zjawisk patologicznych w społeczności lokalnej; • Ograniczone środki budżetu gminy na dofinansowanie placówek oświatowych i kulturalnych; • Ograniczone środki finansowe na organizację imprez sportowych i kulturalnych; • Zagrożenie stanu jakości wód z powodu nieuporządkowanej gospodarki wodno-ściekowej; • Zagrożenie dla wód powierzchniowych i podziemnych spowodowane złym gospodarowaniem nawozami naturalnymi; • Nowe zadania gmin przy braku środków finansowych.
---	---

VII. Wizja i misja Gminy Grabica.

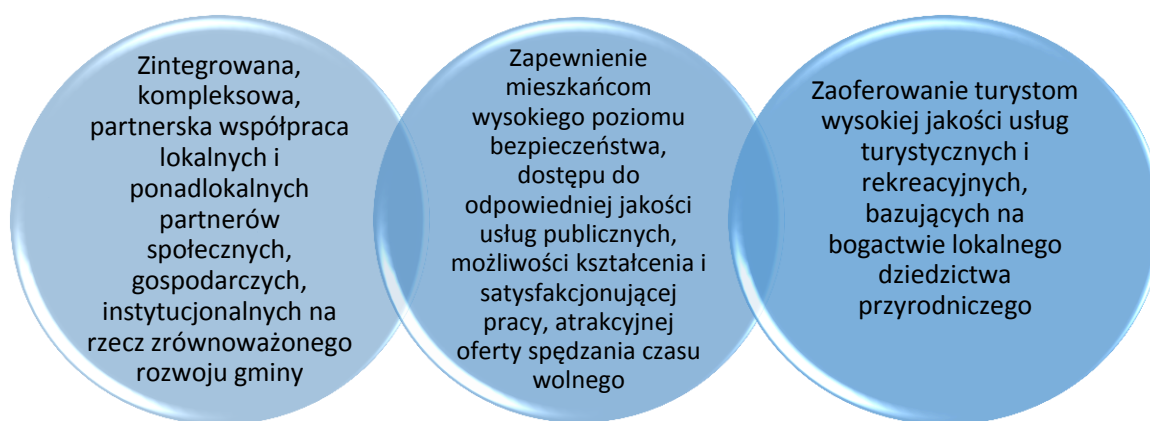
Wizja to określenie, jak przyjęta polityka prorozwojowa wpłynie na gminę, w jaki sposób ją zmieni i jaka się ona stanie po jej wprowadzeniu. Innymi słowy, wizja opisuje pożądany obraz gminy, jaki ma zostać osiągnięty poprzez realizację działań zaplanowanych w Programie Rozwoju Gminy Grabica. Określa stan docelowy, do którego dążyć będzie cała wspólnota gminy, tj. władze samorządowe oraz ich partnerzy (lokalni oraz ponadlokalni), wykorzystując przy tym możliwości płynące z własnych atutów i szans pojawiających się w otoczeniu. Oczywiście powinna ona wynikać z przeprowadzonej wcześniej diagnozy stanu obecnego oraz analizy konsultacji społecznych. Wizja rozwoju Gminy Grabica jest stanem docelowym, który zostanie osiągnięty z wykorzystaniem możliwości i zasobów gminy w perspektywie do roku 2022. Wizja ukierunkowana jest prognostycznie, określa cel, do jakiego zmierza Gmina Grabica. Wskazuje ona zasadniczy kierunek podejmowanych działań.

Rysunek 5. Wizja Gminy Grabica w roku 2022.

Wykonaniu przyjętej wizji służy misja, czyli całościowe, generalne ujęcie działań, jakie muszą zostać podjęte w gminie, by założona wizja rozwoju została osiągnięta. Misja ma na celu ukierunkowanie podejmowanych działań tak, by przyniosły one oczekiwane efekty. Misją strategiczną dla Gminy Grabica jest:

Rysunek 6. Misja rozwoju Gminy Grabica.

Z przyjętej misji wynika, iż Gmina Grabica to obszar na którym należy rozwijać lokalną gospodarkę, tworzyć nowe miejsca pracy, które zapobiegają będą bezrobociu, a także migracjom zarobkowym ludności. Polityka prowadzona na terenie gminy będzie kładła nacisk na rozwój infrastruktury technicznej, komunalnej, tak by zaspokoić potrzeby bytowe jej mieszkańców. Zostaną zainicjowane działania pobudzające sferę społeczną oraz procesy gospodarcze. Wszystkie działania będą prowadzone zgodnie z zasadami ochrony środowiska, by nie dopuścić do zniszczenia walorów gminy. Wizja oraz misja gwarantują odpowiednie ukierunkowanie polityki programowania rozwoju na terenie gminy, natomiast szczegółowo zaplanowane działania i zadania stymulujące szeroko pojęty rozwój ujęte są na poziomie celów operacyjnych, przypisanych do celów strategicznych każdego obszaru problemowego.

Misja określa również rolę władz samorządowych w procesie rozwoju wspólnoty lokalnej. Zgodnie z misją, władze samorządowe pełnią rolę inicjatora dla realizacji przedsięwzięć zgodnych z Programem Rozwoju Gminy Grabica na lata 2015 – 2022, a podejmowanych przez różnych

aktorów życia społecznego i gospodarczego – liderów lokalnych, organizacje pozarządowe, instytucje publiczne, przedsiębiorców, grupy nieformalne mieszkańców, itd.

Ponadto, władze samorządowe są także realizatorem własnych projektów (leżących w zadaniach własnych oraz we współpracy z innymi jednostkami samorządu terytorialnego), zmierzających do rozwoju Gminy Grabica, upowszechniania jej walorów, ułatwiania współpracy partnerów lokalnych i wdrażania innowacyjnych rozwiązań.

VIII. Plan operacyjny, obszary priorytetowe, cele i działania.

Obszary strategiczne, wyszczególnione w ramach niniejszego programu rozwoju, wynikają z przyjętej wizji rozwoju Gminy Grabica do 2022 roku i zdefiniowanych wyzwań rozwojowych. Ze względu na stwarzanie w perspektywie długookresowej największych możliwości wzrostu, uznane one zostały za priorytetowe. Wyodrębniono cztery obszary, które są względem siebie równoważne i uzupełniające się:

- I. EDUKACJA I GOSPODARKA**
- II. KULTURA, TURYSTYKA, REKREACJA I OFERTA SPĘDZANIA WOLNEGO CZASU**
- III. USŁUGI PUBLICZNE (POPRAWA JAKOŚCI ŻYCIA MIESZKAŃCÓW)**
- IV. ZARZĄDZANIE ROZWOJEM GMINY**

Dla każdego z obszarów priorytetowych sformułowany został cel strategiczny (w perspektywie 2022 roku), z którego wynikają cele operacyjne. Dla ich urzeczywistnienia wyodrębniono natomiast kierunki interwencji – kluczowe zadania i projekty do realizacji. Należy je traktować jako pewną propozycję, otwartą listę przedsięwzięć w danym zakresie, określającą ogólne ramy koncentracji aktywności programowej, finansowej i organizacyjnej całej wspólnoty Gminy Grabica w perspektywie długofalowej.

Ponadto, dla zapewnienia kontroli nad stopniem realizacji poszczególnych celów niniejszego Programu Rozwoju stworzono listę rekomendowanych mierników. Mierniki te są użyteczne przede wszystkim w czasie dokonywania monitoringu realizacji oraz aktualizacji dokumentu. Lista mierników stanowi bazową propozycję, która podczas prowadzenia procesów monitorowania może być modyfikowana i uzupełniana. Poniższy schemat prezentuje strukturę celów Programu Rozwoju Gminy Grabica na lata 2015-2022.

Tabela 20. Struktura celów Programu Rozwoju Gminy Grabica na lata 2015 - 2022.

EDUKACJA I GOSPODARKA	KULTURA, TURYSTYKA, REKREACJA I OFERTA SPĘDZANIA CZASU WOLNEGO	USŁUGI PUBLICZNE (POPRAWA JAKOŚCI ŻYCIA MIESZKAŃCÓW)	ZARZĄDZANIE ROZWOJEM GMINY
<i>Cel strategiczny: Silna i konkurencyjna gospodarka lokalna, powiązana z efektywnym systemem edukacji i aktywnością zawodową mieszkańców</i>	<i>Cel strategiczny: Silna kultura, wysoka atrakcyjność turystyczna i rekreacyjna oparta na dziedzictwie przyrodniczym i ofercie czasu wolnego</i>	<i>Cel strategiczny: Sprawny system usług publicznych, warunkujący wysoką jakość życia mieszkańców</i>	<i>Cel strategiczny: Poprawa jakości zarządzania opartego na współpracy, partnerstwie i wykorzystywaniu zasobów</i>
Cel operacyjny I.1. Efektywny system edukacji i wspierania zatrudnienia	Cel operacyjny II.1. Wsparcie dla rozwoju turystyki i skuteczny system promocji turystycznej	Cel operacyjny III.1. Zwiększenie dostępności komunikacyjnej gminy	Cel operacyjny IV.1. Sprawny system zarządzania, skuteczna promocja.
Cel operacyjny I.2. Wzmacnianie przedsiębiorczości wśród mieszkańców	Cel operacyjny II.2. Rozwój oferty kulturalnej i rekreacyjno – sportowej	Cel operacyjny III.2. Rozwój infrastruktury technicznej i komunalnej	Cel operacyjny IV.2. Rozwój współpracy terytorialnej
Cel operacyjny I.3. Rozwój infrastruktury gospodarczej	Cel operacyjny II.3. Wzmocnienie promocji i zwiększenie popytu na turystykę, kulturę i rekreację	Cel operacyjny III.3. Poprawa bezpieczeństwa w zakresie społecznym i zdrowotnym	Cel operacyjny IV.3. Wielofunkcyjny rozwój wsi
Cel operacyjny I.4. Poprawa sytuacji na lokalnym rynku pracy		Cel operacyjny III.4. Poprawa bezpieczeństwa ekologicznego, wykorzystanie ekologii do rozwoju gminy, OZE.	

Źródło: opracowanie własne.

VIII.1. Edukacja i gospodarka.

Niekorzystnym zjawiskiem jest niewątpliwie rosnący poziom bezrobocia. Narzędzia bezpośrednie do walki z bezrobociem są w posiadaniu ustawodawcy, na szczeblu krajowym, ale również Powiatowego Urzędu Pracy, aczkolwiek gmina może wesprzeć podejmowanie

działań w kierunku zapobiegania oraz zmniejszania jego skutków. Zjawisko bezrobocia generuje szereg negatywnych skutków społecznych, m.in. pogorszenie standardu życia, zagrożenia w sferze psychologicznej człowieka, a także ma bezpośredni wpływ na kondycję gospodarczą gminy, migracje zarobkowe i wyższe koszty świadczeń socjalnych. Preferowanym kierunkiem podjęcia działań naprawczych w tej sferze będzie rozwiązywanie problemów społecznych i stymulowanie aktywności zawodowej. Przeciwdziałanie patologiom poprzez rozwiązywanie problemów społecznych oraz zwiększenie konkurencyjności mieszkańców na rynku pracy zostanie zrealizowane poprzez m.in. podniesienie poziomu ich wykształcenia i kwalifikacji zawodowych, wdrożenie systemu doradztwa zawodowego.

Aby kapitał ludzki stał się otwarty, kreatywny i konkurencyjny niezbędne jest również zapewnienie edukacji na najwyższym poziomie we wszystkich grupach wiekowych lokalnego społeczeństwa. Potrzebne jest nowe podejście do wsparcia przedsiębiorczości oraz kształcenia postaw przedsiębiorczych zarówno osób dorosłych, jak i dzieci i młodzieży, intensyfikacja współpracy i jej koordynacja w zakresie lepszego dopasowania systemu kształcenia do zmieniających się warunków społecznych oraz gospodarczych, zacieśnianie współpracy sfery gospodarki ze sferą nauki i edukacji oraz uspołnianie współpracy pomiędzy sektorem gospodarczym i systemem instytucji rynku pracy oraz partnerami społecznymi.

Cel strategiczny: *Silna i konkurencyjna gospodarka lokalna, powiązana z efektywnym systemem edukacji i aktywnością zawodową mieszkańców.*

Cel operacyjny I.1. Efektywny system edukacji i wspierania zatrudnienia.

Kierunki interwencji:

- Modernizacja i rozwój infrastruktury służącej edukacji, doposażenie placówek edukacyjnych;
- Rozwój zajęć pozalekcyjnych w placówkach edukacyjnych – szczególnie w odniesieniu do kompetencji kluczowych, profilaktyki bezpieczeństwa, zdrowia, sportu;
- Wzrost liczby miejsc w przedszkolach i punktach przedszkolnych;
- Promowanie programów autorskich, własnych oraz innowacji w systemie kształcenia;
- Doposażenie bibliotek;

- Wdrożenie mechanizmów odkrywania, kształtowania i wspierania talentów, w tym wsparcie uzdolnionej młodzieży poprzez system stypendiów i nagród;
- Wsparcie edukacji ukierunkowanej na rozwój kompetencji kluczowych, w tym m.in. kreatywności, innowacyjności i przedsiębiorczości;
- Podnoszenie kwalifikacji kadr edukacyjnych;
- Kształtowanie i promocja postaw związanych z uczeniem się przez całe życie;
- Promocja i wsparcie uczestnictwa osób starszych w systemie kształcenia ustawicznego;
- Współpraca z powiatem oraz lokalnymi przedsiębiorcami w zakresie nowych kierunków oraz nowoczesnych metod kształcenia zawodowego – kształcenie w miejscu pracy;
- Rozwój sieci szkół i wyposażenia bazy kształcenia zawodowego;
- Rozwój kierunków kształcenia zawodowego, dostosowanych do rynku pracy.

Cel operacyjny I.2. Wzmocnienie przedsiębiorczości wśród mieszkańców.

Kierunki interwencji:

- Rozwój oferty oraz poprawa dostępności instrumentów wspierania mikro i małej przedsiębiorczości;
- Rozwój oferty oraz poprawa dostępności instrumentów wsparcia dla rozwoju ekologicznego rolnictwa i przetwórstwa oraz marketingu wysokiej jakości produktów żywnościowych;
- Kształcenie cech przedsiębiorczych wśród młodzieży, współpraca szkół z sektorem gospodarczym;
- Współpraca z lokalnym biznesem w kreowaniu warunków do prowadzenia małej przedsiębiorczości;
- Promocja działalności gospodarczej i społeczno-zawodowej np. rzemiosła (rozwój cechów);
- Inicjowanie powstawania, wspieranie i promocja różnorodnych organizacji zrzeszających rolników;
- Wsparcie i promocja tworzenia gospodarstw agroturystycznych oraz produkujących zdrową żywność;
- Wsparcie dla modernizacji produkcji rolnej;

- Pomoc w tworzeniu rolniczych zrzeszeń gospodarczych, np. grup producenckich;
- Organizacja miejsc sprzedaży produktów lokalnych.

Cel operacyjny I.3. Rozwój infrastruktury gospodarczej.

Kierunki interwencji:

- Opracowanie planu zagospodarowania przestrzennego;
- Planowanie i tworzenie stref aktywności gospodarczej, w tym m.in. we współpracy z podmiotami komercyjnymi;
- Współpraca w zakresie rozwoju inkubatorów przedsiębiorczości oraz innych form stowarzyszeniowych, w szczególności ukierunkowanych na przedsiębiorców lokalnych;
- Wzmacnianie potencjału oraz rozwój sieci instytucji otoczenia biznesu (rozwój ofert wsparcia dla biznesu);
- Rozwój oferty inwestycyjnej oraz poprawa standardów obsługi inwestorów;
- Utworzenie punktu informacyjnego dla przedsiębiorców;
- Wspieranie lokalnych inicjatyw gospodarczych, m.in. poprzez wprowadzenie ulg i zachęt dla przedsiębiorców i osób planujących rozpocząć własną działalność gospodarczą;
- Wsparcie rozwoju nowoczesnych technologii.

Cel operacyjny I.4. Poprawa sytuacji na lokalnym rynku pracy.

Kierunki interwencji:

- Współpraca z Powiatowym Urzędem Pracy w zakresie monitoringu i analizy lokalnego rynku pracy oraz struktury osób bezrobotnych;
- Rozwój systemu szkoleń i kursów zawodowych dla osób bezrobotnych oraz wymagających zmiany kwalifikacji;
- Rozwój pośrednictwa pracy i poradnictwa zawodowego;
- Wspieranie szkoleń i doradztwa w zakresie przedsiębiorczości, w tym dotyczących zakładania i prowadzenia własnego biznesu;

- Rozwój oferty w zakresie usług dotyczących podnoszenia oraz zmiany kwalifikacji na różnych etapach życia – w powiązaniu z potrzebami lokalnego rynku pracy;
- Wspieranie instytucji realizujących programy kształcenia zawodowego.

CEL OPERACYJNY	MIERNIKI	ŹRÓDŁO DANYCH
Efektywny system edukacji i wspierania zatrudnienia	Wyniki egzaminów zewnętrznych	OKE
	Miejsce w rankingu olimpiad, konkursów – uczniów z gminy Grabica	Organizatorzy konkursów olimpiad
Wzmocnienie przedsiębiorczości wśród mieszkańców	Liczba podmiotów nowozarejestrowanych w rejestrze REGON na 1 tys. mieszkańców	Bank Danych Lokalnych, GUS
	Liczba osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą na 1 tys. mieszkańców w wieku produkcyjnym	Bank Danych Lokalnych, GUS
Rozwój infrastruktury gospodarczej	% powierzchni gminy, objęty miejscowym planem zagospodarowania przestrzennego	Bank Danych Lokalnych, GUS
	Wysokość wpływów do budżetu gminy z podatku CIT.	Urząd Gminy w Grabicy, RIO
Poprawa sytuacji na lokalnym rynku pracy	Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym	Bank Danych Lokalnych, GUS
	Liczba pracujących (wg faktycznego miejsca pracy) w liczbie ludności w wieku produkcyjnym (bez prowadzących indywidualne gospodarstwa rolne oraz podmiotów gospodarczych do 9 osób)	Bank Danych Lokalnych, GUS

VIII.2. Kultura, turystyka, rekreacja i oferta spędzania czasu wolnego.

Stworzenie pozytywnego wizerunku i marki daje możliwość rozwoju w wielu sferach życia mieszkańców gminy. Jest to przede wszystkim duży atut w działaniach na rzecz pozyskania inwestorów. Poważne wyzwanie dla władz gminy stanowi zwiększenie aktywności mieszkańców w sferze podjęcia działalności w turystyce, agroturystyce, poniesienie ich świadomości na temat dziedzictwa kulturowego i historii. Może to w sposób znaczący wesprzeć dochody mieszkańców, a także zdeterminować powstanie nowych miejsc pracy oraz wpłynąć na napęd lokalnej gospodarki. Wpływ, jaki może wyrzucić rozwój tej dziedziny gospodarki jest nieoceniony: dostarczenie miejsc pracy lokalnemu rzemiosłu, usługom, napęd rynku zbytu produktów wytwarzanych na terenie gminy, zakwaterowanie turystów, zróżnicowanie oferty turystycznej.

Koniecznym jest wdrożenie profesjonalnej oferty turystycznej, której odbiorcami będą turyści z kraju i zagranicy. Działania podjęte w tym kierunku powinny wyrazić się w zwiększeniu efektywności wykorzystania lokalnego potencjału przyrodniczego, stworzeniu odpowiedniej, atrakcyjnej infrastruktury oraz przygotowania różnych alternatyw zagospodarowania czasu.

Rozwój w sektorze turystyki wspomogą również wykreowanie jednego, głównego produktu turystycznego będącego „wizytówką” gminy, a także wypracowanie modelu powtarzalnych imprez kulturalnych, które powinny przyjąć innowacyjną formułę.

Cel strategiczny: *Silna kultura, wysoka atrakcyjność turystyczna i rekreacyjna oparta na dziedzictwie przyrodniczym i ofercie czasu wolnego.*

Cel operacyjny II.1. Wsparcie dla rozwoju turystyki i skuteczny system promocji turystycznej.

Kierunki interwencji:

- Wsparcie dla rozwoju i modernizacji infrastruktury turystycznej i okołoturystycznej na terenie gminy;
- Rozwój szlaków turystycznych, m.in. pieszych (w tym dla potrzeb osób uprawiających nordic walking), rowerowych, konnych czy ścieżek edukacyjnych, kulturowych, poznawczych;

- Wspieranie rozwoju branży usługowej, działającej na rzecz turystów i mieszkańców gminy, w tym m.in. wprowadzenie systemu ulg i zachęt dla przedsiębiorców;
- Rozwój, promocja oraz tworzenie nowych produktów turystycznych i kulturowych w oparciu o tradycje gminy i regionu, w tym o tradycje kulinarne;
- Skuteczny i profesjonalny system promocji walorów turystyczno-rekreacyjnych gminy oraz wsparcie promocyjne lokalnej oferty przemysłów czasu wolnego, w szczególności produktów turystycznych i wydarzeń kulturalnych, w tym folklorystycznych i twórczych;
- Rozwój informacji turystycznej, w szczególności rozwój Punktu informacji Turystycznej, w tym przygotowanie publikacji dot. walorów turystycznych gminy i poszczególnych sołectw;
- Organizacja imprez o charakterze ponadlokalnym, bazujących na tradycji i specyfice gminy;
- Współpraca z mediami lokalnymi i regionalnymi w zakresie promocji gminy i poszczególnych sołectw;
- Tworzenie kalendarza imprez we współpracy z sąsiednimi jednostkami samorządu terytorialnego.

Cel operacyjny II.2. Rozwój oferty kulturalnej i rekreacyjno – sportowej.

Kierunki interwencji:

- Organizacja imprez o charakterze ponadlokalnym, bazujących na tradycji i specyfice gminy, a także wspieranie i kontynuacja inicjatyw lokalnych, wydarzeń kulturalnych i imprez sportowych organizowanych przez jednostki zewnętrzne;
- Wspieranie i rozwój inicjatyw społeczno-kulturalnych służących integracji mieszkańców gminy (m.in. miejscowości tematyczne, integracyjne ośrodki wsparcia – kluby samopomocy, GOK, świetlice wiejskie);
- Przekształcenie biblioteki gminnej wraz z filiami w nowoczesne centra dostępu do wiedzy, kultury oraz ośrodki życia społecznego. Podniesienie czytelnictwa wśród mieszkańców poprzez promocję książki i zapewnienie nowości wydawniczych;
- Rewitalizacja obiektów zabytkowych, w tym parków;

- Rozwój infrastruktury sportowo-rekreacyjnej na terenie gminy(m.in. place zabaw, boiska wielofunkcyjne);
- Wykorzystanie zaplecza sportowego na terenie gminy (hale sportowe, boiska sportowe) do pobudzenia aktywności sportowej dzieci i młodzieży. Rozwój sekcji sportowych i wyszukiwanie młodych talentów.

Cel operacyjny II.3. Wzmocnienie promocji i zwiększenie popytu na turystykę, kulturę i rekreację.

Kierunki interwencji:

- Współpraca z mediami lokalnymi i regionalnymi w zakresie promocji czasu wolnego, markowych produktów turystycznych i wydarzeń kulturalnych;
- Rozwój informacji i wizualizacji turystycznej;
- Inicjowanie i wspieranie działań mających na celu podnoszenie społecznej świadomości i wrażliwości w zakresie dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego;
- Zwiększanie poziomu społecznego uczestnictwa w kulturze oraz aktywnych formach spędzania czasu wolnego poprzez promocję i zapewnienie dostępu do oferty turystycznej i wydarzeń kulturalnych.

CEL OPERACYJNY	MIERNIKI	ŹRÓDŁO DANYCH
Wsparcie dla rozwoju turystyki i skuteczny system promocji turystycznej	Gęstość bazy noclegowej (miejsca noclegowe na 1 km ² i/lub miejsca noclegowe na 1 tys. mieszkańców);	Bank Danych Lokalnych, GUS
	Wykorzystanie potencjału noclegowego (liczba noclegów na 1 miejsce noclegowe);	US Łódź
	Pracujący (faktyczne miejsca pracy) wg sekcji, PKD 2007 - Sekcja I (Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi).	Bank Danych Lokalnych, GUS
Rozwój oferty kulturalnej i rekreacyjno – sportowej.	Korzystający z noclegów w turystycznych obiektach zakwaterowania	Bank Danych Lokalnych, GUS

	zbiorowego w tym turyści zagraniczni	
	Długość urządzonych i oznakowanych tras turystycznych na terenie gminy	Bank Danych Lokalnych, GUS
	Liczba produktów turystycznych z terenu gminy	Urząd Gminy w Grabicy, statystyka gminna
	Liczba uczestników imprez o charakterze ponadlokalnym, bazujących na tradycji i specyfice gminy	Urząd Gminy w Grabicy, statystyka gminna
	Suma środków publicznych przeznaczonych na stworzenie bazy infrastrukturalnej dla usług kulturalnych i rekreacyjno - sportowych	Urząd Gminy w Grabicy, statystyka gminna
	Czytelnicy bibliotek publicznych w przeliczeniu na 1 tys. mieszkańców	Bank Danych Lokalnych, GUS
Wzmocnienie promocji i zwiększenie popytu na turystykę, kulturę i rekreację.	Liczba kampanii społecznych działań mających na celu podniesienie społecznej świadomości i wrażliwości w zakresie dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego	Urząd Gminy w Grabicy, statystyka gminna
	Liczba publikacji i komunikatów/informacji medialnych dot. oferty kulturalnej i rekreacyjno -wypoczynkowej gminy	Urząd Gminy w Grabicy, statystyka gminna
	Liczba uczestników imprez organizowanych przez gminę: domy, ośrodki kultury, kluby i świetlice w przeliczeniu na 1 tys. mieszkańców	Bank Danych Lokalnych, GUS

VIII.3. Usługi publiczne (poprawa jakości życia mieszkańców).

Rozwój szeroko pojętych usług publicznych ma służyć przede wszystkim poprawie warunków i jakości życia w gminie, a także przyczynić się do poprawy stanu środowiska naturalnego.

Niezwykle ważne jest także zwiększenie wykorzystania odnawialnych źródeł energii. Rosnący popyt na energię oraz jej rosnące ceny, a przede wszystkim zanieczyszczenie środowiska są determinantem trendu intensyfikacji działań mających na celu zwiększenie wykorzystania odnawialnych źródeł energii na całym świecie. Odnawialne źródła energii uzyskiwane z niekopalnych źródeł energii (wody, wiatru, promieniowania słonecznego, energia wytwarzana z biomasy stałej, biogazu i biopaliw), które mają techniczną możliwość zastosowania na terenie gminy powinny być promowane i wspierane, ponieważ są jak dotąd najskuteczniejszą metodą wpływającą na ochronę klimatu.

Ważnym zadaniem będzie również racjonalna gospodarka odpadami, ich zbiórka, transport, odzysk, unieszkodliwianie w przypadku braku możliwości zastosowania procesów recyklingu, a także dążenie do usprawnienia całego procesu oraz jego ciągły monitoring. W czasie, kiedy obowiązek „śmieciowy” został przeniesiony na gminy ważne jest, aby podjąć próbę edukacji mieszkańców w tym zakresie oraz wesprzeć przedsięwzięcia i inicjatywy związane z ekologią i ochroną środowiska.

Infrastruktura techniczna sukcesywnie się rozwija. Inwestycje z lat poprzednich przyczyniły się do rozwoju infrastruktury drogowej, budowy sieci kanalizacyjnej i wodociągowej, są to jednak obszary, które nadal wymagają nakładów inwestycyjnych. Na terenie gminy brakuje również sieci gazowej. Zrównoważony rozwój w sferze infrastruktury technicznej będzie możliwy również dzięki poprawie infrastruktury i technologii informacyjno komunikacyjnych. Powszechny dostęp do szerokopasmowego Internetu i usług elektronicznych wysokiej jakości znacznie poprawi komfort życia mieszkańców gminy, uczniów, jak również osób prowadzących działalność gospodarczą lub chcących ją uruchomić.

Kolejnym z istotnych zadań stojących przed gminą jest również wspieranie rozwoju i poprawy jakości gospodarki mieszkaniowej, poprawa standardu istniejących zasobów mieszkaniowych, rozwój infrastruktury mieszkalnictwa socjalnego.

Cel strategiczny: Sprawny system usług publicznych, warunkujący wysoką jakość życia mieszkańców.

Kierunki interwencji:

Cel operacyjny III.1. Zwiększenie dostępności komunikacyjnej gminy.

- Rozwój i poprawa stanu gminnej infrastruktury drogowej (w tym budowa chodników, poboczy);
- Tworzenie miejsc parkingowych, szczególnie przy obiektach użyteczności publicznej i obiektach turystycznych;
- Likwidacja barier architektonicznych dla osób niepełnosprawnych, w tym m.in. zagospodarowanie terenów wokół budynków użyteczności publicznej – przystosowanie otoczenia, podjazdów do potrzeb niepełnosprawnych;
- Współpraca w zakresie dostosowania rozkładu jazdy komunikacji publicznej do potrzeb mieszkańców i turystów;
- Zmniejszenie „obszarów wykluczonych cyfrowo” w gminie poprzez inicjowanie działań związanych z poprawą dostępności do sieci szerokopasmowej i sieci teleinformatycznej.

Cel operacyjny III.2. Rozwój infrastruktury technicznej i komunalnej.

Kierunki interwencji:

- Rozbudowa sieci kanalizacji sanitarnej;
- Realizacja programów obejmujących budowę przydomowych oczyszczalni ścieków;
- Budowa nowych odcinków sieci wodociągowej;
- Przebudowa starych odcinków sieci wodociągowej oraz odcinków zawierających azbest;

- Rozbudowa sieci gazociągowej;
- Modernizacja kotłowni w zakresie wymiany źródeł grzewczych na nowoczesne i ekologiczne;
- Wymiana sieci ciepłowniczych przynoszących straty ciepła;
- Budowa nowych systemów ciepłowniczych;
- Przebudowa i rozwój systemu oświetlenia ulicznego.

Cel operacyjny III.3. Poprawa bezpieczeństwa w zakresie społecznym i zdrowotnym.

Kierunki interwencji:

- Poszerzanie monitoringu w miejscach publicznych;
- Wspieranie policji oraz straży pożarnej w zakresie doposażania sprzętowego;
- Wspieranie OSP w zakresie modernizacji strażnic;
- Prewencja, edukacja i profilaktyka wśród dzieci i młodzieży – bezpieczeństwo na drodze, unikanie zagrożeń, pierwsza pomoc;
- Doskonalenie bazy infrastrukturalnej, wyposażenia oraz standardu obsługi w Gminnym Ośrodku Zdrowia;
- Kształtowanie i promocja postaw, aktywna edukacja na rzecz zdrowego i aktywnego stylu życia;
- Organizowanie i wspieranie akcji oraz programów profilaktycznych, badań i konsultacji medycznych dla mieszkańców gminy;
- Organizowanie i wspieranie akcji informacyjno-uświadamiających dot. bezpieczeństwa w zakresie zdrowotnym i społecznym;
- Organizowanie i wspieranie funkcjonowania świetlic socjoterapeutycznych;
- Wspieranie osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, w tym wykorzystanie mechanizmu ekonomii społecznej;
- Działania dostosowawcze w ramach polityki społecznej w kontekście starzenia się społeczeństwa (adaptacja działań do zmieniających się potrzeb społecznych, rozszerzenie oferty dla osób starszych);
- Wsparcie i aktywizacja osób niepełnosprawnych, w tym wyrównywanie szans w dostępie do edukacji oraz rynku pracy, a także likwidacja barier architektonicznych;

- Prowadzenie działań z zakresu profilaktyki uzależnień, w tym wśród dzieci i młodzieży;
- Wspieranie działań w zakresie rozwoju poradnictwa związanego z uzależnieniami – punkty konsultacyjne, grupy samopomocowe;
- Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie.

Cel operacyjny III.4. Poprawa bezpieczeństwa ekologicznego, wykorzystanie ekologii do rozwoju gminy, OZE.

Kierunki interwencji:

- Wsparcie wykorzystania odnawialnych źródeł energii (w tym m.in. fotowoltaika i kolektory słoneczne);
- Optymalizacja kosztów energii poprzez organizowanie grupowych (z innymi samorządami) zakupów energii;
- Termomodernizacja budynków użyteczności publicznej i obiektów zamieszkania zbiorowego;
- Program gospodarki niskoemisyjnej;
- Sprawny i efektywny system gospodarki odpadami (w tym utylizacja i recykling);
- Zapobieganie i przeciwdziałanie skutkom klęsk żywiołowych (powódzie, susze, osuwiska, itp.) – właściwe zagospodarowanie przestrzeni, systemy monitoringu i wczesnego ostrzegania;
- Zachowanie środowiska przyrodniczego oraz działania rekultywacyjne;
- Edukacja ekologiczna i promocja postaw ekologicznych.

CEL OPERACYJNY	MIERNIKI	ŹRÓDŁO DANYCH
Zwiększenie dostępności komunikacyjnej gminy	Długość [km] nowych i zmodernizowanych dróg na terenie gminy	Urząd Gminy w Grabicy, jednostki gminne, statystyka gminna
	Suma środków publicznych, przeznaczonych na rozwój i poprawę stanu gminnej infrastruktury drogowej	Urząd Gminy w Grabicy, jednostki gminne, statystyka gminna
	Liczba miejsc parkingowych na terenie gminy	Urząd Gminy w Grabicy, jednostki gminne, statystyka gminna
	Liczba węzłów sieci	Urząd Marszałkowski

	szerokopasmowej na terenie gminy	Województwa Łódzkiego
Rozwój infrastruktury technicznej i komunalnej	Odsetek mieszkańców korzystających z instalacji kanalizacyjnej w ludności ogółem	Bank Danych Lokalnych, GUS
	Odsetek mieszkańców korzystających z instalacji wodociągowej w ludności ogółem	Bank Danych Lokalnych, GUS
	Odsetek mieszkańców korzystających z instalacji gazowej w ludności ogółem	Bank Danych Lokalnych, GUS
Poprawa bezpieczeństwa w zakresie społecznym i zdrowotnym	Liczba porad w ramach podstawowej opieki zdrowotnej na 1 mieszkańca	Bank Danych Lokalnych, GUS
	Udział osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w ludności ogółem	Bank Danych Lokalnych, GUS
Poprawa bezpieczeństwa ekologicznego, wykorzystanie ekologii do rozwoju gminy, OZE.	Odsetek mieszkańców korzystających z oczyszczalni ścieków	Bank Danych Lokalnych, GUS
	Nakłady na środki trwałe służące ochronie środowiska	Bank Danych Lokalnych, GUS

VIII.4. Zarządzanie rozwojem gminy.

Sprawny system zarządzania publicznego determinuje całokształt działań rozwojowych, w szczególności planowania i realizowania inwestycji, w tym finansowanych ze środków zewnętrznych, wdrażania nowych metod zarządczych oraz obsługi klientów urzędu gminy (mieszkańców, przedsiębiorców, inwestorów, turystów, itp.). To właśnie od jakości pracy administracji (profesjonalnego zarządzania) w dużej mierze zależy tempo rozwoju wspólnoty lokalnej – od stosowanych rozwiązań zarządczych, w tym nowoczesnych, związanych z elektroniczną administracją, kompetencjami pracowników, przejrzystymi kryteriami dystrybucji środków finansowych, budowanym klimatem dla rozwoju społeczno-gospodarczego, od prowadzenia mądrej polityki rozwoju na poziomie strategicznym, od otwartości i umiejętności współpracy, a także wykorzystywania szans, pojawiających się w otoczeniu jednostki, w tym związanych z możliwościami zewnętrznego finansowania działań rozwojowych.

Z kolei wielofunkcyjny rozwój terenów wiejskich polega na dywersyfikacji gospodarki wiejskiej, czyli zmianie pojmowania i traktowania terenów wiejskich, jako obszarów, na których

dominuje rolnictwo i produkcja rolnicza. Terenom tym nadawane są nowe funkcje, celem redukcji panującego tam bezrobocia oraz podniesienia estetyki i atrakcyjności społeczno-ekonomicznej – jako miejsca do życia i pracy.

Priorytetem jest poprawa sytuacji bytowej mieszkańców, dzięki rozwijaniu wielofunkcyjnych form aktywności społecznej, kulturalnej i gospodarczej (w szczególności pozarolniczej).

Cel strategiczny: Poprawa jakości zarządzania opartego na współpracy, partnerstwie i wykorzystywaniu zasobów.

Cel operacyjny IV.1. Sprawny system zarządzania, skuteczna promocja.

Kierunki interwencji:

- Wdrażanie nowoczesnych instrumentów zarządzania publicznego;
- Opracowanie systemu doskonalenia kadr samorządowych (wzmocnienie potencjał administracji);
- Oparcie rozwoju gminy o zasady planowania i zarządzania strategicznego;
- Promowanie systemu wartości etycznych wśród pracowników samorządowych, przejrzystość pracy urzędu (w załatwianiu spraw i w dostępie do informacji publicznej);
- Rozwój usług elektronicznych e-administracja;
- Budowa i promocja marki gminy, ze szczególnym uwzględnieniem promocji walorów turystycznych i produktów lokalnych;
- Likwidacja barier architektonicznych w budynkach użyteczności publicznej;
- Uspójnienie działań promocyjnych poprzez powołanie zespołu ds. promocji, opracowanie strategii/programu promocji gminy.

Cel operacyjny IV.2. Rozwój współpracy terytorialnej.

Kierunki interwencji:

- Współpraca z innymi jednostkami samorządu terytorialnego - wspólne projekty w nowej perspektywie finansowej Unii Europejskiej;

- Aktywny udział różnego rodzaju sieciach współpracy: krajowych i międzynarodowych;
- Współpraca z samorządami z kraju i z zagranicy w zakresie promocji turystycznej, w tym m.in. wspólne organizowanie wystaw, mających na celu promowanie produktów lokalnych oraz zdobywanie i wymianę doświadczeń;
- Sprawny i efektywny system informacji wewnątrzgminnej.

Cel operacyjny IV.3. Wielofunkcyjny rozwój wsi.

Kierunki interwencji:

- Aktywizacja gospodarcza terenów wiejskich w zakresie wspierania zatrudnienia w działalności rolniczej i okołorolniczej opartej na zwiększeniu towarowości i wydajności, poprzez:
  - Promocję instrumentów wsparcia dla rozwoju ekologicznego rolnictwa i przetwórstwa rolno-spożywczego;
  - Wsparcie marketingu wysokiej jakości produktów żywności regionalnej;
  - Rozwój systemu doradztwa i wsparcia pośredniego dla przedsiębiorczości opartej na rolnictwie, w tym umożliwienie rolnikom udziału w szkoleniach specjalistycznych;
  - Wspomaganie działań dotyczących podnoszenia kwalifikacji sektora rolnego, dostosowania gospodarstw rolnych do zmian technologicznych i rynkowych w celu zwiększenia konkurencyjności produkcji rolnej gospodarstw;
- Wspieranie rozwoju działalności pozarolniczej na terenach wiejskich, m.in. poprzez:
  - Tworzenie warunków dla rozwoju usług, handlu, rzemiosła i rękodzielnictwa;
  - Organizację kursów i szkoleń służących zdobywaniu przez mieszkańców gminy nowych kwalifikacji w zawodach nierolniczych.

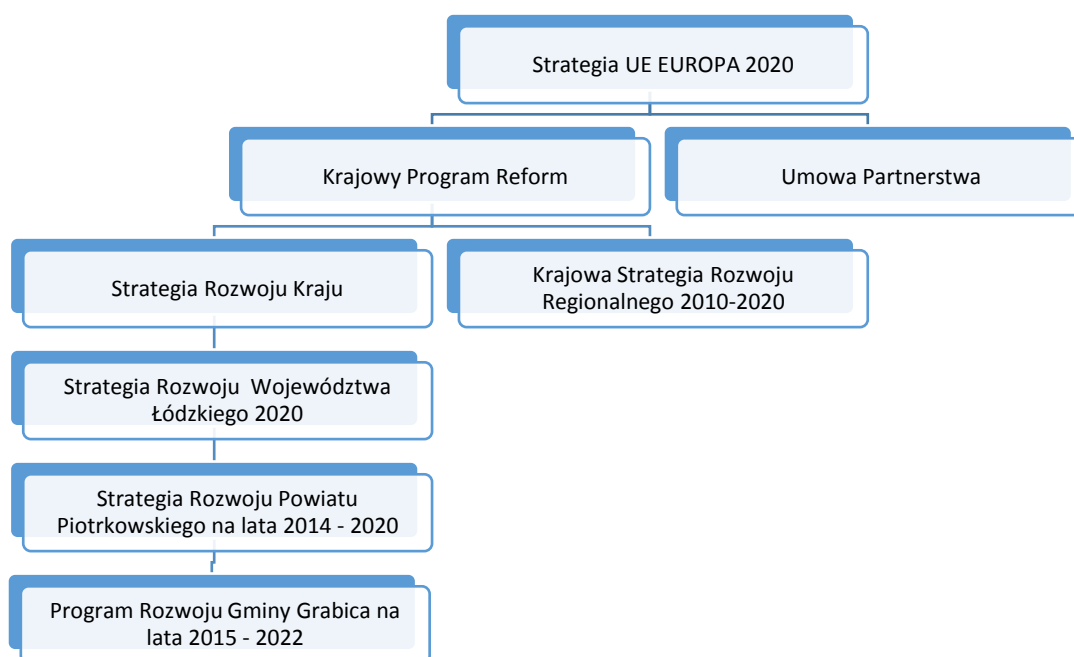
CEL OPERACYJNY	MIERNIKI	ŹRÓDŁO DANYCH
Sprawny system zarządzania, skuteczna promocja	Liczba usług publicznych w gminie świadczonych za pomocą sieci Internet	Urząd Gminy w Grabicy, dane wewnętrzne
	Przeciętny czas oczekiwania na wydanie decyzji w Urzędzie	Urząd Gminy w Grabicy, dane wewnętrzne
Rozwój współpracy	Liczba partnerów	Urząd Gminy w Grabicy, dane

terytorialnej	samorządowych gminy	wewnętrzne
		Liczba współrealizowanych z innymi jednostkami samorządu terytorialnego programów i projektów
Wielofunkcyjny rozwój wsi	Liczba rolników, którzy skorzystali z oferty szkoleniowo-doradczej w zakresie kształcenia nowych kwalifikacji w zawodach nierolniczych	Urząd Gminy w Grabicy, dane wewnętrzne
	Liczba ekologicznych gospodarstw rolnych (z certyfikatem)	Urząd Gminy w Grabicy, dane wewnętrzne

IX. Program Rozwoju Gminy Grabica na lata 2015 – 2022, a inne dokumenty strategiczne.

Istotnym elementem prognozowania strategicznego jest zapewnienie spójności celów rozwoju wyznaczonych w dokumentach strategicznych opracowanych na poziomie krajowym i UE.

Rysunek 7. Powiązanie Programu Rozwoju Gminy Grabica na lata 2015-2022 z dokumentami strategicznymi szczebla europejskiego, krajowego, regionalnego i lokalnego

Źródło: opracowanie własne.

Podczas tworzenia Programu brano pod uwagę założenia dokumentów nadrzędnych. Program w swoich założeniach uwzględnia najbardziej istotne kierunki rozwoju zarysowane w dokumentach wyższego szczebla.

Cele, obszary problemowe oraz kierunki rozwoju analizowanych strategii prezentuje poniższa tabela:

Tabela 21. Zestawienie dokumentów strategicznych wraz z ich celami, obszarami problemowymi oraz zarysowanymi kierunkami rozwoju

Nazwa dokumentu	Cele	Główne obszary problemowe	Kierunki rozwoju
Strategia Europa 2020	<ul style="list-style-type: none"> • Rozwój gospodarki opartej na wiedzy i innowacjach (ang. smart growth) • Promowanie gospodarki zrównoważonej – mniej obciążającej środowisko, efektywniej, wykorzystującej zasoby, a zarazem konkurencyjnej (ang. sustainable growth), • Wzmacnianie gospodarki charakteryzującej się wysokim zatrudnieniem oraz spójnością ekonomiczną, społeczną i terytorialną (ang. inclusive growth). 	<ul style="list-style-type: none"> • Wysoki deficyt strukturalny finansów publicznych, • Niedostateczny ogólny poziom wydatków inwestycyjnych, • Nadmierne obciążenia regulacyjne i administracyjne, • Niski poziom podaży pracy połączony z nieadekwatną jej strukturą, • Niedostateczny poziom zdolności innowacyjnych przedsiębiorstw. 	<ul style="list-style-type: none"> • Infrastruktura dla wzrostu zrównoważonego; • Innowacyjność dla wzrostu inteligentnego; • Aktywność dla wzrostu sprzyjającego włączeniu społecznemu.
Strategia Rozwoju Kraju 2020	<ul style="list-style-type: none"> • Wzmocnienie i wykorzystanie gospodarczych, społecznych i instytucjonalnych potencjałów zapewniających wysoką jakość życia oraz szybszy rozwój kraju. 	<ul style="list-style-type: none"> • Nierównowaga finansów publicznych, • Nieefektywne instytucje publiczne, • Nadmiar, niejasność i niestabilność przepisów prawnych, • Niski poziom kapitału społecznego, 	<ul style="list-style-type: none"> • Przekształcenia instytucjonalne utrwalające sprawne państwo, • Efektywny rozwój społeczno-gospodarczy i wysoka konkurencyjność gospodarki,

		<ul style="list-style-type: none"> • Niekonkurencyjna struktura oraz poziom innowacyjności polskiej gospodarki, • Niesprzyjające warunki prowadzenia działalności gospodarczej, • Niska jakość systemu edukacji, • Niska aktywność, zawodowa osób 55+, • Niska mobilność kapitału ludzkiego, • Słabo rozwinięta infrastruktura transportowa, • Niezrównoważona gospodarka energetyczna kraju, • Ograniczony dostęp do opieki lekarskiej, • Niska jakość zagospodarowania przestrzennego. 	<ul style="list-style-type: none"> • Spójność społeczno-gospodarcza i terytorialna.
Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020: Regiony, Miasta, Obszary wiejskie	<ul style="list-style-type: none"> • Efektywne wykorzystanie potencjałów rozwojowych dla osiągnięcia celów rozwoju kraju. 	<ul style="list-style-type: none"> • Niskie wartości wskaźników określających poziom konkurencyjności i perspektywy rozwojowej. 	<ul style="list-style-type: none"> • Wspomaganie wzrostu konkurencyjności regionów, • Budowanie spójności terytorialnej, • Przeciwdziałanie marginalizacji obszarów problemowych, • Tworzenie warunków ku realizacji działań rozwojowych.
Strategia Rozwoju Województwa Łódzkiego 2020	<ul style="list-style-type: none"> • Określa wizję rozwoju, cele oraz główne sposoby ich osiągnięcia w kontekście występujących uwarunkowań, 	<ul style="list-style-type: none"> • Niski poziom rozwoju gospodarczego w stosunku do innych regionów UE, • Niskie nakłady na B+R, • Niedorozwój sektora usług poza miastami na prawach powiatu, • Słaba dynamik 	<ul style="list-style-type: none"> • Zaawansowana gospodarka wiedzy i innowacji, • Nowoczesny kapitał ludzki i rynek pracy, • Zintegrowane środowisko przedsiębiorczości dla rozwoju gospodarki,

		<p>procesów restrukturyzacji gospodarki wielu miast regionu,</p> <ul style="list-style-type: none"> • Brak istotnych przeobrażeń strukturalnych w rolnictwie, • Najgorsze w kraju wskaźniki dot. poziomu zdrowotności społeczeństwa, • Niski poziom kapitału ludzkiego i społecznego, • Proces depopulacji ośrodków miejskich, • Słaby poziom identyfikacji mieszkańców województwa z regionem, • Zróżnicowanie regionalne pod względem dostępności edukacji przedszkolnej, • Słaby poziom identyfikacji mieszkańców województwa z regionem, • Zróżnicowanie regionalne pod względem dostępności edukacji przedszkolnej, • Niedopasowanie struktury kształcenia do potrzeb nowoczesnego rynku pracy, • Niewykorzystanie potencjału kulturowego do budowania przewag konkurencyjnych, • Brak dostępności do 	<ul style="list-style-type: none"> • Wysoki poziom kapitału społecznego i silne społeczeństwo obywatelskie, • Wysoki standard i dostęp do usług publicznych, • Reintegracja społeczna grup wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem społecznym, • Wysoka jakość i dostępność infrastruktury transportowej i technicznej, • Wysoka jakość środowiska przyrodniczego, • Zrównoważony system osadniczy.
--	--	---	---

- podstawowych usług kultury na wielu obszarach wiejskich,
- Zanieczyszczenie wód,
  - Zagrożenie powodziowe,
  - Problemy związane z gospodarką odpadami,
  - Zanieczyszczenie powietrza,
  - Zagrożenie hałasem komunikacyjnym,
  - Nieprzystosowanie struktur organizacyjnych wielu urzędów gmin do planowania rozwoju i zarządzania,
  - Brak nowoczesnych metod zarządzania zasobami ludzkimi w urzędach gmin,
  - Brak w wielu gminach miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego,
  - Niski poziom planowania finansów i inwestycji w perspektywie wieloletniej,
  - Słabe zaplecze instytucjonalne w sferze organizacji pozarządowych,
  - Ograniczona zdolność władz lokalnych do współpracy z organizacjami pozarządowymi,
  - Brak współpracy władz samorządowych w tworzeniu projektów zintegrowanych o znaczeniu ponadlokalnym,
  - Brak umiejętności

		współpracy władz samorządowych na partnerskich warunkach.	
Strategia wojewódzka w zakresie polityki społecznej na lata 2007-2020	<ul style="list-style-type: none"> • Wdrażanie aktywnej polityki społecznej, • Systemowa pomoc obywatelom, • Tworzenie warunków sprzyjających uczestnictwu w życiu społecznym osób wykluczonych, • Zapobieganie i przeciwdziałanie uzależnień • Zwiększenie samodzielnego funkcjonowania osób niepełnosprawnych • Wsparcie osób w wieku poprodukcyjnym 	<ul style="list-style-type: none"> • Infrastruktura i kadry pomocy społecznej, • Zadania i formy pomocy społecznej w województwie, • Grupy społeczne szczególnego ryzyka zagrożone wykluczeniem społecznym, • Problemy społeczne: bezrobocie, ubóstwo, niepełnosprawność, patologie. 	<ul style="list-style-type: none"> • Zwiększenie udziału pomocy środowiskowej, • Rozbudowa środowiskowych form pomocy półstacjonarnej, • Tworzenie mieszkań chronionych, • Zwiększenie nakładów finansowych na rehabilitację społeczną osób niepełnosprawnych, • Kontynuacja dochodzenia do standardów w DPS • Stworzenie we wszystkich powiatach Powiatowych Zespołów ds. Orzekania Niepełnosprawności, • Tworzenie Ośrodków Interwencji Kryzysowej • Tworzenie punktów konsultacyjno-informacyjnej dla zagrożonych grup społecznych, • Współpraca instytucji trzeciego sektora
Plan przeciwdziałania depopulacji w województwie łódzkim	<ul style="list-style-type: none"> • Odbudowa kapitału ludzkiego poprzez tworzenie sprzyjających warunków na rynku pracy, rozwój wykształcenia i kompetencji oraz 	<ul style="list-style-type: none"> • Pogłębiająca się niekorzystna sytuacja demograficzna, • Nieefektywna profilaktyka zdrowotna, • Strukturalne niedopasowanie instytucji oświaty do 	<ul style="list-style-type: none"> • Dopasowanie struktury sieci przedszkoli do lokalnych potrzeb, • Podwyższanie kompetencji osób dorosłych, • Polityka sprzyjająca rodzinie,

	<p>poprawę jakości życia mieszkańców.</p>	<p>potrzeb,</p> <ul style="list-style-type: none"> • Niedopasowanie ofert edukacyjnej do potrzeb rynku pracy, • Niska jakość kapitału ludzkiego, • Niewystarczająca liczba specjalistycznych kadr medycznych, • niewystarczający stan techniczny dróg. 	<ul style="list-style-type: none"> • Rozbudowa infrastruktury umożliwiającej przełamanie niżu demograficznego, • Zmniejszenie nierówności w stopniu upowszechnienia edukacji, • Dopasowanie oferty edukacyjnej do potrzeb rynku pracy, • Podnoszenie jakości edukacji, cyfryzacja szkół, • Tworzenie sprzyjających warunków do rozpoczynania działalności gospodarczej, • Czasowe obniżenie kosztów pracy pracowników, • Rozwój sieci drogowej, • Działania profilaktyczne i prewencyjne z zakresu zdrowia, • Poprawa jakości i dostępności usług medycznych, • Aktywizacja społeczna osób 45+, • Upowszechnienie kształcenia osób dorosłych, • Integracja społeczna i zawodowa osób pozostających bez zatrudnienia, • Zwiększenie jakości usług społecznych i socjalnych.
<p>Regionalna Strategia Innowacji dla Województwa</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Aktywna polityka innowacji z wykorzystaniem 	<ul style="list-style-type: none"> • Niższy od średniej krajowej poziom PKB per capita, 	<ul style="list-style-type: none"> • Specjalizacja regionalna, • Rozwój potencjału

<p>łódzkiego – „LORIS 2030”</p>	<p>potencjału wewnętrznego regionu do pobudzania działań mieszkańców w trosce o zrównoważony rozwój.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Bardzo niska wydajność i innowacyjność przemysłu, • Słaby udział przemysłu średnich i wysokich technologii, • Mała liczba podmiotów działających w ramach centrów badawczo-rozwojowych oraz inicjatyw klastrowych, • Mała adaptacyjność przedsiębiorstw, • Duże rozproszenie instytucji otoczenia biznesu, • Niedostosowanie programu nauczania, • Niski poziom kapitału społecznego, • Niewystarczająca dostępność do e-usług w administracji publicznej. 	<p>innowacyjnego regionu,</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zarządzanie innowacjami w regionie.
<p>„Zintegrowane inwestycje terytorialne”</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Sprzyjanie rozwojowi współpracy i integracji miast, • Promowanie partnerskiego modelu współpracy jednostek administracyjnych, • Zwiększenie wpływu miast na realizację działań w ramach polityki spójności, • Realizacja zintegrowanych projektów na rzecz miast. 		<ul style="list-style-type: none"> • Rozwój sieci transportowej miast i obszarów funkcjonalnych, • Przywracanie funkcji społeczno-gospodarczych zdegradowanych na terenie obszarów funkcjonalnych, • Poprawa stanu środowiska przyrodniczego na terenie obszarów funkcjonalnych, • Wspieranie efektywności energetycznej oraz promowanie strategii niskoemisyjnych, • Wzmacnianie rozwoju funkcji

			<p>symbolicznych budujących znaczenie obszaru funkcjonalnego,</p> <ul style="list-style-type: none"> • Wzmacnianie badań, rozwoju technologicznego, innowacji.
<p>Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Zwiększenie stopy zatrudnienia osób w wieku 20-64 lat, • Wzrost poziomu inwestycji w B+R do 3% PKB, • Podniesienie poziomu wykształcenia ludności, • Zwiększenie efektywności energetycznej, • Zmniejszenie o 25% liczby osób żyjących poniżej krajowej granicy ubóstwa. 	<ul style="list-style-type: none"> • Niska średnia stopa wzrostu w Europie na tle potęg gospodarczych, • Niskie wskaźniki zatrudnienia w Europie na tle potęg gospodarczych, • Starzejące się społeczeństwo. 	<ul style="list-style-type: none"> • Inteligentny rozwój poprzez innowacje, edukację i społeczeństwo cyfrowe, • Zrównoważony rozwój poprzez poprawę klimatu, stanu gospodarki energetycznej, mobilności oraz podniesienie konkurencyjności, • Rozwój sprzyjający włączeniu społecznemu.
<p>Strategia Rozwoju Powiatu Piotrkowskiego 2014 – 2020</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Wypracowanie pozycji lidera regionu w produkcji i handlu żywnością, • Ugruntowanie pozycji powiatu jako miejsca przyjaznego mieszkańcom, • Stworzenie konkurencyjnej oferty turystycznej. 	<ul style="list-style-type: none"> • Brak planów zagospodarowania przestrzennego (również na poziomie gminnym), • Niesprzyjające warunki prowadzenia działalności gospodarczej, • Niski poziom zatrudnienia, • Brak ukierunkowanych rozwiązań infrastrukturalnych i prawno – finansowych stanowiących barierę dla rozwoju gospodarczego powiatu, • Niezrównoważona gospodarka energetyczna kraju, 	<ul style="list-style-type: none"> • Poprawa jakości usług publicznych, • Poprawa zdrowia, zmniejszenie nierówności w zdrowiu, • Poprawa infrastruktury drogowej, • Rozwój sieci wodociągowej i kanalizacyjnej, • Budowa szerokopasmowego internetu, • Rozwój gospodarki energetycznej opartej o OZE, • Poprawa stanu środowiska naturalnego, • Promocja przedsiębiorczości,

		<ul style="list-style-type: none"> • Marginalizacja inwestycyjna powiatu – mała liczba inwestorów zewnętrznych. 	<ul style="list-style-type: none"> • Rozwój infrastruktury handlowo – targowej, • Przyciąganie inwestorów, • Dostosowanie oferty edukacyjnej do potrzeb małych i średnich przedsiębiorców, • Rozwój turystyki sportowej i rekreacyjnej, • Promocja oferty turystycznej powiatu, • Rozwój sieci gospodarstw agroturystycznych.
--	--	--	---

Źródło: Opracowanie własne na podstawie analizy danych zastanych

X. Realizacja Programu Rozwoju Gminy Grabica na lata 2015 – 2022.

X.1. Finansowanie programu rozwoju.

Podstawowym źródłem finansowania części działań zaplanowanych w Programie są środki pochodzące z budżetu gminy Grabica. Jednakże z uwagi na ambitnie wytyczone cele oraz możliwość pozyskania środków z innych źródeł gmina będzie ubiegać się o dofinansowanie realizowanych przedsięwzięć z zewnętrznych środków finansowych.

Władze Gminy przewidują pozyskanie środków finansowych z następujących źródeł:

- z budżetu państwa;
- z programów pomocowych Unii Europejskiej;
- z programów Rządu RP;
- z Fundacji Zagranicznych;
- z instytucji finansowych i funduszy inwestycyjnych;
- z polskich fundacji i organizacji;

- z rządowych programów wspierających integrację europejską;
- od inwestorów lokalnych, krajowych i zagranicznych;
- z wkładu prywatnego;
- z innych źródeł.

Program zakłada, iż na dochody budżetu składać się będą:

- dotacje na zadania zlecone i realizowane na podstawie zawartych porozumień;
- subwencja ogólna (część oświatowa);
- dochody własne, do których zalicza się:

- ✓ podatki i opłaty lokalne;
- ✓ udział w podatkach stanowiących dochody budżetu państwa;
- ✓ dochody z majątku gminy;
- ✓ odsetki od środków na rachunkach bankowych;
- ✓ pozostałe dochody.

Władze gminy będą ubiegać się o dofinansowanie zadań z zakresu rynku pracy, turystyki, edukacji, kultury, ochrony środowiska, infrastruktury technicznej i społecznej, ponadto będą wspierać przedsiębiorców aplikujących o środki pomocowe na rozpoczęcie i rozwój działalności gospodarczej. Gmina świadoma jest roli, jaką odegrają pozyskane fundusze w jej rozwój społeczno - gospodarczy. Dostrzega ogromną szansę na rozwój mieszkańców, sektora małych i średnich przedsiębiorstw oraz infrastruktury zarówno społecznej, jak i technicznej. Gmina liczy również na pozyskanie inwestorów zewnętrznych, co z kolei jest szansą na jeszcze szybszy rozwój oraz zwiększenie dochodów gminy z tytułu podatków i opłat lokalnych.

Konsekwentna realizacja założeń Programu rozwoju, umiejętne wykorzystywanie lokalnych zasobów oraz wychwytywanie wszystkich pojawiających się w otoczeniu szans na pozyskanie środków finansowych z funduszy krajowych i zagranicznych na realizację zaplanowanych zadań z pewnością przyspieszy zarówno społeczny, jak i gospodarczy rozwój gminy Grabica.

X.2. Wdrażanie i monitorowanie Programu Rozwoju.

Aby Program Rozwoju Gminy Grabica osiągnął zakładane efekty władze Gminy oraz wszystkie osoby, które uczestniczyły w procesie jej tworzenia, powinni:

- aktywnie uczestniczyć w realizacji poszczególnych celów strategicznych
- czuwać nad tym, aby założenia Programu były sukcesywnie wdrażane,
- na bieżąco monitorować postępy w jego wdrażaniu,
- zgłaszać pomysły, uwagi i propozycje zmian,
- wyszukiwać nowatorskie rozwiązania w otoczeniu,
- wychwytywać w otoczeniu pojawiające się szanse na rozwój gminy,
- identyfikować oraz ograniczać zagrożenia i przeszkody, które mogłyby opóźnić rozwój gminy,
- pobudzać prorozwojowe inicjatywy społeczne, gospodarcze, kulturalne,
- aktywnie uczestniczyć w pozyskiwaniu środków finansowych na realizację założeń Programu ze źródeł budżetowych, pozabudżetowych krajowych i zagranicznych, w tym z Unii Europejskiej.

Głównym adresatem zapisów dokumentu są mieszkańcy gminy, a w szczególności:

1. Radni, pracownicy Urzędu i gminnych jednostek organizacyjnych;
2. Posłowie i senatorowie reprezentujący w Parlamencie region oraz radni Sejmiku Wojewódzkiego, związani z regionem;
3. Przedsiębiorcy, przedstawiciele sektora gospodarczego, instytucje otoczenia biznesu, instytucje szkoleniowe z regionu;
4. Sektor finansowy – banki, instytucje pożyczkowe i kredytowe;
5. Wyższe uczelnie z terenu regionu;
6. Organizacje pozarządowe z terenu gminy, Powiatowy Urząd Pracy, jednostki edukacyjne.

Upowszechnienie zapisów Programu wśród społeczności lokalnej ma na celu:

1. Poinformowanie o zakończeniu prac nad opracowaniem Programu Rozwoju;

2. Objaśnienie dalszych etapów procesu planowania rozwoju społeczno-gospodarczego w gminie – realizacja zapisów Programu, zaproszenie partnerów do współpracy;
3. Prezentację lokalnego potencjału społeczno-gospodarczego Gminy Grabica, priorytetów i kierunków jego rozwoju w najbliższych latach (obszary priorytetowe i cele strategiczne, cele operacyjne, kierunki interwencji);
4. Objaśnienie roli funduszy strukturalnych Unii Europejskiej w finansowaniu rozwoju lokalnego i sposobu ich pozyskiwania poprzez przygotowanie projektów wynikających ze Programu Rozwoju – z kierunków interwencji;
5. Zachęcenie do wzięcia udziału w realizacji zapisów Programu Rozwoju Gminy Grabica na lata 2015-2022.

W celu upowszechnienia treści Programu należy przeprowadzić proponowane działania:

- a. Opracowanie krótkiego materiału przybliżającego mieszkańcom treść Programu Rozwoju Gminy Grabica na lata 2015-2022;
- b. Umieszczenie do pobrania w wersji elektronicznej na stronie internetowej gminy i w Biuletynie Informacji Publicznej (BIP) materiału przybliżającego zainteresowanym Program Rozwoju;
- c. Przekazanie bibliotekom publicznym oraz szkołom z terenu gminy wydrukowanego egzemplarza tekstu Programu wraz z nagraniem płytą CD, zawierającą materiał informacyjny;

Program Rozwoju jest dokumentem planistycznym, który został opracowany przy współpracy mieszkańców gminy i w którym zawarto wspólnie wypracowaną wizję rozwoju Grabicy. Rozwój gminy uzależniony jest od harmonijnej współpracy również z jej otoczeniem – sąsiednimi gminami, powiatem, województwem, organizacjami rządowymi, samorządowymi i pozarządowymi. Jednostki te są ważnym adresatem dokumentu, z którym będą mogły się zapoznać po jego uchwaleniu i publikacji.

Monitorowanie projektu stanowi integralną część codziennego zarządzania. Jego celem jest dostarczenie informacji, na podstawie której osoby zarządzające projektem mogą wskazać na problemy związane z wdrażaniem projektu oraz je rozwiązać, jak również ocenić postęp w stosunku do pierwotnych planów.

Monitorowanie pokazuje osobom realizującym Program Rozwoju wiarygodne, rzetelne informacje o stanie zaawansowania prac, postępach, uchybieniach w realizacji zadań, zmianie

zakresu zadań czy też o zaniechaniu realizacji zadania wraz z przyczynami i uzasadnieniem takiego stanu rzeczy.

Osoby monitorujące Program Rozwoju Gminy Grabica na lata 2015 - 2022 muszą znać odpowiedź na następujące pytania:

1. Które zadania za rok poprzedni zostały zrealizowane zgodnie z harmonogramem?
2. Które zadania za rok poprzedni nie zostały zrealizowane, wraz z podaniem przyczyn opóźnienia realizacji bądź przyczynami nie rozpoczęcia realizacji?
3. Czy istnieją nowe zadania do umieszczenia w Programie Rozwoju?
4. Czy są ewentualne zmiany w realizacji zadań przewidzianych do realizacji w późniejszym okresie?

Osoby odpowiedzialne za monitorowanie procesu realizacji Programu Rozwoju muszą mieć na uwadze fakt, iż proces monitorowania jest procesem ciągłym, i ważnym we wdrażaniu założeń. Przerwanie procesu monitorowania jest stanem niebezpiecznym. Skutkować może dużymi opóźnieniami w realizacji poszczególnych zadań, a nawet poważnie zagrozić realizacji całego planu.

Plan i charakterystyka systemu monitorowania obejmują trzy główne etapy:

- ETAP 1 – Analiza celów projektu.
- ETAP 2 – Przegląd wskaźników produktów i rezultatów.
- ETAP 3 – Zaprojektowanie formatu raportów.

W odniesieniu do Programu Rozwoju te trzy etapy w procesie monitoringu to:

1. **Analiza celów projektu**: monitorowanie w całym okresie realizacji Planu, czy cele w nim określone są osiągane poprzez realizację poszczególnych projektów objętych planem, oraz czy cele realizowane przez PRL są nadal aktualne.

2. **Przegląd wskaźników:** dotyczy właściwego doboru wskaźników produktu i rezultatu dla poszczególnych projektów przygotowywanych przez beneficjentów końcowych na realizację zadań objętych Planem Rozwoju Lokalnego. Wskaźniki te muszą być zgodne z wytycznymi funduszy strukturalnych, jeżeli będą współfinansować dany projekt.
3. **Zaprojektowanie formy raportu:** raporty z realizacji poszczególnych projektów będą składane w standardowej formie przez beneficjentów końcowych zespołowi lub koordynatorowi ds. wdrażania PRL. Monitorowania nie można uznać bowiem za pomyślne tylko dlatego, że zostały zebrane wymagane informacje. Zebrane informacje muszą zostać przekazane w odpowiedniej formie, odpowiedniej osobie i w odpowiednim czasie. Konieczne jest zatem stworzenie odpowiedniej formy raportu z realizacji zadania, aby każdy z beneficjentów przekazał informację o swoim zadaniu w tej samej formie. Ułatwi to znacznie monitorowanie zadań. Warto podkreślić fakt, iż tylko w takiej sytuacji można podjąć techniczną i właściwą decyzję, by zająć się problemem i zapewnić, że projekt „wróci na właściwy tor realizacji”, albo upewnić się, iż jest realizowany prawidłowo.

Tabela 22. Wzór raportu monitorującego

Nazwa projektu Okres realizacji	Charakterystyka projektu [opis]	Koszt inwestycji w podziale na źródła finansowania	Zadania zrealizowane [osiągnięte wskaźniki; poniesione wydatki]	Zadania przewidziane do realizacji wraz z wydatkami	Napotkane problemy i propozycje ich rozwiązania

Źródło: opracowanie własne

Efekty Programu Rozwoju Gminy Grabica w dużym stopniu uzależnione są od stopnia zaangażowania w jej realizację władz gminy, instytucji, podmiotów gospodarczych, grup społecznych oraz wszystkich mieszkańców, którzy rozumieją potrzebę nieustannego rozwoju społeczno-gospodarczego gminy, a także troszczą się o jej zrównoważony rozwój oraz konkurencyjną pozycję w powiecie, regionie oraz Polsce.

XI. Spis rysunków, wykresów i tabel.

Rysunek 1. Powiat piotrkowski na mapie województwa.	13
Rysunek 2. Położenie gminy Grabica w Powiecie Piotrkowskim.	14
Rysunek 3. Schemat analizy SWOT.....	110
Rysunek 4. Wizja gminy Grabica w roku 2022.	113
Rysunek 5. Misja rozwoju gminy Grabica.....	114
Rysunek 6. Powiązanie Programu Rozwoju Gminy Grabica na lata 2015-2022 z dokumentami strategicznymi szczebla europejskiego, krajowego, regionalnego i lokalnego.....	132
Wykres 1. Gleby według klas.....	22
Wykres 2. Użytkowanie gruntów w gospodarstwach rolnych (stan na 31.12.2010).....	25
Wykres 3. Powierzchnia zasiewów ziemiopłodów (stan na 31.12.2010).....	26
Wykres 4. Pogłowie zwierząt hodowlanych (stan na 31.12.2010).....	26
Wykres 5. Stan ludności gminy Grabica na przestrzeni lat 2009 - 2013.	28
Wykres 6. Struktura ludności gminy Grabica na przestrzeni lat 2009-2013.	28
Wykres 7. Ruch naturalny ludności w gminie Grabica w latach 2010-2014	29
Wykres 8. Bezrobocie w gminie Grabica w latach 2009 - 2013.	32
Wykres 9. Aktywizacja osób bezrobotnych.....	33
Wykres 10. Struktura firm zarejstr. w systemie REGON w latach 2009-2013 (wartości liczbowe)	34
Wykres 11. Podmioty gospodarcze wpisane do rejestry REGON.	35
Wykres 12. Ilość osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą z podziałem na rodzaje.	35
Wykres 13. Ilość budynków mieszkalnych w gminie Grabica na przestrzeni lat 2008-2013.	41
Wykres 14. Mieszkania wyposażone w instalacje techniczno - sanitarne.	42
Wykres 15. Ilość odnotowanych przestępstw w roku 2013.....	43
Wykres 16. Przestępstwa odnotowane w gminie Grabica w roku 2008 i 2012.....	43
Wykres 17. Liczba osób korzystających z pomocy społecznej.	49
Wykres 18. Osoby niepełnosprawne a ludność gminy (2014r.).....	51
Wykres 19. Aktywność ekonomiczna niepełnosprawnych mieszkańców gminy (2012r.)	51

Wykres 20. Problemy nękające osoby niepełnosprawne w gminie Grabica.	52
Wykres 21. Udział wydatków na oświatę i wychowanie w budżecie gminy w latach 2010-2014.	56
Wykres 22. Zmiany dochodów i wydatków gminy Grabica w latach 2009-2014 (w PLN).	63
Wykres 23. Struktura próby ze względu na wiek.	67
Wykres 24. Struktura próby ze względu na wykształcenie.	68
Wykres 25. Próba ze względu na rodzaj aktywności zawodowej.	68
Wykres 26. Próba ze względu na ilość osób wchodzących w skład gospodarstwa domowego. ...	69
Wykres 27. Próba ze względu na związek z terenem gminy Grabica.	69
Wykres 28. Poziom zadowolenia mieszkańców wynikający z faktu zamieszkania w gminie.	71
Wykres 29. Zainteresowanie mieszkańców życiem gminy.	72
Wykres 30. Poziom dostępności do towarów i usług na terenie gminy.	73
Wykres 31. Możliwości znalezienia zatrudnienia na terenie gminy Grabica.	74
Wykres 32. Ocena stopnia zaangażowania władz lokalnych.	75
Wykres 33. Dostępność do usług medycznych i lekarzy specjalistów.	76
Wykres 34. Potrzeba realizacji programów profilaktycznych w gminie.	77
Wykres 35. Ocena problemu związanego z alkoholizmem.	78
Wykres 36. Ocena działań kulturalnych prowadzonych przez gminę.	80
Wykres 37. Ocena ilości imprez kulturalnych organizowanych przez gminę.	81
Wykres 38. Ocena skuteczności informacji o odbywających się imprezach kulturalnych.	82
Wykres 39. Sposób pozyskiwania informacji o organizowanych w gminie wydarzeniach kulturalnych.	83
Wykres 40. Częstotliwość uczestniczenia w organizowanych w gminie imprezach kulturalnych.	84
Wykres 41. Ocena działań w zakresie promocji wydarzeń związanych z rekreacją i sportem.	85
Wykres 42. Ocena działań inwestycyjnych prowadzonych przez gminę.	86
Wykres 43. Ocena działań gminy na rzecz osób niepełnosprawnych.	87
Wykres 44. Ocena stopnia atrakcyjności gminy dla inwestorów i przedsiębiorstw zewnętrznych.	89
Wykres 45. Ocena poziomu kształcenia i edukacji w gminie.	90
Wykres 46. Ocena oferty kursów i zajęć doszkalających.	91
Wykres 47. Zajęcia, których brakuje w lokalnych szkołach.	92
Wykres 48. Ocena stanu bezpieczeństwa.	93
Wykres 49. Ocena czystości gminy.	94
Wykres 50. Ocena inwestycji przeprowadzonych na terenie gminy.	95

Wykres 51. Cel, na jaki powinny zostać przeznaczone środki z budżetu gminy w latach 2015-2022.....	97
Wykres 52. Kierunek rozwoju gminy.....	98
Wykres 53. Kluczowe szanse rozwoju, jakie stoją przed gminą Grabica.	103
Wykres 54. Kluczowe zagrożenia dla rozwoju gminy Grabica.	104
Wykres 55. Opinia mieszkańców dotycząca OZE.	105
Wykres 56. Źródła informacji o podejmowanych przez władze gminy działaniach.....	107
Tabela 1. Poziomy planowania strategicznego w procesie tworzenia strategii.....	6
Tabela 2. Zestawienie metod i technik wraz z doбором próby	8
Tabela 3. Powierzchnia gmin powiatu piotrkowskiego.....	14
Tabela 4. Populacja w gminach Powiatu Piotrkowskiego (stan na 2013r.).....	27
Tabela 5. Struktura ludności gminy Grabica wg. wieku (stan na koniec 2013r.).	27
Tabela 6. Migracje wewnętrzne na pobyt stały w gminie Grabica w latach 2009-2013	30
Tabela 7. Migracje zagraniczne na pobyt stały w gminie Grabica w latach 2009-2013.....	31
Tabela 8. Poziom bezrobocia w poszczególnych jednostkach samorządowych na koniec roku 2014.....	32
Tabela 9. Porównanie ilości zaistniałych przestępstw na terenie KP Grabica lata 2013-2014.	44
Tabela 10. Zagrożenia zdarzeniami drogowymi na terenie poszczególnych gmin 2013-2014.	44
Tabela 11. Lista zdarzeń odnotowanych przez OSP w Grabicy w latach 2010-2014.	45
Tabela 12. Liczba osób korzystających z pomocy GOPS w latach 2010-2014.....	48
Tabela 13. Osoby korzystające z pomocy społ. oraz wydatki na opiekę społ. z budżetu gminy w ujęciu %.	49
Tabela 14. Problemy alkoholowe występujące w gminie Grabica.....	50
Tabela 15. Liczba uczniów oraz dzieci uczęszczających do punktów przedszkolnych w gminie...	54
Tabela 16. Wydatki z budżetu gminy na oświatę i wychowanie w latach 2010-2014.....	55
Tabela 17. Zmiany dochodów i wydatków gminy Grabica w latach 2009-2014.....	62
Tabela 18. Dochody gminy Grabica wg kategorii w latach 2010-2014	64
Tabela 19. Wydatki gminy Grabica wg kategorii w latach 2010-2014	65
Tabela 20. Struktura celów Programu Rozwoju Gminy Grabica na lata 2015 - 2022.	116
Tabela 21. Zestawienie dokumentów strategicznych wraz z ich celami, obszarami problemowymi oraz zarysowanymi kierunkami rozwoju	133

Bibliografia:

Lista dokumentów i stron internetowych wykorzystanych przy opracowaniu dokumentu:

1. Program Ochrony Środowiska dla gminy Grabica na lata 2009-2012 z perspektywą do 2016r.
2. Plan Rozwoju Lokalnego Gminy wiejskiej Grabica.
3. Strategia Integracji i Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Grabica na lata 2014-2018.
4. Strategia Rozwoju Powiatu Piotrkowskiego na lata 2014-2020.
5. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Grabica.
6. Informacja o stanie bezpieczeństwa i porządku publicznego na terenie gminy Grabica w okresie od 01.01.2014 roku do 31.12.2014 roku.
7. Krajowy Plan Gospodarki Odpadami 2014.
8. Dane Urzędu Gminy w Grabicy.
9. Strategia Europa 2020.
10. Strategia Rozwoju Kraju 2020.
11. Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020.
12. Strategia Rozwoju Województwa Łódzkiego 2020.
13. Strategia Wojewódzka w Zakresie Polityki Społecznej na lata 2007-2020.
14. Plan Przeciwdziałania Depopulacji w Województwie Łódzkim.
15. Regionalna Strategia Innowacji Dla Województwa Łódzkiego – „LORIS 2030”.
16. GUS Bank Danych Lokalnych.
17. Oficjalna strona gminy Grabica <http://www.gminagrabica.pl>
18. Oficjalna strona Powiatowego Urzędu Pracy w Piotrkowie Trybunalskim <http://puppiotrkow.pl>
19. <http://www.polskiezabytki.pl>
20. <http://www.wios.lodz.pl/>
21. <http://lodz.stat.gov.pl/>